

BACHELOROPPGAVE:

**ØKONOMI, MILJØ OG SOSIALE
FORHOLD I SMÅ BEDRIFTER I
INNLANDET**

- *SETT FRA ET BÆREKRAFTPERSPEKTIV*

FORFATTERE: IRENE BARLUND - 121312
CAMILLA FOSNES - 121350

Dato: 17.05.2016

Sammendrag

Tittel:	Økonomi, miljø og sosiale forhold i små bedrifter i innlandet - Sett fra et bærekraftperspektiv	Dato: 17.05.2016
Deltakere:	Irene Barlund Camilla Fosnes	
Veileder:	Anne Grethe Syversen	
Oppdragsgiver:	NTNU i Gjøvik	
Nøkkelord: (3-5 stk):	Bærekraft, Trippel bottom line, SMB	
Antall sider/ord: 47 /14 305	Antall vedlegg: 2	Publiseringsavtale inngått: ja
<p>Hensikten med denne oppgaven har vært å kartlegge bærekraft blant små bedrifter i Innlandet. Vi valgte å kartlegge dette fenomenet ved å se på det i forhold til den tredelte bunnlinjen.</p> <p>For å samle inn data til undersøkelsen valgte vi å reise ut til ti bedrifter, og intervju dem. Datagrunnlaget har blitt benyttet for å se hvilke sammenhenger som eksisterer mellom små bedrifter og den tredelte bunnlinjen. Vi har også undersøkt hva bedriftene gjør for å ivareta økonomiske, miljømessige og sosiale forhold i dag, samt deres oppfatning av hva som er deres samfunnsansvar.</p> <p>Undersøkelsene viser at bedriftene stort sett ivaretar disse tre forholdene, men flere av bedriftene vektlegger økonomiske og sosiale forhold i sin bedrift.</p> <p>Resultatene fra denne oppgaven skal benyttes som et bidrag til et videre forskningsprosjekt ved NTNU i Gjøvik. Vi har derfor også utarbeidet forslag til spørsmål som fagmiljøet ved NTNU i Gjøvik kan benytte seg av ved videre forskning.</p>		

Abstract

Title:	Economy, enviroment and social issues in small enterprises - Seen from a sustainability perspective	Date: 17.05.2016
Participants:	Irene Barlund Camilla Fosnes	
Supervisor:	Anne Grethe Syversen	
Employer:	NTNU i Gjøvik	
Keywords (3-5)	Sustainability, Trippel bottom line, SME	
Pages/words: 47 / 14 305	Number of appendix: 2	Availability (open/confidential): Yes
<p>The purpose of this task was to identify sustainability among small businesses in Oppland and Hedmark . We chose to identify this phenomenon by looking at it according to the triple bottom line.</p> <p>To collect data for the survey, we chose to visit ten companies, and interview them. The data have been used to see the relationships that exist between small businesses and the triple bottom line. We have also examined what companies do to ensure the economic, environmental and social issues today, as well as their perception of what their responsibility is in this matter.</p> <p>The surveys shows that companies generally meet these three conditions, but most of the companies emphasize economic and social conditions.</p> <p>The results of this thesis will be used as a contribution to a broader research project at NTNU in Gjøvik. We have therefore also drafted some questions that researchers at NTNU in Gjøvik can benefit from in their further research.</p>		

Forord

Dette er en avsluttende oppgave i Økonomi og ledelse, etter fire år med deltidsstudier ved NTNU i Gjøvik. I denne oppgaven har vi skrevet om bærekraft i små bedrifter, noe som i utgangspunktet var et ukjent tema for oss. Gjennom oppgaven har vi utviklet ny kunnskap og fått en større interesse for selve temaet bærekraft. Det har vært spennende å reise ut i felten for å innhente informasjon fra forskjellige bedrifter og få høre deres synspunkter på temaet.

Vi vil rette en stor takk til de ti bedriftene som bidro til denne oppgaven i form av intervju. Det er takket være disse bedriftene at vi har hatt muligheten til å gjennomføre denne oppgaven.

Vi ønsker også å få takke vår veileder under bacheloroppgaven, Anne Grethe Syversen, for god og engasjerende veiledning. Anne Grethe har vist stor interesse i vår oppgave og gitt oss lærerike tilbakemeldinger underveis, noe vi setter stor pris på.

Til slutt vil vi takke NTNU i Gjøvik for fire fine år, som har inkludert mye læring, sene kvelder, frustrasjon, og sist men ikke minst mye latter for to fleksible studenter. Denne oppgaven er resultatet av siste semesters innsats, god lesning og takk for oss.

Irene Barlund

Camilla Fosnes

Innhold

Sammendrag	2
Abstract	3
Forord	4
1 - Innledning	8
1.1 Bakgrunn for oppgaven	8
1.2 Problemstilling	9
1.3 Avgrensning og rammer	10
1.4 Rapportens oppbygning.....	10
2 - Teori	11
2.1 Hva er bærekraft?	11
2.2 Den tredelte bunnlinjen	11
2.2.1 Den økonomiske bunnlinjen	12
2.2.2 Den miljømessige bunnlinjen	12
2.2.3 Den sosiale bunnlinjen	13
2.2.4 Skjæringssonene i den tredelte bunnlinjen	14
2.3 Trippel bottom line i SMB.....	15
2.4 Samfunnsansvar	16
3 - Metode.....	20
3.1 Kvalitativ metode	20
3.2 Utvalg	22
3.2.1 SMB.....	22
3.3 Utforming av intervjuguide	23
3.3.1 Økonomi	24
3.3.2 Miljø.....	24
3.3.3 Sosial	24
3.4 Intervju.....	25
3.5 Reliabilitet og Validitet	26
4 - Analyse og drøfting	29
4.1 Analyse.....	29
4.1.1 Økonomi	30

4.1.1.1	Markedet.....	30
4.1.1.2	Konkurransefortrinn	31
4.1.1.3	Konkurrentenes konkurransefortrinn.....	31
4.1.1.4	Etterspørselen i markedet etter produkter som er bærekraftig tilvirket	32
4.1.1.5	Bærekraftige innovasjoner.....	32
4.1.1.6	Endringer	33
4.1.1.7	Bærekraftsrapportering	33
4.1.2	Miljø.....	34
4.1.2.1	Avfall.....	34
4.1.2.2	Miljøutfordringer	35
4.1.2.3	Sertifiseringsordninger.....	36
4.1.2.4	Transport.....	36
4.1.3	Sosial	37
4.1.3.1	Leverandører	37
4.1.3.2	Attraktiv arbeidsplass.....	37
4.1.3.3	Bedriftskultur	38
4.1.3.4	Utvikling/videreutdannig for ansatte	38
4.1.4	Samfunnsansvar	39
4.1.4.1	Bedriftens samfunnsansvar	39
4.1.4.2	Støtte av samfunnsnyttige formål	39
4.1.5	Betraktninger og motivasjon	39
4.1.5.1	Betraktninger om den tredelte bunnlinjen.....	40
4.1.5.2	Motivasjon	40
4.2	Drøfting	41
4.2.1	Økonomi	41
4.2.2	Miljø.....	42
4.2.3	Sosial	43
4.2.3.1	Samfunnsansvar	44
5	Forslag til spørsmål	45
5.1	Spørreundersøkelse	48
6	Konklusjon.....	51

7 – Referanser	55
7.1 Bøker	55
7.2 Hyperlenker.....	55
8 – Vedlegg.....	58

Bilder

Bilde 1: Illustrasjonsfoto Trippel bottom line.....	13
---	----

Antall ord: 14 305

1 - Innledning

I dette kapittelet vil vi presentere oppgaven og bakgrunnen til hvorfor vi valgte å skrive om temaet: Økonomi, miljø og sosiale forhold i små bedrifter i Innlandet - Sett fra et bærekraftperspektiv . Vi vil også komme med avgrensninger og rammer for oppgaven, samt gi en oppsummering av hvordan oppgaven videre er bygget opp.

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Denne bacheloroppgaven er et pilotprosjekt som er gjennomført i samarbeid med NTNU i Gjøvik, hvor resultatene senere skal benyttes i et videre forskningsprosjekt.

Bærekraft er et globalt problem som også omfatter næringsindustrien. Bedriftene blir derfor utfordret til å følge med i den bærekraftige utviklingen som skjer. Det er flere veier å gå, man kan velge å integrere bærekraftig utvikling som en del av sin strategi, eller man kan velge å kun gjøre det som minimum forventes og kreves av sin bedrift. Bærekraftig utvikling kan blant annet være med på å stanse klimaendringene, og derfor er det spennende å se hvordan dette interesserer bedriftslederne i de små bedriftene. Det kan være lett å tenke "det angår ikke oss", eller "vi er for små til at det vil ha noen påvirkning". Men med tanke på at de små og mellomstore bedriftene utgjør 99,9% av alle bedrifter i Norge (SSB, 2016), er det klart at det har noe for seg hva de gjør i forhold til bærekraftig utvikling.

En bærekraftig tilnærming vil kunne vise seg å være lønnsom både for bedriften og miljøet rundt. I det korte bilde vil omstilling og endringer være de synlige effektene i bedriften, mens i det lange løp vil man kunne få frem resultater i forhold til økonomien, som da er bygget på en bærekraftig helhet, i tillegg vil bedriften få et positivt omdømme som bærekraftig bedrift.

1.2 Problemstilling

Økonomi, miljø og sosiale forhold tilsvarer de tre bunnlinjene innenfor bærekraft. Disse bunnlinjene blir nøyere definert i kapittel 2, som tar for seg teorien i oppgaven. Bedriftens bærekraftighet blir avgjort av samspillet mellom de økonomiske, miljømessige og sosiale forholdene som utgjør bunnlinjen. For at bedriften skal kunne betraktes som bærekraftig må et minimumsnivå oppfylles i hvert av de enkelte områdene (Elkington, 1999). Med dette som et utgangspunkt har vi kommet frem til følgende problemstilling:

“Hva gjør små bedrifter for å ivareta økonomi, miljø og sosiale forhold?”

Denne problemstillingen vil gi oss svar på hva de enkelte bedriftene i dag gjør i forhold til de økonomiske, miljømessige og sosiale forholdene. Videre synes vi det er interessant å vite hva de tenker om samfunnsansvar og hva de mener sitt ansvar er i forhold til dette. Dette gir oss følgende delproblemstilling 1:

1. “Hva mener små bedrifter er deres samfunnsansvar?”

På bakgrunn av at denne bacheloroppgaven er en pilot til et videre forskningsprosjekt har vi utarbeidet følgende delproblemstilling 2 for siste del av oppgaven:

2. “Hvilke spørsmål bør stilles til små bedrifter i Innlandet i forhold til bærekraft?”

1.3 Avgrensning og rammer

Da arbeidet med denne oppgaven ble påbegynt, ønsket oppdragsgiver at små og mellomstore bedrifter i Innlandet skulle undersøkes. En annen gruppe ønsket også å skrive sin bacheloroppgave om dette temaet. I samråd med veileder, ble små og mellomstore bedrifter (SMB) fordelt mellom gruppene. Vi skulle dermed undersøke de små bedriftene. De små bedriftene blir definert ved at de skal ha 10-50 ansatte, ha eksistert i minimum fem år, samt være lokalisert i Innlandet. Med Innlandet menes fylkene Oppland og Hedmark. For videre avgrensning ble det bestemt at det var produksjonsbedrifter som skulle undersøkes.

Dette er en avsluttende oppgave, hvor hoveddelen av arbeidet har blitt gjennomført våren 2016. Det finnes et behov for å sette en ramme rundt omfanget av oppgaven, i form av tiden som har vært til rådighet. I den forbindelse ble satt en avgrensning ved at 10-15 bedrifter skulle undersøkes.

1.4 Rapportens oppbygning

Rapporten er delt inn i seks kapitler. Innholdet i hvert av kapitlene er som følger:

- kapittel 1 Her presenteres oppdragsgiver, bakgrunnen for oppgaven, problemstilling som oppgaven er basert på og avgrensning og rammer.
- Kapittel 2 Her presenteres teorien som oppgaven er bygget på.
- Kapittel 3 I dette kapitlet beskrives metoden som er benyttet i oppgaven.
- kapittel 4 Her har vi analysert data fra intervjuene og drøftet hovedproblemstilling og delproblemstilling 1.
- Kapittel 5 Her presenterer vi vårt forslag til et spørreskjema som kan benyttes til videre forskning.
- Kapittel 6 I dette kapitlet er konklusjonen for oppgaven presentert.

2 - Teori

I dette kapittelet presenteres teorien som oppgaven er basert på. Vi har benyttet oss av teorien som er presentert i dette kapittelet og kun denne er lagt til grunn i vår oppgave.

2.1 Hva er bærekraft?

Bærekraft er et sammensatt begrep, og det finnes flere forskjellige definisjoner av begrepet. Den mest siterte definisjonen kommer fra FNs Brundtlandkommisjon, i rapporten "Vår felles fremtid" (1987) : *"Bærekraftig utvikling er utvikling som imøtekommer behovene til stede uten å ødelegge mulighetene for at kommende organisasjoner skal få dekket sine behov."* En annen definisjon er fra komiteen i UCLA Sustainability (2016) : *"Den fysiske utviklingen og institusjonelle driftsrutiner som tilfredsstiller behovene til dagens brukere, uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov, særlig med hensyn til bruk og sløsing med naturressurser. Bærekraftig praksis støtter økologiske, menneskelige og økonomiske helse og vitalitet. Bærekraft forutsetter at ressursene er begrenset, og bør brukes konservativt og klokt med tanke på langsiktige prioriteringer og konsekvenser av de måtene som ressurser blir brukt."*

2.2 Den tredelte bunnlinjen

Bærekraftig utvikling kan baseres på tre forskjellige bunnlinjer. Den tredelte bunnlinjen (TBL) ble utviklet av John Elkington (1999). Den består av å skape økonomisk velstand, miljøvern og sosial likhet i bedrifter. Begrepet uttrykker i utgangspunktet en måte for å måle en bedrifts ytelse til å evaluere de sosiale, miljømessige og økonomiske forholdene ved bedriften. Med sosial likhet menes det at bedriften skal vise hensyn og omfatte verdiene i samfunnet. Den skal gjøre tilstrekkelige og riktige endringer til sosiale, kulturelle og politiske spørsmål som er relevant for sin kjernevirksomhet. Med miljøvern menes det at bedriften

skal handle på en måte som inkluderer miljøet og at den kontinuerlig skal strebe etter forbedring av sine miljøprestasjoner. Med økonomisk velstand menes evnen til å kunne skape seg en fremtidig positiv verdi og å være konkurransedyktig på lang sikt.

Bedriftens bærekraftighet blir avgjort av samspillet mellom de økonomiske, miljømessige og sosiale aspektene. Hvis bedriften skal kunne betraktes som en bærekraftig bedrift må det oppfylles et minimumsnivå i hver av de tre enkelte områdene. (Elkington 1999)

2.2.1 Den økonomiske bunnlinjen

Den første bunnlinjen kalles for den økonomiske bunnlinjen.

Alle bedrifter er pliktige til å rapportere om sin økonomiske stilling i form av et regnskap som leveres årlig. Interne regnskap utvikles kanskje månedlig eller kvartalsvis.

Regnskapsførerne har godt etablerte konsepter å forholde seg til når de fører regnskap.

Tross 500 år med utvikling innen standard bokføring er det fortsatt store forskjeller i hvordan man velger å bokføre i regnskapet. Regnskapskonsepter er menneskelagde normer som endrer seg over tid. Den økonomiske bunnlinjen er et produkt av hvordan institusjonene og samfunnet har utviklet seg. Et nøkkelkonsept når det kommer til den tredelte bunnlinjen er eksternaliteter. Det vil si bedriftens påvirkning på eksterne ressurser.

Disse miljømessige, sosiale og økonomiske kostnadene blir ikke skrevet i noe regnskap. (Elkington 1999)

Noe av det man kan forvente å finne i rapporter og regnskap for en bedrift vil være resultatregnskap, balanse og fremstilling av totale resultatførte tap og gevinster. Viktige betraktninger som ofte mangler er langsiktig bærekraftighet til bedriftens utgifter, etterspørsel på produkter og tjenester med fortjenestemargin og innovative programmer. (Elkington 1999)

2.2.2 Den miljømessige bunnlinjen

Den andre bunnlinjen er den miljømessige bunnlinjen. Den tar for seg begrepet naturalkapital. Dette handler om å ta hensyn til underliggende rikdommer i naturen som støtter skogens økosystem. I dette ligger blant annet regulering av vann og klimagasser som

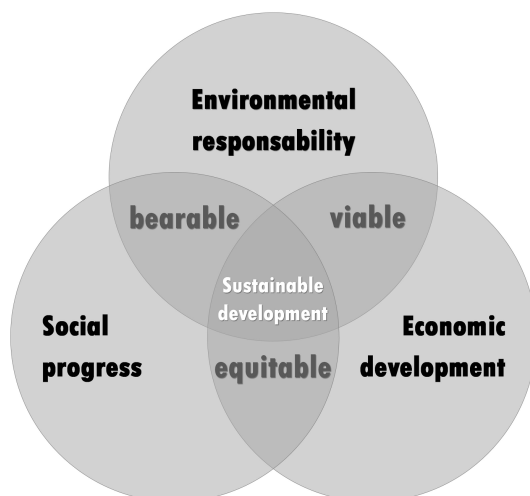
karbondioksid og metan. Feltet miljøregnskap er relativt ferskt, men genererer en voksende litteratur. I miljøregnskap ligger blant annet at man skal finne en balanse for behandling av miljøkostnader og fordeler i vanlig regnskapspraksis, og eksperimenterer med måter som gjør at bærekrafthensyn kan bli vurdert i ordinære regnskap (Elkington 1999).

Det store antallet av potensielle problemer, og dermed større spekter av mulige miljømessige risikoer, gjenspeiles i en mengde potensielle indikatorer. Disse inkluderer finansielle indikatorer som: trender i juridiske krav, bestemmelser for bøter, forsikring og andre juridisk relaterte kostnader. Men det er også et økende behov for å måle miljømessige konsekvenser i form av nye beregninger, herunder antall offentlige klager, livssyklusconsekvensene av produkter, energi, materialer og vannforbruket på produksjonssteder, potensielt forurensende utslipp, miljømessige farer, og risiko, avfall og forbruk av kritisk naturkapital. På verdensbasis er ISO 14001 (2016) utviklet av den internasjonale standardiseringsorganisasjonen for å hjelpe til med å måle disse indikatorene. Denne ISO standarden pålegger selskapene å produsere et miljøregnskap. Dette er en frivillig ordning, men det forventes at markedskreftene skal drive den ned gjennom verdikjeder (Elkington 1999).

2.2.3 Den sosiale bunnlinjen

Den tredje bunnlinjen er den sosiale bunnlinjen. Enkelte mennesker i samfunnet innenfor bærekraftig utvikling insisterer på at bærekraft ikke har noe å gjøre med sosiale, etiske eller kulturelle spørsmål. De mener at en bærekraftig verden like godt kan være mer eller mindre rettferdig enn dagens verden, og at de virkelige problemene forholder seg til ressurs effektivitet. Men uansett hva kritikerne velger å tro, er virksomheten en del av samfunnet. Regjeringer prøver å regulere og ellers kontrollere de sosiale konsekvensene knyttet til industri og handel, men historien er full av eksempler der agendaen ble skapt utenfor sammenflettede verdener av regjering og næringsliv. Om det var korstog for å ende slaveri, eller de ulike kampanjer for å få slutt på barnearbeid i Europeiske og Nordamerikanske fabrikker, har forretningsfolk lenge funnet at sin handlefrihet blir stadig mer begrenset av nye sosiale bevegelser. Grensesnittet mellom den økonomiske og sosiale bunnlinjen blir stadig mer problematisk. Med bakgrunn i dette er det skapt en interesse i begreper som sosialt regnskap. Sosialt regnskap tar sikte på å vurdere effekten en organisasjon eller

bedrift har på mennesker, både innenfor og utenfor organisasjonen eller bedriften. Problemer som ofte avdekkes er samfunnsrelasjoner, produksikkerhet og initiativer til opplæring og utdanning. Utviklede indikatorer innenfor sosialt regnskap er: dyreforsøk, våpen eller annet militært salg, samfunnsrelasjoner, ansettelse av minoriteter, menneskerettigheter, konsekvenser for urfolk, involvering i kjernekraft, uansvarlig markedsføring, landrettigheter, undertrykkende regimer, politiske bidrag, fagforeningsrelasjoner, lønns- og arbeidsvilkår og kvinnerettigheter. (Elkington 1999)

Bilde 1: Illustrasjonsfoto Trippel bottom line (Colourbox)

2.2.4 Skjæringssonene i den tredelte bunnlinjen

De tre bunnlinjene kan uttrykkes visuelt som vist i bilde 1. Det er når alle tre bunnlinjene overlapper hverandre at man har en bærekraftig utvikling. Det finnes også tre skjæringssoner der to av bunnlinjene overlapper hverandre.

Øko effektivitet er skjæringssonen der økonomi og miljø overlapper hverandre (viable).

Denne skjæringssonen innebærer leveranse av konkurransedyktige priser, varer og tjenester som tilfredstiller menneskelige behov og bringer livskvalitet. Samtidig som de gradvis reduserer økologiske effekter og ressursintensitet gjennom hele livsløpet til et nivå minst på linje med jordens anslåtte bærekapasitet (Elkington 1999).

Miljøvennelig rettferdighet er skjæringssonen der miljø og sosial overlapper hverandre (berable). Denne skjæringssonen er et område hvor miljøvernere og menneskerettighetsforkjempere, tradisjonelt to separate samfunn, har vært å finne i en felles sak (Elkington 1999).

Forretningsetikk er den tredje skjæringssonen der den økonomiske bunnlinjen og den sosiale bunnlinjen overlapper hverandre (equitable). Dette skjæringspunktet tar for seg en rekke spørsmål rundt områder som nedbemanning, arbeidsledighet, minoriteters rettigheter, og forretningsetikk (Elkington 1999).

2.3 Trippel bottom line i SMB

Bos-Brouwers (2010) har skrevet en artikkel som gir oss mer innsikt i tilnærmingen til SMB, og til å sette bærekraftige innovasjons temaer og aktiviteter i praksis. Bos-Brouwers (2010) forskning bidrar til kunnskap i forhold til tilnærmingen av bærekraftig innovasjon innen SMB, som kombinerer innsikter fra innovasjonsteori, bærekraft i bedrifter og SMB-egenskaper. Han definerer bærekraftig innovasjon som *“fornyelse eller forbedring av produkter, tjenester og prosesser som ikke bare leverer en forbedret økonomisk ytelse, men også en forbedret miljø- og samfunnsmessige resultater, både på kort og lang sikt. Dens langsiktige fokus, integrerte verdiskaping og transformative natur setter bærekraftige innovasjoner bortsett fra konvensjonell innovasjon.”* Selv om SMB synes å være mindre rustet for bærekraftig innovasjon, har de derimot atferdsfordeler som kan kompensere mot sine ressursmangler. Spesielt vil en uformell og gründer lederstil, fleksibel organisering ift kapasiteter og motiverte medarbeidere være en nyttig fordel i SMB i forhold til de store selskapene. (Bos-Brouwers 2010)

Bos-Brouwers (2010) viser til at det er betydelige forskjeller i innovasjonsprosesser mellom store bedrifter og SMB. Politikk, samt teorier og instrumenter egnet for store selskaper, vil ikke nødvendigvis føre til vellykkede resultater innenfor en SMB. Derfor er det nødvendig med egne spesifikasjoner for SMB. Resultatene fra studien viser at de fleste selskaper opererer i nisjemarkeder for å være konkurransedyktige, og at (bærekraftig) innovasjon er nødvendig for deres langsiktige overlevelse. På miljøaktiviteter er avfallsreduksjon eller

forebyggende tiltak oftest benyttet, ved siden av energireduserende prosjekter. Emballasje og resirkulerte ressurser er også aktiviteter som ofte er benyttet innenfor SMB. Utslipp, transport og biologisk mangfold derimot er fortsatt underutviklet. Det fokuseres på personalaktiviteter via opplæring, medarbeidertilfredshet, ansettelsesvilkår og helse og sikkerhet, noe som bidrar til motiverte og dyktige medarbeidere. Involvering, sett fra et samfunnssynspunkt, omfatter hovedsaklig sponning.

Å integrere bærekraftige aspekter i innovasjoner, viser seg å hovedsakelig være drevet av økonomiske fordeler. De fleste selskapene i studien er orientert mot øko-effektivitet, tett fulgt av verdiskaping. Dette begrepet ble definert nærmere i kapittel 2.2.4, skjæringssoner. Innovasjon innen de deltakende selskapene fokuserer vanligvis på to aspekter: produktutvikling og prosessforbedring ved innføring av ny teknologi. De mest avanserte bærekraftige innovasjonsaktiviteter er på bruk av bio-baserte materialer i en femtedel av de deltakende selskapene, og fokus på funksjon og design av produkter i innovasjonsprosessen.

2.4 Samfunnsansvar

Det finnes en rekke definisjoner på samfunnsansvar i bedrifter (corporate social responsibility). Dahlsrud (2006) har undersøkt 37 eksisterende definisjoner på samfunnsansvar i bedrifter. Studien tar for seg likheter og forskjeller mellom disse definisjonene. For å kunne studere dette ble det gjennomført en innholdsanalyse av definisjonene, som identifiserte fem dimensjoner;

- Miljødimensjonen
- Den sosiale dimensjonen
- Den økonomiske dimensjonen
- Interessent dimensjonen
- Den frivillige dimensjonen

Dahlsrud (2006) fant at den sosiale- og interessent dimensjonen hadde et sammenlignbart forhold på 88%. Den økonomiske dimensjonen hadde et sammenlignbart forhold på 86%, mens den frivillige- og miljødimensjonen utgjorde henholdsvis 80% og 59%. Videre undersøkelser viser at åtte av de 37 undersøkte definisjonene inneholdt alle fem

dimensjonene. Alle dimensjonene har et forhold på over 50%, noe som indikerer at det er sannsynlig at alle fem blir inkludert i en definisjon som er tilfeldig.

Det kan argumenteres for at det kan være utfordrende å gi en konkret definisjon på hva bedriftens samfunnsansvar er. Referer til undersøkelsen Dahlsrud (2006) gjennomførte, da det ble undersøkt 37 eksisterende definisjoner. Undersøkelsen viser at 31 av definisjonene inneholdt tre eller flere av de ulike dimensjonene, noe som utgjør 97%. Dette gir en beskrivelse av at det finnes fellesnevnerne blant definisjonene, selv om de er formulert på ulikt vis.

Carroll (1991) har utviklet en pyramide, hvor han definerer bedriftens samfunnsansvar. Pyramiden er delt inn i fire deler, henholdsvis økonomisk ansvar, juridisk ansvar, etisk ansvar og filantropisk ansvar.

Økonomisk ansvar:

Det er viktig at bedriftens handlinger fører til maksimering av profitt. Bedriften må forplikte seg til å være så lønnsom som mulig, og opprettholde en posisjon som er sterk i forhold til konkurranse. Effektiviteten i bedriftens må opprettholdes på et høyt nivå (Carroll 1991).

Juridisk ansvar:

Det forventes at bedriften, utover å maksimere profitt, er en samfunnsaktør som er lovlydig og handler i henhold til lover og forskrifter. Det er viktig at en bedrift som er vellykket, blir definert som en bedrift som oppfylder sine juridiske forpliktelser. Varer og tjenester som bedriften tilbyr, må oppfylle de minimale juridiske kravene (Carroll 1991).

Etisk ansvar:

Bedriften må operere på en måte som er i henhold til samfunnets forventninger i forhold til normer og etiske normer. Bedriften må ta til seg, og respektere, at det kan komme nye normer eller at de eksisterende normene kan utvikles. Det er viktig at bedriften forebygger at det inngås kompromisser rundt etiske normer, i forhold til å oppnå bedriftens mål (Carroll 1991).

Filantropisk ansvar:

Bedriftens ledere og ansatte må delta i frivillige og veldedige aktiviteter innenfor sitt lokalsamfunn, samt bistå utdanningsinstitusjoner (Carroll 1991).

EU-kommisjonen (2011) har utarbeidet en definisjon på bedrifters samfunnsansvar.

EU-kommisjonen definerer samfunnsansvar som ansvaret bedriften har for deres innvirkninger på samfunnet. Videre skisserer EU-kommisjonen hva bedriften bør gjøre for å imøtekomme dette ansvaret:

- Bedriftens samfunnsansvar er fortsatt en uformell prosess for de fleste små og mellomstore bedrifter. En grunnleggende forutsetning for å møte sitt samfunnsansvar innebærer å møte lover og tariffavtaler som er fremforhandlet mellom partene i arbeidslivet.
- I bedriftens virksomhet og kjernestrategi bør bedriften ha et nært samarbeid med sine interessenter. Dette kan gjøres ved å ha på plass en prosess som integrerer forbrukerhensyn, miljømessige, sosiale og etiske menneskerettigheter. Målet med dette er at etablering av felles verdier skal maksimeres.

Bedriftens samfunnsansvar kan forklares ved å se på drivkreftene bak dette. Det kan være et ønske om å ta hensyn til miljøet og det sosiale. I en bedrift kan det være ulike mennesker som kan ha ønske om dette. Det kan blant annet være eiere, ledelse, ansatte eller kunder. Disse gruppene kan påvirke hvordan bedriften ivaretar sitt samfunnsansvar. En annen drivkraft bak kan være politikk og offentlige reguleringer. For at disse skal være en pådriver, må bedriften oppmuntres i forhold til å ta større ansvar. Denne oppmuntringen kan skje ved at bedriftene blir gitt handlingsrom. Et eksternt press til bedriftene kan også være en drivkraft. Det er en antagelse om at bedriften påvirkes fordi det kan eksistere eksterne forventninger. Den siste drivkraften kan være bedriftens kommersielle interesser. En bedrift kan blant annet benytte seg av samfunnsansvar som markedsstrategi (Lauvdal 2015).

ISO 26000 (2016) skal kunne gi alle organisasjoner veiledning i forhold til samfunnsansvar. Standarden vektlegger forbedringer og resultater innenfor organisasjoners samfunnsansvar.

Den kan benyttes av organisasjoner som ikke har arbeidet med samfunnsansvar, og organisasjoner som har erfaring kan bruke den til å bli bedre. ISO 26000 skal være en frivillig standard, hvor det ikke skal rapporteres eller sertifiseres.

3 - Metode

I dette kapittelet vil vi gi en beskrivelse av metodene vi har valgt å bruke. Vi presenterer her metode teori opp mot våre vurderinger og valg.

“Metode er snevert definert som den håndverksmessige siden av vitenskapelig virksomhet, eller mer presist læren om de verktøy en kan benytte for å samle inn informasjon” (Halvorsen 2008,s. 20). Valg av metode vil hjelpe oss med å utforske de faktiske forhold på en strukturert måte. Metodene som vi velger vil også være avgjørende for hva vi kan utforske og erfare (Halvorsen 2008).

3.1 Kvalitativ metode

I samfunnsvitenskapelig metode, skilles det mellom kvalitative- og kvantitative metoder. Kvantitativ metode er hensiktsmessig å benytte seg av når man ønsker å kartlegge et omfang, gjerne ved hjelp av spørreundersøkelser. Resultatene fra spørreundersøkelsene kan sorteres og telles opp, slik at resultatet kan vises prosentvis og i antall. Kvalitativ metode benyttes blant annet når man ønsker å få en dypere forståelse av et emne. Ved kvalitativ metode kan intervju og intervjuguide være verktøy (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011).

I prosessen med å avgjøre om vi skulle benytte oss av kvantitativ eller kvalitativ metode, vurderte vi fordelene og ulempene ved begge metodene opp mot hverandre. Ved kvantitativ metode ville vi ha valgt å sende en spørreundersøkelse på mail til bedriftsledere. Vi ville da kunne ha fått et stort utvalg i respondenter og dermed mye data å arbeide med. En av ulempene, etter vårt syn, kunne ha vært at bedriftslederne av ulike årsaker ikke ønsket å svare på undersøkelsen. Det kunne ha ført til at vi ikke ville ha fått tilstrekkelig med data å arbeide med.

Vi ønsket å få en dypere forståelse om bærekraft blant bedrifter i Innlandet. En kvalitativ metode ville gi oss muligheten til å reise ut i felten i prosessen. Ved valg av intervju kunne vi

få muligheten til å grave litt dypere i emnet i form av en intervjuguide og oppfølgings spørsmål under intervjuene. En av ulempene med kvalitativ metode og intervju var at det var begrensninger i form av tid, i forhold til hvor mange bedrifter vi kunne intervju. Etter å ha vurdert fordelene og ulempene, i samråd med oppdragsgiver, valgte vi kvalitativ metode. Bakgrunnen for valget var ønsket om å få en dypere forståelse av emnet, og vi var av den oppfatning av at vi ville oppnå denne forståelsen ved hjelp av den kvalitative metoden.

Innenfor forskning finnes det en deduktiv og induktiv tenkemåte. Den induktive tenkemåten tilsier at man ønsker å studere de faktiske forhold uten egne forutsetninger. Denne tenkemåten er utfordrende å gjennomføre, da man nesten alltid vil ha en forståelse av emnet som skal studeres. Dette skyldes at språk og begreper rundt et emne vil være med på å påvirke hvordan emnet studeres. Den deduktive tenkemåten omhandler observasjoner, hvor utgangspunktet er teori (Halvorsen 2008). Når vi startet arbeidet med denne oppgaven var temaet “bærekraft i små og mellomstore bedrifter i Innlandet” utgangspunktet vårt. Med dette som utgangspunkt, startet vi på oppgaven med å finne relevant teori. Det finnes et godt utvalg i teori, men denne teorien er i hovedsak rettet mot de store bedriftene. Det er heller ikke mye forskning å finne på dette området fra Norge. Selv om det er lite teori om bærekraft i små og mellomstore bedrifter med bakgrunn fra Norge, har vi allikevel en generell teori som er sammenlignbar med norske forhold. Teorien ligger til grunn i arbeidet vårt med denne oppgaven, noe som tilsier at vi har en deduktiv tenkemåte.

Det finnes ulike fremgangsmåter når en problemstilling skal utformes, samt hvor presis den skal være. Problemstillingen kan utformes basert på hypoteser, den er da hypotetisk-deduktiv. Ved en induktiv fremgangsmåte vil ikke alltid problemstillingen være presis, før de faktiske forhold er undersøkt. Presisering av problemstilling i kvalitativ metode skjer gjerne som en prosess. Arbeidet med emnet som skal undersøkes og presiseringen av problemstillingen kan foregå parallelt (Halvorsen 2008).

Da temaet “bærekraft i små og mellomstore bedrifter” var nytt for oss, måtte vi sette oss inn i ny teori. Den tredelte bunnlinjen, henholdsvis økonomi, miljø og det sosiale, var en fellesnevner i teorien vi studerte. Vi utarbeidet problemstillingen med den tredelte

bunnlinjen som utgangspunkt. Videre ble det utarbeidet to delproblemstillinger, som skal gi svar på samfunnsansvar i små bedrifter i Innlandet, samt en anbefaling til spørreskjema ved videre forskning.

3.2 Utvalg

Når man starter på et arbeid hvor et utvalg skal intervjues, kan det være utfordrende å bestemme på forhånd hvor mange som skal intervjues. Hvis det finnes begrensninger i form av økonomi og tid, kan det være at utvalget må være på mindre enn 10 intervjuer (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011). Da vi hadde begrensninger i form av tid til rådighet, ble det i samråd med oppdragsgiver bestemt at vi skulle ha et utvalg på 10-15 bedrifter. Vi satte av fire dager til intervjuene og hadde avtale med 12 bedrifter som skulle intervjues. To bedrifter meldte avbud, da noe uforutsett hadde oppstått. Det totale utvalget i bedrifter som ble intervjuet ble dermed 10 stykker.

Når man skal velge en utvalgsstrategi i kvalitative undersøkelser, kan strategisk utvelgelse være hensiktsmessig å benytte seg av. Årsaken til dette er at det ofte er et ønske om å få en dypere kunnskap om et emne, og den strategiske utvelgelse vil bidra til at dette oppnås (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011).

Proff.no (2016) ble søkemotoren vår i prosessen med å finne bedrifter som kunne kontaktes med forespørsel om intervju. Innlandet og produksjonbedrifter var to av kriteriene som ble satt i forhold til utvalget. Vi søkte derfor på "produksjon" i søkemotoren på proff.no (2016). Vi begrenset så søket først til Oppland og så til Hedmark. Søkemotoren tillot oss videre å søke på de enkelte kommunene i disse to fylkene. Innenfor de enkelte kommunene fikk vi opp et utvalg bedrifter som var registrert som produksjonsbedrifter. Kriteriene videre var at bedriftene skulle ha 10-50 ansatte, og at de skulle ha eksistert i minimum fem år.

3.2.1 SMB

Tall fra SSB (2016) viser at hele 99,9% av alle bedrifter i Norge går inn under begrepet SMB, som vil si bedrifter med under 250 ansatte. I denne oppgaven har vi fokusert på de små bedriftene med mellom 10 og 50 ansatte. Disse bedriftene utgjør 9% av alle bedriftene i

Norge ved inngangen til 2016, dette tilsvarer 50.326 bedrifter. I innlandet (Oppland og Hedemark) har 4.887 av bedriftene mellom 10-50 ansatte, og utgjør 10,5% av det totale antallet av bedrifter.

Vi ønsket å dekke et bredt geografisk område, og å ha et variert utvalg i produksjonsbedrifter. Arbeidet videre med å finne de aktuelle bedriftene besto av å søke på de enkelte bedriftene som sto oppført i listen. Her plukket vi ut bedrifter som var i henhold til kriteriene, samt at de var varierte. Utvalget var også basert på bedrifter som vi så på som interessante og ønsket å undersøke. For å kunne ha en geografisk bredde, besøkte vi bedrifter i Gudbrandsdalen, Ringsaker, Hamar, Gjøvik, Toten, Land og Valdres.

3.3 Utforming av intervjuguide

For å kunne gi svar på problemstillingen vår, var utforming av spørsmålene en viktig oppgave. Siden en annen gruppe også skriver om det samme temaet, møttes vi til felles veiledning. Vi hadde på forhånd utarbeidet spørsmål, og gjennomgikk disse sammen med veileder. Videre startet vi på arbeidet med den endelige intervjuguiden.

For å kunne etablere en relasjon med de som blir intervjuet, kan det være lurt å starte med å stille enkle spørsmål (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011). For å kunne opprette en relasjon valgte vi å utforme spørsmål om bedriften. Vi utformet spørsmål om hvor mange ansatte bedriften hadde og hva de produserer. I forkant av intervjuene hadde vi lest om bedriftene på de enkeltes nettsider, noe som ga oss litt forkunnskap om de ulike bedriftene. Videre valgte vi å utforme spørsmål som omhandlet hva de enkelte bedriftene legger i ordet bærekraft. Dette ble et introduksjonsspørsmål for å gjøre bedriftene kjent med hvilket tema intervjuet skulle handle om (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011). Videre ble intervjuguiden utformet etter temaene økonomi, miljø og det sosiale. Spørsmålene innenfor disse tre temaene er utarbeidet i henhold til teorien, som er beskrevet i kapittel 2.

3.3.1 Økonomi

Med økonomisk fremgang menes evnen til å kunne skape seg en fremtidig positiv verdi og være konkurransedyktige på lang sikt (Elkington 1998).

Vi utarbeidet spørsmål innenfor økonomi som tar for seg hvordan markedet var, konkurransefortrinn til bedriften og konkurrenter, samt om det ville skje noen endringer for bedriften i nærmeste fremtid.

3.3.2 Miljø

Med miljømessig kvalitet menes det at bedriften skal handle på en måte som inkluderer miljøet og at den kontinuerlig skal streve etter forbedring av sine miljøprestasjoner (Elkington 1998).

Vi utarbeidet spørsmål innenfor miljø som tar for seg avfall i bedriften, eventuelle miljøutfordringer i bedriften, transport inn og ut av bedriften, bærekraftsrapportering, samt om bedriften har sertifiseringsordninger.

3.3.3 Sosial

Med sosial rettferdighet menes det at bedriften skal vise hensyn og omfatte verdiene i samfunnet, og at den skal gjøre tilstrekkelige og riktige endringer til sosiale, kulturelle og politiske spørsmål som er relevant for sin kjernevirksomhet (Elkington 1998).

Vi utarbeidet spørsmål innenfor det sosiale som tar for seg kulturen i bedriften, hva bedriften gjør for å være en attraktiv arbeidsplass, samfunnsansvaret til bedriften, samt hvilke muligheter de ansatte har til å utvikle/videreutdanne seg.

Som avsluttende spørsmål i intervjuguiden, utarbeidet vi et spørsmål som omhandlet den tredelte bunnlinjen (økonomi, miljø, sosialt) i bedriftene, og et spørsmål som omhandlet motivasjon for å arbeide med bærekraftig utvikling. Vi ønsket å se om bedriftslederne hadde noen tanker rundt den tredelte bunnlinjen, og sammenhengen mellom disse tre i bedriften. Vi ønsket også å gjøre rede for hva som kunne være den største motivasjonsfaktoren for å jobbe med bærekraftig utvikling.

Den fullstendige intervjuguiden ligger som vedlegg til oppgaven.

3.4 Intervju

Når data til en undersøkelse skal innhentes, er intervju den metoden som er mest benyttet. Ved valg av intervju som metode kan man velge mellom ustrukturert intervju, semistrukturert intervju og strukturert intervju. I et strukturert intervju ville vi ha utformet alle spørsmålene, og stilt dem i en bestemt rekkefølge. I et ustrukturert ville vi ha stilt spørsmål ut i fra temaet vårt, og tilpasset spørsmålene i forhold til situasjonen og hvem som ble som ble intervjuet (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011).

En av fordelene med et strukturert intervju er at vi ville ha hatt en konkret plan for hvordan intervjuet skulle gjennomføres. Men siden et strukturert intervju er lagt opp til at spørsmålene skal stilles i en bestemt rekkefølge (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011). var vi av den oppfatning av at vi ikke ville få en god samtale og flyt i intervjuet. For å kunne gi svar på problemstillingen vår, var det ønskelig at de generelle spørsmålene på forhånd skulle utarbeides på bakgrunn av den. Vi valgte derfor bort det ustrukturerte intervjuet.

Det beste valget for oss i form av intervju ble det semistrukturerte intervjuet. Denne metoden gir muligheten til å utforme en intervjuguide. Intervjuguiden kan utformes etter tema og spørsmål under hvert tema. Da kan man stille spørsmålene i en bestemt rekkefølge hvis det er behov, men man kan også bevege seg fritt mellom temaene og spørsmålene. (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011). Vi ønsket å ha en samtale med dem som ble intervjuet, og utformet en intervjuguide med tema og spørsmål under temaene. Intervjuguiden ble et godt verktøy, som bidro til at de som ble intervjuet kunne snakke fritt og det ble en samtale med god flyt. Denne metoden førte til at vi kunne stille nye spørsmål og oppfølgingsspørsmål til de som ble intervjuet.

Vi ble enige om å fordele rollene mellom oss før vi startet med intervjuene. Vi fant det hensiktsmessig at den ene av oss skulle styre ordet og den andre skulle notere, annenhver gang. Oppgavene var da klart fordelt, noe som førte til at det ikke ble usikkerhet rundt rollene våre i intervjuet. Vi ble også enige om at vi begge kunne stille oppfølgingsspørsmål.

Vi satte av fire dager til gjennomføring av intervjuene. Vi ringte til bedriftene med forespørsel om intervju, og for å avtale tidpunkt. Dette hjalp oss godt i planleggingen av å kunne intervju flere bedrifter på samme dag, og vi kunne sette opp en reiserute. Den første dagen intervjuet vi tre bedriftsledere. Siden dette var de første intervjuene vi gjennomførte, valgte vi å transkribere disse intervjuene før vi skulle begi oss ut på neste tur. Ved å transkribere intervjuene fikk vi muligheten til å høre på hvordan vi hadde gjennomført dem. Dette var til stor hjelp da vi erfarte hva som var bra og hva vi måtte forbedre.

Vi erfarte at oppfølgingsspørsmålene måtte forbedres. Vi ønsket å grave dypere i temaet vårt, og oppfølgingsspørsmål var viktig for å kunne realisere dette. Da vi drøftet hvordan vi kunne forbedre oss, kom vi frem til at vi var usikre i forhold til hvordan de som ble intervjuet oppfattet spørsmålene. Vi ønsket ikke at oppfølgingsspørsmålene skulle fremstå som kritiske. Etter videre drøfting kom vi frem til at vi måtte stille alle spørsmålene vi lurte på. Vi kunne stille de spørsmålene som vi opplevde som kritiske ved hjelp av åpne spørsmål. Da vi startet på dag to med intervjuer var vi bevisste på å gjennomføre intervjuene med flere oppfølgingsspørsmål. Vi opplevde at de som ble intervjuet ga oss gode svar på oppfølgingsspørsmål som vi trodde kunne fremstå som kritiske. Dette var en nyttig læringskurve for oss, som hjalp oss videre med intervjuene.

3.5 Reliabilitet og Validitet

Reliabilitet dreier seg om hvor pålitelig dataene til undersøkelsen er. Hvis man har gjennomført en kvantitativ undersøkelse finnes det en rekke måter å teste reliabiliteten på, blant annet ved at et konkret fenomen kan undersøkes av ulike personer. Innenfor kvalitativ metode, som vi har benyttet oss av, stilles det ikke samme krav til reliabilitet som ved kvantitativ metode. Noe av bakgrunnen for dette er at det ofte gjennomføres intervjuer under datainnsamlingen, hvor samtalen står i sentrum. Samtalen ligger til grunn i forhold til hvordan dataene samles inn. For å ivareta reliabiliteten må man derfor kunne gi en grundig beskrivelse av fremgangsmåtene som har blitt brukt, og forklare bakgrunnen for valg og avgjørelser som er tatt underveis i arbeidet (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011). Samtalen ligger til grunn for datainnsamlingen til denne oppgaven. Fremgangsmåtene og valgene som er tatt er redegjort for i dette kapitlet.

Validitet handler om forskerens arbeidsmåter og hva som er oppdaget, om det gjenspeiles i de faktiske forhold, og om det kan knyttes til forskningen (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011).

Det finnes ulike typer metodefeil som Johannessen, Christoffersen og Tufte (2011) har gitt en beskrivelse av. De trekker blant annet frem det som kalles kognitiv skjevhet. Innenfor kognitiv skjevhet finnes det en rekke faktorer som må vurderes i forhold til validiteten:

- Intervjuobjektene gir svar på spørsmålene som de tror er sosialt akseptert (social desirability bias), og legger vekt på sine positive sider.
- Intervjuobjektene kan ha en oppfatning av at de har mindre fordommer enn andre.
- Intervjuobjektene kan overvurdere hva de kommer til gjøre i fremtiden.
- Intervjuobjektene kan gi svar på spørsmål basert på sin egen kulturelle referanse (cultural bias).
- Forskeren kan gi en feil vurdering i forhold til om intervjuobjektet er enig med seg selv eller ikke.
- Forskeren søker data og tolker dataene på bakgrunn av egne oppfatninger.
- Forskeren ekskluderer data og tolkninger som ikke samsvarer med oppfatninger forskeren har om emnet fra før.

Når vi startet med intervjuene, var vi opptatt av at spørsmålene måtte stilles på en nøytral måte. Dette gjorde vi ved å stille åpne spørsmål, samt prøve å holde tonefallet så nøytralt som mulig. Dette ble gjort slik at de som ble intervjuet ikke skulle bli påvirket av oss i form av hvilket svar de ga. Vi opplevde at 9 av 10 bedrifter svarte på spørsmålene på en troverdig måte. Vi opplevde at 1 av 10 bedrifter i noen grad ga svar på spørsmålene i forhold til hva som de tror kan være sosialt akseptert. Selv om bedriften var opptatt av å vektlegge sine positive sider, opplevde vi at svarene som ble gitt var troverdige. Bakgrunnen for dette var at det ble stilt oppfølgingsspørsmål for å gå nærmere inn på hva bedriften mente. Svarene som ble gitt i oppfølgingsspørsmålene var av en troverdig karakter.

I denne oppgaven skal det ikke formes en konkret konklusjon. Årsaken til dette er at det ikke er samlet inn nok data til å kunne konkludere med at disse svarene gjelder alle små bedrifter

i Innlandet. Vi skal redegjøre for våre observasjoner og drøfte observasjonene. Disse er basert på teori og svar som ble gitt i intervjuene. Selv om vi opplevde troverdighet i svarene som ble gitt, bør man ta stilling til om spørsmålene som ble stilt og svarene som ble gitt var avdekkende nok. Totalvurderingen vår kommer frem til at troverdigheten er god, men at det må åpnes for at det kunne ha blitt avdekket mer ved flere spørsmål og oppfølgingsspørsmål.

4 - Analyse og drøfting

I løpet av fire dager på veien besøkte vi ti forskjellige bedrifter i Gudbrandsdalen, Ringsaker, Hamar, Gjøvik, Toten, Land og Valdres. I dette kapittelet vil vi presentere resultatene fra disse fire dagene. Først presenterer vi en analyse vi har laget ut fra svarene vi fikk på spørsmålene vi stilte. Ikke alle spørsmålene er basert på teori, noen er også basert på vårt ønske om å avdekke bedriftenes interesse og for å finne ut hva de gjør i sin bedrift. Til slutt i kapittelet vil vi drøfte ved å sammenligne vår analyse opp mot teorien som ble presentert i kapittel 2.

4.1 Analyse

Som et inngangsspørsmål valgte vi å spørre bedriftene om hva deres visjon er.

- Bedrift 1 Være en bidragsyter i samfunnet og prøve å holde seg i tet når det gjelder utvikling innenfor deres produksjon, samt å kunne opprettholde arbeidsplasser.
- Bedrift 2 Visjonen er å levere produkter som kundene trenger og er villig til å betale nok penger for, som vi kan leve av.
- Bedrift 3 Skape ny utvikling og finne gode arbeidsplasser som er meningsfulle
- Bedrift 4 Skape en opplevelse for kunden
- Bedrift 5 Det er å nå en etterspørsel som ligger i grunn i dag.
- Bedrift 6 Skape gode og trygge arbeidsplasser og være en drøm for hyttebyggere.
- Bedrift 7 Ukjent
- Bedrift 8 Være en attraktiv samarbeidspartner for kundene våre, forhandlere, leverandører ansatte og lokalmiljøet. Og være en aktør som skal produsere dører i overskuelig fremtid og vokse jent og trutt.
- Bedrift 9 Være en pålitelig leverandør av de tjenestene vi har på kvalitet og produktkvalitet, service og leveringstid. Sette kvalitet og pålitelighet i system.

Bedrift 10 Visjonen er å drive franchisetakere over store deler av landet og være bra på kvalitet og rask oppfølging. Vi selger en løsning og må være løsningsorientert sammen med kunden.

Det første vi spurte de forskjellige intervjuobjektene om etter visjonen, var hva de legger i ordet bærekraft. Dette er jo som vi har beskrevet tidligere i oppgaven et sammensatt begrep, som kan defineres og tolkes på forskjellige måter. Vi syntes det var interessant å starte med dette spørsmålet for å få et innblikk i om dette er noe de har en formening om eller om det er ukjent.

Det er også interessant å sammenligne dette svaret med de andre svarene i oppgaven for å se om det er slik at de som har en formening om dette også arbeider for bærekraftig utvikling i sin bedrift og de som ikke har en formening ikke gjør det. Vi fikk en del ulike svar på dette spørsmålet. Tre av ti mente at bærekraft har å gjøre med at det skal være forsvarlig for miljø og samfunn og for fremtiden som kommer etter. Tre av ti mente at økonomi er viktig og at det man driver med skal gi overskudd til å utvikle seg videre. En av disse tre og en bedrift til var inne på at det har å gjøre med langsiktig tenkning. To av ti svarte at det dreier seg om å benytte seg av naturens ressurser, men ikke bruke de opp, mens En av ti ikke hadde noe svar på dette og mente at det ikke var noe de kunne gjøre for bærekraftig utvikling i sin bedrift.

4.1.1 Økonomi

Den økonomiske bunnlinjen er den første av de tre bunnlinjene. Vi har stillt bedriftene spørsmål om markedet de operer i, konkurransefortrinn hos seg selv og sine konkurrenter, bærekraftige innovasjoner, endringer og bærekraftsrapportering. Disse spørsmålene har gitt oss innsyn i bedriftenes tilnærming til den økonomiske bunnlinjen.

4.1.1.1 Markedet

Fire av ti bedrifter sier at det er tøff konkurranse i markedet de operer i. En av disse fire henviser til at det særlig er fra svenske bedrifter at den største konkurransen kommer. En annen henviser også til utenlandsk konkurranse. To av ti forteller at det er konkurranse men

at konkurrentene ikke tilbyr produkter av samme kvalitet som de selv gjør. En av ti forteller at de opererer i et todelt marked og at offshore næringen har hatt stor nedgang den siste tiden, industrimarkedet derimot har vist seg å ha en liten oppgang tross konkurranse marked. En av ti sier at det er lite konkurranse i deres nisje. En av ti sier at de var på topp i markedet for ti år siden, deretter har det gått nedover frem til for et par år siden da det begynte å stabilisere seg igjen. En av ti forteller at de har konsesjon på produksjon, og at det er det som begrenser produksjonen, derfor ikke noe problem å få solgt unna, nesten et luksusproblem. Føler ikke på konkurransen i markedet pga dette.

4.1.1.2 Konkurransefortrinn

Tre av ti har kvalitet som en av sine største konkurransefordeler. En av disse tre viser til at det er kvalitet som er basert på ordentelig håndverk. To av ti henviser til kunnskapsnivået i bedriften og allsidigheten dette gir. Tre av ti mener leveringsdyktighet er en av deres største fordeler, en av disse tre nevner i tillegg pris. En av ti nevner produktfunksjon. En av ti henviser til at det ikke finnes tilsvarende produsenter i Europa.

4.1.1.3 Konkurrentenes konkurransefortrinn

To av ti sier at de utenlandske konkurrentene tidligere hadde en stor fordel ved sterk krone, men at flere av disse konkurrentene nå har forsvunnet da denne har blitt svekket. En av disse to som har konkurrenter fra sverige forklarer at konkurrentene fortsatt kan tilby lavere pris pga lavere lønninger i sverige, samt at de har et litt større volumfokus.

Fire av ti har ikke lagt merke til, eller kjenner ikke til noen spesielle fordeler som konkurrentene har, en av disse fire henviser til at de nå har hatt samme produkt i 40 år og at det ikke er så mange som klarer det.

En av ti forteller at de har en konkurrent som drar fordeler av at de har rimeligere produksjon i måten de driver på, med større kvantum og mye mindre investeringskostnader. En av ti forteller at de er mer en samarbeidspartner enn konkurrent for de bedriftene som driver med samme produksjon lokalt. Dette ser de på som bærekraftig for begge firmaene, ved å hjelpe hverandre istedenfor å konkurrere hverandre ut. En av ti sier at det ikke er noen konkurrenter som kan likestille seg på kvalitet, men det er mange som selger

produkter som dekker samme funksjon til en lavere kvalitet og rimeligere penge og de er derfor litt usikre på om dette blir en reel konkurrent, for selv om det er et alternativ så er det et helt annet produkt. En av ti mener at konkurrentene ikke har noen større fortrinn enn dem selv, de henviser til at de har tre konkurrenter som er ganske like store som dem selv, og ingen har mer fordeler enn en annen.

4.1.1.4 Etterspørselen i markedet etter produkter som er bærekraftig tilvirket

Sju av ti har aldri fått spørsmål om produktene deres er bærekraftig tilvirket. En av disse sju påpeker at de selv heller ikke spør om dette når de kjøper inn råvarer. En annen henviser til at kundene er mest opptatt av om produktet fyller den funksjonen som det skal ha. To av ti sier at dette er noe de blir spurt om av og til. En av disse to henviser til at dette ligger mest hos leverandøren.

En av ti sier at mange spør etter dette og at de stadig vekk har kontroller gjennomført av kundene.

4.1.1.5 Bærekraftige innovasjoner

Sju av ti bedrifter sier at de arbeider for å finne frem til bærekraftige innovasjoner. Fem av sju kom med eksempler på dette. Det kan være å lage lettere produkter som gir utlag i mindre drivstoff forbruk, utvikle strømbesparende systemer eller å utvikle måten å produsere på. To av sju bedrifter sier de arbeider med dette ift å oppdatere maskiner og utstyr i produksjonen, dette både for å spare de ansatte for tunge løft, men også for å skape en mer effektiv og energibesparende produksjon. På spm om de var opptatte av at de nye maskinene skulle være mest mulig energibesparende fikk vi til svar at dette var en positiv tilleggsteneste ved maskinene, men at det ikke var dette som var hovedfokuset når de skulle kjøpe nye maskiner. Kapasitet og pris er de to viktigste kriteriene, men de påpeker også at maskinprodusentene i europa i dag er opptatte av dette med energibesparelse, så alle nye maskiner er mer besparende enn de gamle. En av sju produserer nærmest på lisens og mener at mye av dette ansvaret ligger hos leverandørene. En av sju har valgt å bytte ut sveis med lim, da de mener dette er en mer miljøvennelig løsning. En av sju har et pågående

samarbeid med SINTEF når det gjelder planleggingen av en ny bærekraftig innovasjon, men ønsker ikke å gå nærmere inn på akkurat hva dette dreier seg om.

4.1.1.6 Endringer

Fire av ti bedrifter ser ikke for seg noen endringer. En av disse fire har nettopp byttet ut maskinparken, men nye energibesparende maskiner som har en levetid på 30 år. En annen sier de også har gjort de endringene som de føler trengs ift bygg og maskiner og at man ikke kan ta det for langt slik at det går utover kvaliteten på produktene. En av ti har planlagt å enten restaurere eller bygge nye bygg for å få bygg med energisparing, de har allerede investert i ny tomt slik at de kan bygge nytt der. En av ti ser for seg at de vil komme til å videreselge flere ferdigvarer fra utlandet på lang sikt. En av ti har gjort de endringene som de føler trengs ift å bytte ut kjemikaler med løsemidler til overflatebehandling med vannbaserte produkter. De bruker en del strøm, har sjekket ut kostnaden på fyringsanlegg med flis, men det ble såpass dyrt at det vil ta ti år før de kom til å tjene på det, derfor ble dette uaktuelt. De vurderer også å profilere seg anderledes de neste årene, da de bruker naturlig bærekraftige råvarer er dette noe de føler de kan spille mer på.

En av ti sier de må oppdatere maskinparken og bytte ut kjøleanlegg etterhvert. En av ti forteller at de har i vente en omfattende endring av produktene de neste tre årene grunnet at de er regulert i en standard ift brannsikring, denne standarden blir nå revidert. En av ti forteller at de kommer til å få endringer ift oppussing og påbygg i produksjon og visningsrom.

4.1.1.7 Bærekraftsrapportering

Kun en av ti bedrifter har hørt om begrepet bærekraftsrapportering, resterende har ikke hørt om dette. Kun tre av ti er positive til denne formen for rapportering. En av ti mener at ting ikke nødvendigvis blir bedre av rapportering. En av ti lurer på hvor mye jobb det skal bli ut av det. Men samtlige av bedriftene skulle ønske de hadde hatt mer informasjon og kunnskap rundt dette, derfor er de videre svarene på om dette kunne være noe for dem basert på noe usikkerhet.

Vi spurte så videre hvordan bedriftene stiller seg ift en frivillig rapportering som går på å måle bedriftens bærekraftighet. Fire av ti bedrifter kommenterte at de ikke er villige til å ta i bruk noen form for frivillig rapportering. En av disse fire mener at dette er direkte ressursbruk og at den med fordel kan brukes på noe annet, henviser videre til tøffe tak i industrien. En annen av disse fire sier at de isteden ønsker å bli et miljøfyrtårn og at de snart skal sette igang med denne prosessen. To av ti mener dette kan være positivt, men trenger ytterligere informasjon og kunnskap ift dette. En av ti påpeker at det isåfall må kunne gjøres på en enkel måte, da tiden ikke strekker til og det ikke er rom for å ha egne ansatte til dette. En av ti mener det er fordeler og ulemper med alt, men at man gjør ting for å bli bedre, det gjelder ift rapporter også, man må gjøre det for å bli bedre som bedrift, ikke for rapporten sin del. En annen påpeker at all rapportering kan drepe initiativlysten for de som tenker på å starte for seg selv, det er greit for de som driver stort, men for de små kan dette bli veldig mye. Det påpekes også at man må ha egne systemer som fungerer for de små og ikke ha generelle systemer som skal dekke alle. De små har ikke anledning til å ha egne ansatte for å drive med dette, slik som mange store har. Det er selve produksjonen som er det viktig blir det påpekt av en annen. En av ti forklarer at de i dag benytter seg av listeføringer som i utgangspunktet er frivillig, men hvis man først tar de i bruk og setter det i system i det interne systemer det ikke frivillig lenger, da må det følges opp. Videre påpeker en bedrift at det i dag finnes mye unødvendig rapportering og en rapportering må kunne gi en effekt for bedriften.

4.1.2 Miljø

Den miljømessige bunnlinjen er den andre av de tre bunnlinjene. For å finne ut av hva bedriftene gjør i forhold til denne har vi stillt spørsmål om avfallsreduksjon, avfallshåndtering, miljøutfordringer, sertifiseringsordninger og transport.

4.1.2.1 Avfall

Vi spurte de forskjellige bedriftene hva de har gjort for å minske avfall i produksjonen. En av bedriftene som skjærer ut komponenter av store metallplater sier at de så langt det lar seg gjøre har blitt beviste på å skjære flere produkter på samme plate for å utnytte

materialet bedre og få ned svinn. En annen forklarer at han tok over familiebedriften for 11 år siden og at det ikke ble resirkulert noe før det. Han har satt igang gode rutiner for resirkulering, men klarer ikke helt å se hvordan de kan minske avfallet, da de kun har nødvendig avfall pr i dag. En tredje bedrift forklarer at de reduserte resatvfallet sitt betydelig etter at de i samarbeid med renovasjonsselskapet har bygd opp et sorteringsopplegg. En fjerde bedrift forteller at de har gjort mye ift miljøet og at de har redusert forbruket og utslippet ved lakkering med 70-80%.

Seks av ti bedrifter mener at de ikke har noe å gå på når det gjelder å minske avfall i produksjonen. De henviser også til at det nødvendige avfallet blir resirkulert og de mener dermed at det ikke har noen skadelig virkning.

Samtlige av de ti bedriftene har opprettet interne systemer for håndtering og gjenvinning av avfall. Ni av ti sorterer all søppel på stedet, mens en av ti betaler renovasjon selskapet for å sortere papp/plast som blir kastet i samme container på stedet. De av bedriftene som har aluminium, stål ol. i sin produksjon har også egne interesser av å sortere de forskjellige typer metall da de får betalt utfra hva slags type metall det er. De vanligste typene avfall er plast, papir og treverk.

4.1.2.2 Miljøutfordringer

Seks av ti bedrifter mener de ikke har noen miljøutfordringer pr i dag. To av disse seks påpeker at de har noen løsemiddelbaserte malingsrester og kjøleveske som de leverer til godkjent mottak, men ser ikke på dette som noen direkte miljøutfordring. En av de seks bedriftene forklarer at de tidligere har benyttet oljefyring til å varme opp i produksjonen, men denne har de nå byttet ut med et fjernvarmesystem isteden. I lakkeringen har de også byttet ut løsemiddelbasert lakk med pulverlakk som ikke ser skadelig for verken mennesker eller miljø. En annen av bedriftene som har mye gummiavfall i produksjonen henviser til at forbrenningsanlegget gjerne vil ha gummien som avfall pga at det er med å øke forbrenningsverdien på de andre typer avfall, som for eksempel matavfall. Gummien er altså med på å forbrenne det bløte avfallet og de ser derfor ikke på dette som noen form for miljøutfordring. Den siste av disse seks forklarer at de benytter store mengder vann i produksjonen. Tre av ti bedrifter benytter løsemiddelbasert lakk i sin produksjon, en av

disse påpeker at de ikke ser noen nødvendighet til å gå over til vannbasert eller pulverbasert lakk før det evt blir et myndighetskrav. En av ti benytter dieselfyring i produksjonen.

4.1.2.3 Sertifiseringsordninger

Tre av ti av bedriftene har ingen form for sertifiseringsordning, to av de argumenterer med at dette ikke er et krav de har pr i dag. Den mest benyttede sertifiseringsordningen i de resterende sju bedriftene er ISO 9001, fire av sju bedrifter har i dag denne sertifiseringen, en av de fire har i tillegg ISO 1401. tre av sju bedrifter har andre former for sertifiseringsordninger som henvender seg mer direkte til deres produksjon, disse er EFTA godkjenning, TY godkjenning fra Østerrike og en egen godkjenning ift rør som blir produsert hos den ene bedriften. To av ti bedrifter er også igang med ny sertifiseringsordning, disse er ISO 1401 og EXC2 (sertifisering innenfor bygg).

En av bedriftene påpekte at de har valgt å ikke ha altfor mange sertifiseringsordninger, fordi det krever mye jobb rundt en slik sertifiseringsordning og det skal resertifiseres og vedlikeholdes. I en bedrift på under 50 ansatte har man ofte ikke egne ansatte til slike oppgaver.

4.1.2.4 Transport

Blant alle de ti bedriftene er det leverandørene som leverer varer direkte til bedriften. Når det gjelder utkjøring av ferdig produserte varer, leier ni av ti inn transportfirmaer som Schenker, Toten transport, Bring og Multisped. En av disse ni velger å kjøre de små tingene som skal leveres i nærområdet med egen bil. En av ti har egen distribusjon med to lastebiler som kjører hver sin faste rute en gang pr uke. Er det imidlertid slik at de skal levere utenfor disse stedene så leier de inn transportfirma.

4.1.3 Sosial

Den siste av de tre bunnlinjene er den sosiale bunnlinjen. Her har vi stillt bedriftene spørsmål om valg av leverandører, hva de gjør for å være en attraktiv arbeidsplass, bedriftskultur og videreutdanning av de ansatte. Dette er spørsmål som ligger nært knyttet til indikatorene på den sosiale bunnlinjen.

4.1.3.1 Leverandører

Pris, kvalitet og leveringsdyktighet er de viktigste kriteriene blandt fire av ti bedrifter, en av disse fire foretrekker i tillegg å kjøpe fra Europeiske land fremfor Asiatiske, da de sier ikke kjenner godt nok til arbeidsforholdene der, en annen sier at de ikke kjenner til forholdene hos leverandøren, men mener at de ikke har noen påvirkning fordi de kjøper så lite. Tre av ti bedrifter kjøper kun fra Norske leverandører, de påpeker at det ikke er mange å velge mellom men at de ikke ønsker å utforske det utenlandske markedet. To av ti bedrifter kjøper alle varer fra utlandet da det ikke finnes leverandører i Norge som tilbyr de råvarene de har behov for. En av disse to forklarer at de hele tiden sjekker markedet ift pris og tilgjengelighet, mens den andre baserer seg på erfaring gjennom mange år. En av ti bedrifter kjøper via en Norsk aktør, der de har kontrakt på at leverandørene skal ha godkjente arbeidsvilkår. Flere av bedriftene nevnte også at de så langt det lar seg gjøre prøver å benytte lokale bedrifter for å støtte opp om den lokale industrien, dette kan for eksempel være produksjon av et spesialverktøy eller lignende.

4.1.3.2 Attraktiv arbeidsplass

Samtlige av de ti bedriftene var opptatt av å tilby en attraktiv arbeidsplass. Sosiale sammenkomster ble nevnt blandt alle ti bedriftene, i dette legges sommerfest, julebord, weekendturer, gå ut å spise, og diverse andre aktiviteter utenfor jobb. To av ti bedrifter sier i tillegg at det er viktig at man har det gøy på jobb, og at de er opptatt av å skape et miljø med humor. Tre av ti sier at de tilbyr fleksibilitet i arbeidshverdagen. En av ti bedrifter nevnte også at de har gode pensjonsavtaler. En av ti tilbyr gratis treningscenter og fysioterapi for sine ansatte.

I tillegg har tre av ti har et stort fokus på å involvere de ansatte i driften og på å høre alles meninger.

4.1.3.3 Bedriftskultur

Samtlige av de ti bedriftene vil si at det har en god kultur med et godt arbeidsmiljø. En sier i tillegg at de har en fast arbeidsstokk som har vært med i en lang periode, dvs lite gjennomtrekk i bedriften. En annen forteller at de hadde en anonym undersøkelse i regi av bedriftshelsetjenesten i fjor og at de da fikk god score der i tillegg til at også de har lite gjennomtrekk. En annen bedrift sier at de også har et samarbeid med bedriftshelsetjenesten, og at de to ganger pr år har et såkalt smiley kurs eller kommunikasjonskurs, ikke fordi at det trenger å være noe galt men for å unngå at det blir noe.

4.1.3.4 Utvikling/videreutdannig for ansatte

Fem av ti bedrifter benytter seg av interne kurs for å utvikle sine ansatte. En av disse fem påpeker at det ikke finnes kursing som er egnet for deres produksjon, de må derfor utvikle seg selv og lære av hverandre internt i bedriften. En annen av disse fem har tidligere hatt ufaglærte arbeidere, de fikk tilbud om kveldsskole en gang pr uke for å gå opp til fagprøven. Bedriften dekket da skolegang og lønn i den perioden de gikk på skole. Seks av ti bedrifter benytter seg av ekstern kursing, fem av disse er de sammen som benytter seg av intern kursing. En av ti sier at folk ofte har kommet i taket når det gjelder den utdannelsen de kan få innenfor det som foregår i bedriften, men de fokuserer på at folk skal ta på seg nye oppgaver, og å utfordre hvert enkelt menneske, de mener at dette henger sammen med trivselen hos de ansatte. En av ti har et tett samarbeid med bedriftshelsetjenesten, de arrangerer kurs et par ganger hvert år, dette kan for eksempel være kommunikasjonskurs eller førstehjelp. En av ti drar heller på messer enn kurs, da velger de å stenge hele produksjonen og dra alle ansatte samlet på kurs f.eks på hellerudsletta. De mener at dette gir dem et mye større utbytte og at det er positivt fordi det også er veldig sosialt. En av ti føler ikke at det er behov for noe videreutdanning, da det går på produktkunnskap.

4.1.4 Samfunnsansvar

Samfunnsansvar er en del av den sosiale bunntinjen, men ettersom vi har valgt å ha en delproblemstilling som omfatter samfunnsansvar, har vi valgt å lage dette som et eget tema. Her har vi spurt bedriftene om hva de mener er deres samfunnsansvar, samt på hvilken måte de gir tilbake til samfunnsnyttige formål.

4.1.4.1 Bedriftens samfunnsansvar

Sju av ti bedrifter mener det viktigste samfunnsansvaret de har er å tilby og opprettholde trygge arbeidsplasser for lokalsamfunnet der de bor i. Flere av bedriftene vi besøkte har beliggenhet i en liten bygd, og blant alle disse bedriftene var det å kunne tilby arbeidsplasser til lokalbefolkningen veldig viktig. En av disse sju påpekte også at de så det som et slags samfunnsansvar å skape noe verdifullt i bygda. En av ti sa at det er å ta hensyn til interesser i lokalsamfunnet og holde det ryddig rundt seg. En av ti tar imot mennesker på tiltak som sliter med å holde seg i arbeidslivet. En av ti sa det er å være en samarbeidspartner i miljøet der de kommer fra.

4.1.4.2 Støtte av samfunnsnyttige formål

Ti av ti bedrifter er med å yter en form for sponsing i lokalmiljøet. Seks av ti sier de er med på å støtte opp om lokal idrett og kultur. Dette kan være i form av klær, skiltreklame, gevinster eller økonomisk støtte. En av ti sier at de støtter idrettslag som de ansatte er med i. En av ti sier at de støtter opp om idrettslag som ansattes barn eller barnebarn er med i, de forteller også at de har veldig mange forespørsler om sponsing og at de derfor har valgt å fokusere på de ansatte. En av ti sier også at de støtter opp om lokale byggedager. En av ti forklarer at de bidrar i den grad det er rom for det økonomisk, og da er det hovedsakelig lokale som nyter godt av dette.

4.1.5 Betraktninger og motivasjon

I tillegg til å stille spørsmål som er direkte relaterte til de tre bunntinjene ønsker vi også å finne ut av hvilke betraktninger bedriftslederne sitter med når det gjelder den tredelte

bunnlinjen, samt hva som motiverer eller kan motivere dem til å arbeide mot bærekraftig utvikling i sin bedrift.

4.1.5.1 Betrakninger om den tredelte bunnlinjen

Sju av ti bedrifter mener at det er økonomien som i bunn og grunn er det viktigste i en bedrift.

De kommer med flere grunner til hvorfor de mener det. En av sju sier at de har behov for overskudd for å fornye seg og kunne reinvestere, men de mener også at det er viktig å ta vare på de ansatte. fire av sju mener sier at det skal være en god balanse, og at alle tre er viktige men mener at man er avhengig av en god økonomi for å kunne opprettholde det sosiale og miljøet. Er ikke økonomien på plass så tror de at man sliter med å opprettholde det sosiale og miljøet. En av sju uttrykker at de ikke har så mange tanker om dette, men påpeker allikevel at økonomien er det viktigste. En av sju sier at økonomien og det sosiale er det viktigste, og begrunner dette med at en velfungerende sosialt miljø er viktig for at de ansatte skal være med å løfte bedriften opp. De henviser også til at hvis de sosiale forholdene er dårlige så kan dette være med å dra bedriften ned. En av ti mener at alle er like viktige for å kunne drive langsiktig. En av ti mener at det viktigste er de sosiale forholdene og det å ta vare på de ansatte. En av ti sier at de prøver så godt de kan på alle disse områdene, og trekker frem at det å ta vare på de ansatte og miljøet er viktig for dem. De forklarer også at de benytter seg av så miljøvennelige produkter som mulig, men det er viktig at der er brukbart så de ikke går ned på kvalitet.

4.1.5.2 Motivasjon

Alle bedriftene svarte forskjellig på spørsmål om hva som motiverer dem til å jobbe for bærekraftig utvikling i sin bedrift. Her er de forskjellige svarene:

- Økonomien og evnen til å bli mer konkurransedyktig
- At man kan levere en vare til kunden så den blir fornøyd, tett etterfulgt av økonomi
- Være med å skape og utvikle, det å skape noe, endre og komme videre, det er det som er drivkraften da, det er morsomt

- At man har et samfunnsansvar
- Motivasjonen er å utvikle bedriften videre gjennom lønnsomhet, effektivitet og da beholde de ansatte.
- Å ta vare på de ressursene vi har og tar vare på dem på best mulig måte. Og å spare, ved å forurense minst mulig
- Det er veldig viktig for oss å få ned strømforbruket når det gjelder det her med miljø
- Å skape noe, og skape arbeidsplasser
- Det går det vel delvis på dette med miljø og at ingen ønsker vel å forurense sånn i utgangspunktet.

4.2 Drøfting

I drøftingen vil vi sammenligne svarene vi presenterte i analysen med teorien som ligger til grunn i oppgaven. Vi har valgt å gjøre dette emnevis i forhold til de tre bunnlinjene på samme måte som vi presenterte analysen.

4.2.1 Økonomi

Innovasjoner og produkter som er bærekraftig tilvirket, er to viktige elementer i den økonomiske bunnlinjen, dette er også forsket på av Bos-Brouwers (2010). Denne studien viser at integrering av bærekraftige aspekter i innovasjoner, hovedsakelig er drevet av økonomiske fordeler. I vår undersøkelse fikk vi bekreftet dette da samtlige bedrifter var mer opptatt av de økonomiske fordelene ved en innovasjon, enn fordelene innenfor miljø og sosiale forhold. Det var svært få av bedriftene som har fått forsepørsel om produktene deres er bærekraftig tilvirket. Dette kan i noen grad begrunnes med den type produksjon som foregår i disse bedriftene. På den ene siden ser vi sammenhenger blant de bedriftene som selger til det offentlige, i forhold til krav om at produktene skal være bærekraftig tilvirket. På den andre siden er det lite krav hos de bedriftene som selger til privatkunder. Resultatene fra studien til Bos-Brouwers (2010) viser at de fleste små selskaper opererer i nisjemarkeder for å være konkurransedyktige. Vi har valgt å tolke et nisjemarked som et

marked som tilbyr unike eller spesialiserte produkter. Av bedriftene vi intervjuet er det flere som passer inn under denne kategorien. Halvparten av bedriftene nevner dette som en konkurransefordel. Disse fem velger å trekke frem kvalitet, ekte håndverk, kunnskapsnivå og produktfunksjon som konkurransefordeler. Resterende bedrifter henviser til at de har konkurransefordel når det gjelder leveringstider og pris. Fire av bedriftene som konkurrerer på pris og leveringstider henviser også til et tøft konkurransemarked, mens bedriftene som konkurrerer med kvalitet og produktfunksjon i mindre grad henviser til tøff konkurranse. Dette kan tyde på at bedriftene som opererer i små segmenter hvor nisje er en viktig del, opplever mindre konkurranse enn bedriftene som opererer i større segmenter.

4.2.2 Miljø

Da bedriftene ble stilt spørsmålet om de har miljøutfordringer svarte de at det er en liten utfordring, eller ingen utfordringer. Elkington (1999) beskriver blant annet forurensende utslipp og avfall som indikatorer i den miljømessige bunnlinjen. Noen av bedriftene benytter seg av produkter som ikke er miljøvennlig. Enkelte av bedriftene kommenterer at de benytter seg av disse produktene, men har ikke noe utslipp. Det argumenteres for at selv om det brukes produkter i produksjonen som ikke er miljøvennlig, leveres det til godkjente avfallsmottak. Kan en forklaring på at bedriftene mener de ikke har noe særlig miljøutfordringer, skyldes at det forbindes med forurensende utslipp fra fabrikker?

Bos-Brouwers (2010) sin studie viser at redusering av transport i bedrifter fortsatt er en underutviklet miljøaktivitet. Samtlige av bedriftene benytter seg av lastebiler, i enkelte tilfeller benyttes også mindre kjøretøy, når produktene skal transporteres. En bedrift kommenterer følgende når det stilles spørsmål om bedriften har miljøutfordringer: «Nei, egentlig ikke. Ikke annet enn det som alle andre har med biler og. Vi må jo kjøre bil. Hvis du regner det som miljøutfordring, det er det jo». På den ene siden svarer bedriften er den egentlig ikke har miljøutfordringer, men på den andre siden benytter den seg av biler ved transport av produkter. Det vil være vanskelig å redusere transporten, da bedriften er avhengig av lastebiler for å få transportert varene sine, rundt store deler av Norge.

Bos-Brouwers (2010) fant i sin studie at avfallsreduksjon og energireduserende prosjekter er av de mest benyttede tiltakene når det kommer til miljøaktiviteter. I vår undersøkelse benytter samtlige av de ti bedriftene seg av systemer for avfallshåndtering, og sorterer avfallet. Noen av bedriftene forklarer at de utnytter så mye som mulig av råvarene, andre mener at de har lite å gå på i forhold til redusering av avfall. I forhold til energibesparende tiltak har flere av bedriftene byttet ut maskiner og utstyr. Bedriftene forklarer at ved innkjøp av dette, vurderes det hvilke økonomiske gevinster det fører til.

Elkington (1999) plasserer sertifiseringsordninger i den miljømessige bunnlinjen. I vårt utvalg var det sju av ti bedrifter som har en form for sertifiseringsordning. En av bedriftene har ISO 14001 (2016) pr i dag, men en annen er også på tur til å sertifisere seg innenfor denne standarden. En av bedriftene kommenterer: «Vi har valgt å ikke gå for altfor mange, fordi det krever mye jobb rundt det og, det skal resertifiseres, det skal vedlikeholdes, og når det er liksom bare 32 ansatte og man har mer enn nok med å få inn nok jobb til folk hver dag, så blir det mye».

Dette kan utdypes videre gjennom at noen av bedriften har uttrykt at det er knapphet på ressurser. Noen av bedriftene forklarer at de ikke er sertifisert per i dag, som kan forklares ved at det ikke er ressurser til det.

4.2.3 Sosial

Elkington (1999) presenterer en rekke indikatorer for den sosiale bunnlinjen, noen av disse er våpen eller annet militært salg, samfunnsrelasjoner, ansettelse av minoriteter, menneskerettigheter, uansvarlig markedsføring, fagforeningsrelasjoner, lønns- og arbeidsvilkår og kvinnerettigheter. Flere av disse indikatorene er allerede godt ivateratt i Norge i form av fastsatte lover og reguleringer. Bedriftene vi har intervjuet kan imidlertid komme opp i situasjoner hvor dette ikke er ivaretatt hvis de velger å kjøpe råvarer fra leverandører utenlands. To av de ti bedriftene kjøper alle råvarer utenlands, mens fire av ti kjøper noen råvarer fra utlandet. En av bedriftene som handler deler av råvarene fra utlandet mener at det ikke har noe å si hvordan forholdene hos leverandøren er, da de kjøper så lite at det ikke vil ha noen innvirkning uansett.

Bos-Brouwers (2010) sin undersøkelse viser at det i smb fokuseres på personalaktiviteter via opplæring, medarbeidertilfredshet, ansettelsesvilkår og helse og sikkerhet, noe som bidrar til motiverte og dyktige medarbeidere. Alle bedriftene var opptatt av å være, samt å kunne tilby en attraktiv arbeidsplass. For å skape medarbeidertilfredshet vektlegger samtlige av ti bedrifter sosiale sammenkomster. To av bedriftene mener at det er viktig å ha humor på arbeidsplassen, og tre av bedriftene mener det er viktig å involvere de ansatte. Noe de mener fører til dyktige og motiverte ansatte. Alle bedriftene mener at de har et godt arbeidsmiljø, da tatt i betraktning av at dette er bedriftsledernes svar da de ansatte ikke har blitt intervjuet.

Samtlige av bedriftene mener det er viktig at de ansatte vedlikeholder eller utvider sine kunnskaper. Bedriftene tilbyr da kurs for sine ansatte, enten i regi av bedriften selv eller eksterne aktører.

4.2.3.1 Samfunnsansvar

Carrol (1991) mener at bedriften må forplikte seg til å være så lønnsom som mulig. Sju av bedriftene mener at sitt viktigste samfunnsansvar er å opprettholde trygge arbeidsplasser for de ansatte. For at disse arbeidsplassene skal være trygge, må bedriften ha en lønnsomhet som sikrer dens eksistens. Mange av bedriftene som er intervjuet har tilhørighet på små tettsteder, hvor det er begrensninger i forhold til arbeidsplasser. Bedriftene er opptatt av å ha trygge arbeidsplasser, slik at lokalsamfunnet ivaretas. Filantropisk ansvar er viktig for bedriftene, hvor det støttes opp om frivillige aktiviteter i lokalsamfunnet (Carrol 1991). Samtlige av bedriftene støtter lokalsamfunnet, i form av sponing.

5 - Forslag til spørsmål

I dette kapittelet vil gi et svar på delproblemstilling 2 ved å presentere et spørreskjema som det videre forskningsprosjektet kan benytte seg av. Først vil vi komme med forslag til metode.

Når det skal gjennomføres et forskningsprosjekt må forskerne ta stilling til hva de ønsker å undersøke, og hvilken metode som vil være best egnet. Hvis et omfang skal kartlegges, kan kvantitativ metode være hensiktsmessig å benytte seg av. Den kvantitative metoden tillater at det blir benyttet en spørreundersøkelse. En spørreundersøkelse kan blant annet utformes med faste spørsmål og svaralternativer. Undersøkelsen kan sendes ut til mange respondenter, og man kan få mange svar på relativt kort tid. Et spørreskjema med faste spørsmål og svaralternativer bidrar til at man kan se likheter, forskjeller og sammenhenger mellom fenomener (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011). I det videre forskningsprosjektet ved NTNU ønsker forskerne å benytte seg av en spørreundersøkelse og sende det ut til mange respondenter. Dette for å kartlegge omfanget av bærekraft i små og mellomstore bedrifter i Innlandet. Forskerne ønsker også å benytte seg av dataprogrammet SPSS (2016). SPSS er et verktøy man kan benytte seg av når data skal samles inn i forbindelse med en undersøkelse. Dataene som legges inn i SPSS blir omgjort til statistiske analyser. På bakgrunn av at forskerne ønsker å benytte seg av en spørreundersøkelse og SPSS, vil kvantitativ metode være best egnet.

Et spørreskjema kan utarbeides med ulik strukturering. Det kan være et prekodet spørreskjema hvor det er faste spørsmål og svaralternativer, eller det kan ha åpne spørsmål hvor respondentene kan svare med egne ord. Et spørreskjema kan også utarbeides hvor begge ovennevnte metodene er inkludert. Fordelen med et prekodet spørreskjema er at det kan oppleves som enklere for respondenter å svare på undersøkelsen. Det prekodede spørreskjemaet har, som tidligere nevnt, faste spørsmål og svaralternativer. Respondentene trenger bare å krysse av på det aktuelle svaret. Dataene som innhentes ved hjelp av en

prekodet spørreundersøkelse kan generaliseres. Ulempen med prekodete spørreskjemaer er at respondentene kan oppleve at svaralternativene ikke samsvarer med deres meninger, samt at opplysninger utover svaralternativene ikke blir fanget opp (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011).

Hvis man inkluderer åpne spørsmål i en spørreundersøkelse kan respondentene beskrive med egne ord hva de mener. Åpne spørsmål kan være hensiktsmessig å benytte seg av hvis det er lite kunnskap om fenomenet som undersøkes. Årsaken til det er at det kan være vanskelig å utarbeide svaralternativer på bakgrunn av at kunnskapene er lite kjent. Det kan være fristende å benytte seg av åpne spørsmål i en undersøkelse, men respondentene kan oppleve det som vanskelig da det kan være at de ikke er vant til eller vet hvordan de skal beskrive det med egne ord. Åpne spørsmål kan heller ikke generaliseres. Hvis undersøkelsen krever mange åpne spørsmål, må det vurderes om en kvalitativ metode vil være en bedre metode (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011).

For at bedriftslederne som mottar spørreundersøkelsen skal ønske å avgi svar, har vi tro på at undersøkelsen må oppleves som enkel å gjennomføre.

Da bedriftslederne, som ble intervjuet i forbindelse med denne oppgaven, ble stilt spørsmålet om hva de tenker om bærekraftsrapportering, ga flere uttrykk for at de var opptatt av ressursbruk i bedriften. 1 av 10 var opptatt av at rapporteringer må gjøres på en enkel måte, da tiden ikke strekker til. 1 av 10 mener at det er tøffe tak i industrien, og ønsker ikke bruke ressurser på noe som ikke er lovpålagt. 1 av 10 bedrifter ønsker å vite hvor omfattende en slik rapportering kan bli, da lederen er redd for at det blir for mye rapporteringer. 1 av 10 bedrifter forteller at det kan bli et nytt pålegg de må svare på, fordi det ikke finnes et annet valg.

Svarene som ble gitt da lederne ble stilt spørsmålet om bærekraftsrapportering, kan settes i sammenheng med tanke på utforming av et spørreskjema. Respondentene må sette av tid for å gi svar på en undersøkelse, og vi er av den oppfatning av at tiden som skal brukes til dette må oppleves som positiv ressursbruk for respondentene. Et prekodet spørreskjema kan bidra til at respondentene opplever det som enkelt å svare på spørreundersøkelsen, og at det kan oppleves at det ikke tar for stor del av ressursbruken. På bakgrunn av dette, samt at forskerne ønsker å benytte seg av SPSS gis det en anbefaling om at et prekodet

spørreskjema benyttes i videre forskning. Det prekodete spørreskjemaet vil gi mulighet for å kunne generaliser og forskerne kan se sammenhenger, forskjeller og likheter (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011).

En undersøkelse som er gjennomført i henhold til en kvalitativ metode, kan være utgangspunktet for et spørreskjema som utarbeides i forhold til en kvantitativ metode. Årsaken til dette er at det kan være ønskelig å få en dypere kunnskap om et fenomen, før det forskes videre på (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011). I denne oppgaven har det blitt benyttet en kvalitativ undersøkelse, før det har blitt utarbeidet en spørreundersøkelse for videre forskning ved hjelp av en kvantitativ metode.

Vi har utformet et prekodet spørreskjema som er en anbefaling på hvilke spørsmål som bør stilles i videre forskning. Et spørreskjema må utformes med tanke på at problemstillingen skal kunne besvares (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011). Utgangspunktet for utformingen av spørreskjemaet gjøres i henhold til temaet "bærekraft i små og mellomstore bedrifter i Innlandet", samt analysen som er beskrevet i kapittel fire. Årsaken til det er at forskningsprosjektet er i en tidlig fase, slik at det ikke foreligger en konkret problemstilling enda.

Når respondenter skal svare på en spørreundersøkelse forteller Johannessen, Christoffersen og Tufte (2011) at Ringdal mener at det er flere faser som gjennomgås. Respondentene skal tolke spørsmålet, komme frem til relevant informasjon som skal omgjøres til et svar, og så må det passe sammen med svaralternativene som er oppgitt. Før respondenten kan velge å gi sin besvarelse, kan respondenten velge å svare det som oppleves som sosialt akseptert.

Når et spørreskjema skal utarbeides kan ulike faktorer påvirke hvordan resultatet vil bli; Spørsmålene må kunne tolkes likt blant de ulike respondentene. For å kunne oppnå lik forståelse og tolkning, kan ikke spørsmålene formuleres på en generell måte. Begreper som oppgis i et spørsmål må være tydelige eller defineres, så respondentene forstår konkret hva det spørres om. Spørsmålene må også formuleres så det inneholder ett spørsmål, og spørsmålene skal ikke inneholde akademiske begreper. Svaralternativene som respondentene kan velge mellom må være gjensidig utelukkende (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011).

Hvis det benyttes en skala i spørreundersøkelsen hvor respondentene blir bedt om å plassere seg på et tall fra 1-10, kan det oppleves at dette er for detaljert. Ved bruk av en skala på 1-5, kan man gjerne beskrive tallene med ord. Videre må man passe på at spørsmålene som stilles ikke er ledende, samt at hvis spørsmålene er formulert positivt kan dette ha en effekt i form av at respondentene gir flere positive svar enn ved en balansering av det positive og negative (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011).

5.1 Spørreundersøkelse

Ved videre forskning skal Questback benyttes for innsamling av data, vi har ikke registrert spørsmålene i dette systemet, men presenterer her spørsmålene.

Kjønn:

Mann

Dame

Alder:

18-25 år

26-35 år

36-45 år

46-55 år

56-65 år

66 + år

Høyeste utdanning:

(Hvis du er under utdanning, velg det utdanningsnivået du for tiden befinner deg på)

Grunnskole

Videregående

3-årig ved høyskole/universitet

5-årig ved høyskole/universitet

Høyere enn 5 år

Antall ansatte:

- 0-10
- 11-50
- 51-100
- 101-150
- 151-200
- 201-250

Hvilke kriterier ligger til grunn når det skal velges leverandør?

- Pris
- Kvalitet
- Leveringsdyktighet
- Annet

En miljøvennlig profil kan styrke konkurransefortrinnet til bedriften

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Helt Enig

Det er viktig for bedriften å undersøke forholdene leverandørene opererer under

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Helt Enig

Bedriften undersøker hva leverandørene gjør for å ivareta miljøet

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Helt Enig

Bedriften undersøker arbeidsforholdene hos de ansatte til sine leverandører

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Helt Enig

Det er viktig for bedriften at de ansatte har tariffavtale

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Helt Enig

Bedriften ønsker å være en synlig aktør i lokalsamfunnet

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Helt Enig

Bedriften gir donasjoner til veldedige formål (sosiale og kulturelle formål, idrett, friluftsliv o.l)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Helt Enig

Ansattes trivsel i bedriften, kan påvirke bedriftens resultat

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

Det er viktig for bedriften å ha en miljøvennlig profil

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

Det er viktig for bedriften å være en del av en sertifiseringsordning

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

Bedriften arbeider aktivt for å utvikle produkter som er miljøvennlig

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

Bedriften arbeider aktivt for å bedre sine miljøprestasjoner

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

Bedriften arbeider aktivt for å redusere avfall i produksjonen

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

Bedriften har gode avfalssystemer

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

Min bedrift kan være med å redusere klimaendringene

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

Bærekraftig utvikling er et aktuelt tema for min bedrift

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

Min bedrift kjenner til begrepet bærekraftsrapportering

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

I min bedrift benytter vi oss av frivillige rapporteringer som omfatter miljø og sosiale forhold

Helt uenig Delvis uenig Verken uenig eller enig Delvis enig Helt Enig

6 - Konklusjon

Visjonene til bedriftene viser at de er opptatt av å være bidragsytere i samfunnet, skape gode og trygge arbeidsplasser. Visjonene viser også at bedriftene ønsker å være en pålitelig leverandør, og det legges vekt på kvaliteten på produktene de produserer. Noen av bedriftene mener at bærekraft handler om at det skal være forsvarlig for miljø og samfunn, og for fremtiden som kommer etter. Andre av bedriftene mener at bærekraft omhandler økonomi og at det man driver med skal gi overskudd, slik at man kan utvikle seg videre. Hvis man sammenligner visjonene til bedriftene med hvilke tanker de har om bærekraft, kan man se sammenhenger. Flere av bedriftenes visjoner viser at det handler om opprettholdelse av bedriften. Selv om noen av bedriftene var litt nølende når begrepet bærekraft skulle beskrives, gir visjonene en beskrivelse at de ønsker at bedriften skal eksistere i lang fremtid. Som nevnt i teorikapittelet er bærekraft et sammensatt begrep, og det finnes flere definisjoner. Det kan tyde på at en konkret definisjon på begrepet bærekraft er noe uklart blant noen av bedriftene, men deres beskrivelser av begrepet kan ses i sammenheng med for eksempel Brundtlandkommisjonen sin definisjon, i rapporten "Vår felles fremtid" (1987): *«Bærekraftig utvikling er utvikling som imøtekommer behovene tilstede uten å ødelegge mulighetene for at kommende organisasjoner skal få dekket sine behov»*. Bedriftene ønsker å møte behovene som er til stede, og samtidig opprettholde bedriften.

Sju av ti bedrifter mener at det er økonomien som i bunn og grunn er det viktigste i bedriften. For at bedriften skal kunne opprettholdes, må det være en økonomi tilstede som tillater dette. For å ivareta økonomien må bedriften blant annet kunne selge produktene sine. For at dette skal realiseres legger flere av bedriftene vekt på kvaliteten til produktene. Noen forteller at de kan konkurrere på pris når produktene skal selges. For å ivareta økonomien har også noen av bedriftene gått til innkjøp av nye maskiner. For å velge rett maskin, ses det på effektiviteten samt kostnadsbesparelsen maskinen kan gi. Noen av bedriftene nevner også at det er viktig å utnytte ressursene bedriften har, på best mulig måte.

Selv om flere av bedriftene uttrykker at økonomi er det viktigste i bedriften, viser vår

undersøkelse at bedriftene også ønsker å ivareta de ansatte, da samtlige av bedriftene fortalte at det var et godt arbeidsmiljø i bedriften. Dette kan forklares ved at bedriftene mener at det er viktig med sosiale sammenkomster for de ansatte. Noen av bedriftene ønsker å skape et miljø med humor, mens en annen bedrift ivaretar de ansatte ved å utfordre hvert enkelt menneske. Bedriftene ivaretar også de ansatte ved å utvikle dem, og gi dem ny kunnskap. I ni av ti bedrifter utvikles de ansatte i form av interne eller eksterne kurs. Visjonen til noen av bedriftene forteller at det ønskes å skape trygge arbeidsplasser. Det kan tyde på at bedriftene ønsker å ivareta de ansatte gjennom å tilby sikre arbeidsplasser. Det kan også tyde på at flere av bedriftene i undersøkelsen, er opptatt av de sosiale forholdene utenfor Norges grenser. En av bedriftene bruker leverandører kun fra Europa, og mener at disse leverandørene har gode arbeidsforhold. Den samme bedriften understreker at det ikke brukes leverandører fra Asia. En annen bedrift forteller at det føles tryggere å handle fra Tyskland, enn fra Kina. Den tredje bedriften forteller at det er en policy i konsernet å inngå kontrakt med leverandører som har gode arbeidsforhold. En bedrift mener at det ikke har noe å si hvordan forholdene hos leverandøren er, da de kjøper så lite at det ikke vil ha noen innvirkning uansett. Og en annen bedrift har ikke anledning til å undersøke forholdene til sine leverandører. Ut fra våre sammenligninger kan det argumenteres for at et flertall av bedriftene ligger i skjæringssonen mellom økonomi og sosial på den tredelte bunnlinjen, altså at de er orientert mot foretningsetikk (Elikington 1999). Bedriftene som ligger i denne skjæringssonen, er etter vår vurdering, opptatte av bedriftens økonomi, samt at de har stort fokus på sine ansatte og det å kunne tilby trygge arbeidsplasser.

Carroll (1991) beskriver bedriftens samfunnsansvar ved at den blant annet må operere i henhold til samfunnets forventninger i forhold til normer og etiske normer. Dette kan være en årsak til at bedriftene har betraktninger i forhold til arbeidsforholdene hos sine utenlandske leverandører. I Norge er det utviklet normer og holdninger når det gjelder ansattes rettigheter. Disse rettighetene ivaretas også ved hjelp av arbeidsmiljøloven. Disse normene kan påvirke bedriftenes valg av leverandører.

Små og mellomstore bedrifters samfunnsansvar er fortsatt en uformell prosess for mange

bedrifter (EU-kommisjonen 2016). Sju av bedriftene mener at samfunnsansvaret til bedriften er å opprettholde og tilby trygge arbeidsplasser. En bedrift mener at samfunnsansvar er å være en samarbeidspartner i lokalmiljøet, mens en annen mener det er å ta hensyn til interesser i lokalsamfunnet, samt holde det ryddig rundt seg.

EU-kommisjonen (2016) mener at bedriftene må møte lover og tariffavtaler som er fremforhandlet mellom partene i arbeidslivet. Dette ivaretas i Norge i form av Grunnloven og reguleringer. Det at dette allerede eksisterer i Norge, kan være en forklaring på hvorfor bedriftene ikke tar for seg dette i sin beskrivelse av samfunnsansvar.

Videre forklarer EU-kommisjonen (2016) at bedriftene må ha et nært samarbeid med sine interessenter. Det kan tyde på at bedriftene ønsker å være en synlig aktør i lokalmiljøet, da samtlige av ti bedrifter gir støtte til samfunnsnyttig formål. Drivkraften blant bedrifters samfunnsansvar kan bli påvirket av bedriftens interessenter (Lauvdal 2015). Noen av bedriftene gir uttrykk for at det kommer en del forespørsel om sponing, og har satt en grense i forhold til hva de skal sponse. Flere av bedriftene forteller at de ønsker å støtte opp om lokalsamfunnet. Selv om at det kan tyde på at bedriftene engasjerer seg i samfunnsansvar har ingen av bedriftene sertifisert seg i henhold til ISO 26000 (2016).

Samtlige av bedriftene ivaretar miljøet ved at de har interne systemer for håndtering og gjenvinning av avfall. Noen av bedriftene forklarer at de har redusert avfallet, mens andre mener at det ikke er noe som kan reduseres. Noen av bedriftene har byttet ut løsemiddelbasert lakk med miljøvennlig, mens andre bedrifter fortsatt benytter denne type lakk. Den ene bedriften argumenter for at den miljøvennlig lakken er testet i produksjon, og den ikke er like bra som den løsemiddelbaserte. Dette kan tyde på at bedriften hadde byttet til miljøvennlig lakk, hvis den hadde tilfredsstilt kravene bedriften har. En av bedriftene er sertifisert i henhold til ISO 1401 (2016), mens en annen bedrift skal sertifiseres innenfor denne standarden.

Det kan tyde på at bedriftenes ressurser vil være med på å avgjøre hvordan bedriftene opererer i henhold til bærekraftig utvikling. Noen av bedriftene uttrykker at de ønsker å gjøre mer for å blant annet spare miljøet, men kostnadene dette medfører er for store til at

bedriften kan investere. Andre bedrifter forteller at de ikke har anledning til å sertifisere seg, fordi det krever for mye ressurser. Noen påpeker at rapporteringer som ikke er lovpålagt ikke prioriteres, da det kreves ressurser til dette. Undersøkelsen viser også at så lenge det ikke stilles krav til enkelte ting, kommer ikke bedriftene til å endre på praksisen de har i nær fremtid. Dette kan forklares med ressursene bedriftene har til rådighet, men man kan også stille spørsmål om holdningene til bedriftslederne påvirker dette. Denne undersøkelsen har hatt som mål å kartlegge bærekraft i SMB, og ikke se på holdningene til bedriftene. Derfor finnes det ikke nok datagrunnlag til å si noe om hvilke holdninger som eksisterer blant lederne, men vi har bemerket oss at undersøkelser av holdninger er et aktuelt tema i henhold til bærekraft.

7 – Referanser

7.1 Bøker

Carson. S.G, Kosberg, N, Skauge, T og Laudal,T. (2015) *Virksomheters rolle i samfunnet*, i Carson, S.G (red) *Etikk for beslutningstakere*. 1. Utg. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 154.

Carson. S.G, Kosberg, N, Skauge, T og Laudal,T. (2015) *Etisk handlingsrom for bedrifter*, i Laudal, (red) *Etikk for beslutningstakere*. 1. Utg. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 326-333.

Elkington, John. (1999) *Cannibals with forks*. United kingdom: Capstone Publishng.

Halvorsen, K. (2008) *Å forske på samfunnet - en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo:Cappelen Akademisk Forlag

Johannessen, A, Christoffersen, L og Tufte, P A (2011) *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag.

Verdenskommisjonen for miljø og utvikling (1987). *Vår felles framtid*. Tiden Norsk Forlag, Oslo, Norge.

7.2 Hyperlenker

Bos-Brouwers, H. E. J. (2010), Corporate sustainability and innovation in SMEs: Evidence of themes and activities in practice. *Bus. Strat. Env.*, 19: 417–435. [Internett] doi: 10.1002/bse.652 [Hentet: 12. Februar. 2016]

Carrol AB. (1991) The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. 34 (4) 39-48 [Internett]
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/000768139190005G> [Hentet: 14. Mai. 2016]

Dahlsrud, A. (2008), How corporate social responsibility is defined: an analysis of 37 definitions Corp. Soc. Responsib. Environ. Mgmt, 15: 1–13. [Internett] doi: 10.1002/csr.132. [Hentet: 11. Mai. 2016]

European Commision (2011) *Corporate Social Responsibility: a new definition, a new agenda for action* [Internett]. Tilgjengelig fra: [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-11-730_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-730_en.htm) [Hentet: 11. Mai. 2016]

Jørgensen, S. og Pedersen, L.J.T (2015) Bærekraftige forretningsmodeller [Internett], s. 53-61. Tilgjengelig fra: <https://www.magma.no/barekraftige-forretningsmodeller> [Hentet: 29. Januar 2016]

ISO (2016) *ISO 14001:2015* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:14001:ed-3:v1:en> [Hentet: 14. Mai 2016]

ISO (2016) *ISO 26000:2010* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en> [Hentet: 14. Mai 2016]

Proff (2016) Proff - The business finder [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.proff.no/> [Hentet: 29 April 2016]

SSB (22.01.2016) Virksomheter, 1. Januar 2016 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/statistikker/bedrifter/aar/2016-01-22#content> [Hentet: 23. April 2016]

UCLA sustainability (2016) What is sustainability? [Internett]. LA CA. Tilgjengelig fra:
<http://www.sustain.ucla.edu/about-us/what-is-sustainability/> [Hentet: 29. Januar 2016]

8 – Vedlegg

1 - Intervjuguide (side 59-60)

2 – Sorterte data fra intervju (side 61-94)

Vedlegg 1

Intervju guide

DEL 1: Innledning (5 min)

Som en introduksjon til samtale intervjuet skal vi sette oss inn i bedriften og lese gjennom hjemmesiden. Deretter kan vi stille spm. for å få en bekreftelse på at vi har oppfattet riktig når det gjelder når de startet opp, hva de produserer, hvor mange ansatte de er, hvordan de er organisert og deres forretningsstrategi + evt andre vesentlige temaer som måtte være opplyst.

Er nettsiden uten informasjon, vil vi stille dette som generelle spm som en innledning!

DEL 2: Hoveddel (50 min)

Hvilken visjon har bedriften?

Hva legger du i/forbinder du med ordet bærekraft?

- Hvem er sluttbruker av deres produkter? (bedrift/forbruker)
- Hvordan er markedet bedriften opererer i? (tøff konkurranse, vanskelig å overleve, økning/nedgang i salg)
- Hva vil du si er deres største konkurransefordel?
 - Hvilke konkurransefortrinn har dine største konkurrenter?
- Opplever du at det er ettespørsel i markedet etter produkter som er bærekraftig tilvirket?
 - Oppfatter du markedet som betalingsvillige ift produkter som er bærekraftig tilvirket?
- Hvilke endringer ser bedriften for seg at kan skje/vil være behov for i fremtiden?
 - Hva må bedriften gjøre for å utføre endringene?
 - Hvordan vil endringene påvirke bedriften?
- Arbeider dere aktivt for å finne fram til "bærekraftige" innovasjoner?
- Hva legger du i ordet bærekraftsrapportering?
- Hvordan stiller du deg til bærekraftsrapportering?

Hvordan velger dere leverandører?

- Hva er det viktigste dere ser etter i valg av leverandører?
- Hvordan transporteres varer inn og ut fra bedriften?

Hva gjør dere for å være en attraktiv arbeidsplass?

- Hvordan vil du beskrive kulturen i bedriften? (arbeidsmiljø)
- Hvordan gir dere de ansatte mulighet til å utvikle/videreutdanne seg?
- Hvilke(t) samfunnsansvar mener du bedriften har?
- På hvilken måte gir bedriften tilbake til samfunnet i form av samfunnsnyttige formål?

Hva har dere gjort/gjør dere for å minske avfall i produksjonen?

- Har dere interne systemer for håndtering og gjenvinning av avfall, eller transporteres dette ut av fabrikk før det gjenvinnes?
- Hvilke miljøutfordringer har bedriften, og hvilke kan de få?
- Har bedriften noen form for sertifiseringsordninger?

- I denne oppgaven arbeider vi med den tredelte bunnlinjen: Økonomi, Sosialt og miljø. Hva er dine betraktninger rundt dette i din bedrift?
- Hva vil være/er den største motivasjonsfaktoren for å arbeide med bærekraftig utvikling i din bedrift?

DEL 3 - Oppsummering (5 min)

- Kan vi sende oppfølgings spørsmål på mail til deg hvis noe skulle være uklart?

Vedlegg 2 – Sorterte data

Bedrift	Hvilken visjon har bedriften?
1	Nei det er jo at vi skal klare å holde, altså være en bidragsyter til samfunnet og prøve å holde oss i tet når det gjelder utvikling og innenfor produksjon da liksom, og prøve å holde oss mæssom, både med at folk skal få utvikle seg, og ha en maskinpark som er oppdatert da. Og det er jo og for å være en bidragsyter til samfunnet ikke sant og kunne opptettholde arbeidsplasser og slike ting da.
2	Visjonen er å levere produkter som kundene trenger og er vil betale nok penger for, som vi kan leve av.
3	vi ønsker å ha en posisjon innenfor de områdene vi er på da vet du, innenfor helse så prøver vi å utvikle oss mer på sterilisering, det er jo, bakterie forkjempelse er jo viktig fremover. Ja, egentlig å skape ny utvikling, det er viktig å finne gode arbeidsplasser som er meningsfulle, prøve å være med på noe og utvikle en organisasjon mot et mål her. Det er vel egentlig det som vi driver med. Og så har vi den grunnkompetansen rundt damp som enegibærer da. For du vet når du skal ta rotta på en bakterie så er det ikke så dumt å bruke damp for det er jo ingen skadelige stoffer som skal ut i naturen da
4	Det var det da. Ehm, jeg har ikke akkurat klart en definisjon. Men det er jo en ønsker jo ovenfor kunden å skape Jeg vil si at det viktigste vi selger, er jo å selge en opplevelse Vi har jo mange omvisninger, og når folk kommer hit må de først kjøre rundt anlegget og se hvordan fisken har det, og kommer ned hit så er det mye glassvinduer inn i produksjonsrommene. Så man ser mest mulig av produksjonen, så vi har åpnet mest mulig av produksjonen. Så ... ja ... Så det er det å skape opplevelser som er det viktigste.
5	Egentlig så er det så enkelt som at det er å nå en etterspørsel som ligger til grunn i dag, og den har vi jo aldri nådd. Så selv om vi har øket produksjonen hvert år de siste ti årene som jeg har vært her, men vi har jo ikke nådd etterspørselen, det er alltid tomt, så det er klart det er jo egentlig ikke så mye, vi trenger ikke tenke på nye markeder eller slik, for det blir jo litt feil å begynne å levere til nye markeder når man ikke klarer å levere til de eksisterende kundene. Så lenge vi er i den situasjonen så må jo målet være at vi klarer å nå etterspørselen en gang. Gjennom å øke, men det er klart at problemet med øking her er at som jeg sa i og met at det tørker naturlig med utelufta som kilde så hjelper det ikke, du får ikke laget hele året allikevel. Da må man tørke kunstig og da er man over på et litt annet segment i salg av pris og. Da blir det mer slik som det du finner på butikken som er kunstig tørket i maskinelle rom, og da er jo pølsa ferdig på 3-4 uker og her henger den i 3-4 mnd. Så da blir det jo et litt annet produkt. Men vi ønsker heller å være tomme en mnd enn å tulle med det kvalitets segmentet.
6	Nei det er jo, visjonen er jo å skape gode, trygge arbeidsplasser. Og være en drøm for hyttebyggere.
7	Ja, jeg husker ikke helt den der visjonen vår jeg
8	Drømmen om fremtiden. Vi har en forretningside om at vi skal lage bygningselementer som skal sikre mot tap av liv og verdier, i forbindelse med sikkerhet. Brann, innbrudd og den biten der. Men vi har en visjon om å være en attraktiv samarbeidspartner for kundene våres, og forhandlere. Og ... og

	leverandører, ansatte, lokalmiljøet. Og være en aktør i Kapp som skal produsere dører i overskuelig fremtid. Og vokse jevnt og trutt.
9	Nei, altså vi ønsker jo å være en pålitelig leverandør av de tjenestene vi har på kvalitet og produktkvalitet og service og leveringstid. Og som jeg sier med den lineskjøten, den er liksom livsnerven våres da, så vi skal betjene det markedet på en så god måte som vi kan. Det er jo det viktigste, men så ønsker vi jo også å være en fleksibel underleverandør på de andre tjenestene. Men da er vi kun en ren underleverandør. Og det er jo på en måte de overordnede tingene med å levere når vi har lovet og til riktig kvalitet. Det er på en måte banale utsagn, men det er det som er hele filosofien vår da, og jobbe på den måten. Så vi prøver å setter kvalitet og pålitelighet i system, og fungere slik. Og jeg tror det er derfor vi er her fortsatt.
10	Visjonen er å drive franchisetakere over store deler av landet og være ... bra på kvalitet og bra oppfølging, rask oppfølging. Montørapparatet spesielt, og selges. Være rask på. Og kvaliteten selvsagt, og ha bra opplæring på mannskap. I dag, nei i går hadde bi kurs for montører på Gjøvik. I morgen har vi kurs i Oslo. Uka etterpå, etter påske, har vi kurs her. Uka etter reiser vi til Kristiansang og har kurs der. Høyne kompetansen på mannskapet som skal drive med, så de kan det de driver med. Det er viktig. Det liksom ikke brødvare det vi selger, det er skreddersydde løsninger. Da må man være løsningsorientert. Det er ikke som å selge kaffe, pølse og brød og bananer. Man selger en løsning, og da må man være løsningsorientert sammen med kunden.

Bedrift	Hva legger du i/ forbinder du med ordet bærekraft?
1	Ja bærekraft er jo at du driver med, at du har en produksjon som er ja... ja bærekraft det er jo et ord som er litt vanskelig å definere..At du driver på en måte som er forsvarlig da ovenfor samfunnet, for ja for miljøet, men og for framtiden for de som kommer etter en og ikke sant. De skal jo og ha noe og leve av, derfor så har jo vi jobbet, prøvd å jobbe så aktivt vi kan da med det her. Så vi har jo investert i maskiner og utstyr som bruker mindre strøm, prøver å være så miljøvennlige som mulig. Vi har jo gått vekk i fra oljefyring og gått over på fjernvarme.Prøver å buke så lite energi som mulig, egentlig da. Både, det er jo og et økonomisk aspekt i det og så klart.Ja da...så, men det, bærekraft er jo ikke bare for miljøet, det er jo mange andre ting å det selvsagt, og prøve å utnytte ressursene på best mulig måte.
2	Mine tanker om bærekraft det, det har jo med, først og fremst økonomi, kompetanse og så, også at markedet og tillater at vi faktisk kan få lov til å levere varer.Så vi får ikke gjort så mye hvis ikke markedet vil ha varene våre.
3	Du kan tenke at det skal være langsiktig da, at man ikke ødelegger ressurser underveis, og så er det ofte slik at man tenker på naturen da. Det er vanskelig å si hva som er bærekraftig da, men det er vel å ikke bruke opp alle ressursene underveis. Men jeg som tenker business, jeg må tjene mer penger enn jeg bruker jeg da veit du. Det er bærekraftig for meg. Ja, det er jo det at man ikke skal bruke opp menneskelige ressurser og at man skal ha langsiktighet da. Ta vare på menneskene så man ikke bruker de opp, det er og en bærekraftighet da. men ønsker jo ikke å bruke opp naturen rundt seg. Det å drive business er jo ikke

	bare å tjene penger, mange tror det, men egentlig er det jo bare en konsekvens. Det å skape en virkelighet som er engasjerende og motiverende for mennesker, slik at vi greier og få større og større energi, slik at vi vinner over de andre, ja der er egentlig det det dreier seg om. Bygge energi, bygge team som er motiverte for å få til utvikling. Det er egentlig da, altså da kan du ikke bruke opp noen ressurser underveis da. Og så ønsker man jo ikke å forurense naturen rundt seg, det har jo ikke noen hensikt det
4	Det er jo at det er noe det er jo at det er en langsiktig tanke. At det er noe som skal være bærekraftig, at det er noe som skal kunne drives i uendelig fremtid, nær sagt. Med miljøet og alt egentlig.
5	For vår del, altså kjøttindustrien er jo en egen sak når det gjelder utslipp og slik klimatisk sett, men slik som her da, vi skjærer jo ingenting selv. Vi får jo alle råvarer ferdig skjært, vi får jo ikke inn noen dyr hit. Så om det er Nortura eller det er et viltslakteri eller hva det er så får jo vi det ferdig skjært. Så det er ikke mye vi får gjort da, det er ikke noe vi går å tenker på for å si det sann.
6	Det er jo så mye og mangt. Men sett i forhold til det vi driver med, så føler jeg at bærekraft der har vi mye å bidra med. Bare måten vi produserer møblene våre på. Vi produserer jo møbler som kan brukes i generasjoner. Det er ikke noe IKEA møbel, som blir utslitt etter et år. De fleste som kjøper møbler her bruker dem livet ut, og de går i arv. Så det mener vi er en bærekraftig utvikling, på godt og vondt. Stenger jo litt dører for oss selv selvfølgelig. Når man har kjøpt kjøkken av oss, så de dem kjøkken så lenge de trenger kjøkken. Ehm... Vi bruker jo naturens ressurser - tre. Så... Det vi ikke får brukt sender vi på resirkulering. Det blir brukt til fyring og slike ting.
7	Ja.... Har ikke akkurat tenkt så mye på det heller jeg, men det er jo bærekraftig da det må det jo være
8	Nei det er jo at det vi driver med, gir overskudd og mulighet til å utvikle seg videre. Og ja. Rett og slett. Evnen til å holde seg levende og utvikle seg videre.
9	I det så legger jeg at det er veldig komplekst. Altså jeg har jo mine tanker om det, men jeg vet at det er et veldig komplekst tema da, for det er det. Så jeg har ikke noe sånt mantra at det er det. For bærekraft, altså jeg legger jo i det at, at, at du.... For det er jo et populært tema da, bærekraft, men altså jeg legger jo miljøaspektet i det. I: Ja, det er e det du først og fremst tenker på? Ja, jeg gjør jo det. Også har du det med fornybar energi, og det med forurensning og livstidssyklus studier og det tingene der. Og når jeg dra det inn i det, så innser jeg at det er veldig komplekst, men det er det jeg legger i det da. Ja, for det er jo klart at bærekraftig det er jo et vidt begrep, hvis du tar det ut at et slik miljøkonsept så er jo det er vidt begrep da. Altså et bærekraftig virksomhet for oss, hva er det. Jo der er at vi kan leve godt i ti år eller femten år med det vi driver med og kan fungere godt i vårt marked og sånn, det er jo også en form for bærekraft. Men der er ikke det jeg primært legger i det jeg da, men hva fasiten er, eller hva du skal legge i det
10	nei ... Det er jo at man har et bra fundament Jo, det er det jo Ja, det er vel det

Bedrift	Hvem er sluttbruker av deres produkter?
1	Både privatkunder og små/store bedrifter.

2	Det er stort sett bedrifter, både statlige og private. Og noe enkeltpersoner og sånne ting og. Men det er lite, Vi har ikke noe marked særlig i Hedmark og Oppland.
3	det er offentlig sykehus og så er det industri
4	Privatkunder
5	Privatkunder og storhusholdnig
6	Privatkunder og en sjelden gang andre bedrifter, som hoteller
7	Vi selger til grossister stort sett, slik som Brødrene Dahl og slike. Men det er jo mange som bruker det her, ifra kommunale anlegg og inn til hus, og kommunene bruker det som hovedledninger og. Vi driver både med vann og avløp da.
8	Veldig lite privatkunder på de produktene vi lager. Det er entreprenører som det er en del av, og så mye forhandlere som Byggmaker og Optimera. Sånne ting.
9	Altså det er jo, hvis du sikter til de tingene der, så er det jo offentlige og halvoffentlige virksomheter som er sluttkunden. Så det er jo type Eidsiva, Statnett og kraftselskaper. Som delvis produserer strømmen og delvis distribuerer strømmen, det er liksom hovedkunden på det da. Men med den underleverandørbiten, som er liksom alt det andre, så er det jo liksom veldig forskjellige typer og produkter. Jo, der er det mest private, på det andre da. Og det er jo litt sammensatt da, for sluttbrukeren er jo ofte som jeg sier Eidsiva da, de er jo delvis offentlig eid. Og Statnett er jo fullt offentlig, men ofte så er det jo entreprenører som gjør jobber for Statnett da, så de kanskje er kunden våres. Men det skal jo videre til statnett da. Mens på det andre så er det jo primært privat industri, mekanisk bearbeiding og det vi gjør der. Men det er mange lokale privateide bedrifter som vi selger tjenester til da. Som Benteler, Nammo og Tokvam og ja, lokale bedrifter. Litt utover landet ellers og, men ikke så mange, folholdsvis lokalt.
10	I: så dere selger både til privatpersoner og bedrifter da? ja, prosjekt. Også har vi ei prosjektavdeling som leverer ute, spesielt på prosjekter for entreprenører slik som Syljuåsen og Bentonmast og NCC. Disse store entreprenørene. Hele landet egentlig. Skanska og.

Bedrift	Hvordan er markedet bedriften operer i?
1	vi leverer jo mest bare for det norske markedet, det svinger jo litt konkurransemessig men det er klart nå har vi jo merket at, særlig på grunn av kronekursen så har jo en del produkter kommet hit igjen da, altså til Norge at da. For nå er det jo mindre gunstig slik valuttamessig. Men vi har jo opplevd det som ganske stabilt, selv om konkurransen har jo vært tøff, det er ikke til å legge skjul på.
2	Det er et todelt marked, det ene er offshore og det andre er onshore. Offshore ser vi en veldig svikt i nå om dagen. I industri og alt som er ellers i Norge ser vi en liten oppgang. På grunn av at vi driver med ting som har med vedlikehold, reparasjoner og at vi lager nytt utstyr av gammelt. Og da bruker dem heller litt, i stedet for å kaste det dem har og kjøpe nytt, så reparerer dem det i stedet. Det er en fordel for oss.Vi har noen konkurrenter i Norge som driver med en del av

	det samme. Og fiskeri delen der vi produserer til båter og gummierte ruller og tromler, der har vi ingen konkurrenter i Norge. det er et firma i Danmark som leverer en del til fiske, men det er ikke ... Det har litt med frakt og sånne ting å gjøre. Så de klarer ikke prisen vår på det.
3	det er konkurranse på alle områder
4	Vi har for lite fisk så, men vi har konsesjon på produksjon, så det er det som begrenser produksjonen vår. Så vi kunne hatt mer. På en måte er det jo .. ja ... På en måte kan man si at det er et luksusproblem at man har for lite. Så samtidig begrenser jo det veksten. Så det har gjort at man kanskje satser enda mer på opplevelser, enda mer på å skape ting rundt det man driver med. Ja, i stedet for å kun tenke vekst. Ehm, Valdres har fått et veldig godt miljø på rakfisk. Så det meste av rakfisk i landet blir produsert i Valdres. Ehm, vi er seks produsenter i Valdres som driver sånn som oss. Som har hele syklusen i Valdres. Så er den en, det er Wangensten, som produserer fisk i Sverige. Så ... har oppdrett der. der er det ikke ... ehm så begrenset på produksjon som i .. Så kan produsere mye mer enn det vi kan. Som gjør at han fyller opp markedet med ... så i følge han er markedet ganske mettet nå på rakfisk. Mens vi andre føler at det ... kunne produsert og solgt mer. Så om totalen kanskje, hvis vi produserer mer er det ikke sikkert det blir solgt mer rakfisk totalt sett allikevel da. Det vet man jo ikke
5	Hvis man tenker spekematen som er stor så er det egentlig ikke så mye konkurranse på den nisjen som vi driver med ift kvaliteten på tørking og alt det her, det er jo noen små produsenter i valdres men ift oss så er de små og med tanke på at vi er tomme i løpet av året så betyr vel bare det at det er ikke så farlig iallfall, det er ikke noen trussel for vår del. Og produktene våre etterspørres jo i stadig større deler av landet og forskjellige spesialbutikker og gardemoen til og med vil jo ha. Men det er så stort at man kan ikke inngå så mange slike avtaler, det blir slike volum at man kan like godt si nei med en gang. Så vi opplever ikke noen stor konkurranse, valdres er jo litt spesielt for det er jo stort sett bare her det blir tørket slik, resten av norge så er det jo industriprodusert og stort sett i dag så vet folk hvorfor den koster dobbelt så mye som den, det er en grunn til det. Det har med lagring å gjøre, det blir som med vin, det er forskjell på vin til 70 kr og en til 700 så er det er det nødt vil å være en forskjell. Men det er ingen som spør om pris ift våre produkter, for skal den ha det så har de ikke noe valg, og da vet de at de må betale litt ekstra for det
6	Jo, markedet har vel egentlig begynt å stabilisere seg nå. Vi var på en måte på topp for 10 år siden. da var det er kjempemarked. Så stupte det nedover i mange år. Men nå har det stabilisert seg. Og er liksom sånn jevnt bra
7	I: Nei, riktig. Hvordan vil du si markedet som dere opererer i er? Er det konkurransemarked eller? I: Nei, riktig. Hvordan vil du si markedet som dere opererer i er? Er det konkurransemarked eller? B: Ja, det er det jo, men vi har jo som sagt et eget produkt da. Det er ikke så mange som driver med det samme. Vi har jo en nabobedrift som driver med noenlunde det samme, men det er vel bare bra å ha litt konkurranse.
8	Ja, markedet er for så vidt ganske bra. Vi hadde jo en liten dropp under finanskrisen. Ellers så har det vært bra. Det norske byggmarkedet for vårl del, er

	godt. Hvordan er konkurransen? Er den tøff? Ja, den er tøff. Særlig fra svenske konkurrenter. Noen norske og, med det er i stor grad de svenske.
9	Ja, altså da er vi jo heldig egentlig, fordi kraftforsyning og sikring av kraftforsyning er jo veldig.., det er jo veldig stor aktivitet, det er jo veldig store investeringer, både i Norge og Sverige og Finland der vi primært selger. Så der er vi litt heldig, for der er de inne i en slik aktiv periode da, man kan kalle det det. De skal sikre kraftforsyning både for oss og for utlendinger, så de bygger opp kraftledningsnettet rundt om kring i landet nå, har gjort i noen år og kanskje ti år til. Så det er ganske høy aktivitet, så der er vi ganske heldig. Så der er vi jo selvsagt happy for nå da.
10	Det er jo alltid tøff konkurranse i alle bransjer, det er ingenting man har monopol på. Så man må være, skjerpe deg hele tiden. Men det er ganske like konkurransevilkår, fordi at råvarene våre blir kjøpt i Europa, stort sett samme dukprodusent. Og aluminiumsverk og stålleverandører og motorer i produkter. Så .. Det er jo bare om å gjøre og være best. Mest mulig effektiv, gjøre minst mulig feil Det er de vi konkurrerer i hovedsak på

Bedrift	Hva vil du si er deres største konkurransefordel?
1	Det er det at vi er veldig allsidig, altså at vi har veldig bra altså folk i, ansatte i bedriften som har høyt kunnskapsnivå ikke sant og som klarer å løse de fleste utfordringer. Derfor så har vi en styrke i det at vi kan snu oss veldig fort da. For hvis det er stille på ett så kan vi gå, er det lite på industriprodukter så kan det hende det er mer i bygg ikke sant, og da har vi jo folk og som kan ta den delen av jobben. Så vi er veldig allsidig da. Det er det som er den største styrken her, og at vi kan levere på kort varsel da.
2	Pris først og fremst, og leveringstid. Kanskje likestilt akkurat de to. Kvalitet som en god nummer 3. Eller oppunder de to.
3	Vi er jo en liten aktør så vi prøver jo å... Nei, vi har ikke noen spesiell konkurransefordel ift andre. Nei, for vi er så små, så det er vanskelig å si at vi har det. Man lager jo altså... Altå ledelse dreier seg jo om å lage en fortelling internt da, som du tror på, sånn som Gro sa, det er typisk norsk å være god, ikke sant. Så det blir slik at hvis vi tror på den så blir vi kanskje litt bedre, man gjør jo nødvendigvs ikke det da men, men hvis man tror på noe slikt noe. Det er jo slik med ledelse og det da. Narrativ, altså fortellingens kuns da. Så vi prøver jo det da med at vi er nytenkende, vi er endringsorientert og vi er kundefokusert. Og vi tør og eksperimentere og vi tør og prøve nye ting. Og vi har relativt høyt kompetente mennesker i organisasjonen det som er utfordrende er å få tak i materialene, så nå er det jo kundens marked da, så vi setter jo leveringstidene slik at vi leverer før vi lover da, kan ikke svikte kunden. Vi konkurrerer mye på leveringstiden da, leverer man litt fortere enn andre så kan man ta litt høyere pris
4	De andre produsentene de selger stort sett til butikker og gjennom kjede. Mens vi selger mesteparten direkte til kunde. Så vi har satset på veldig på gårdsutsalget og på vi har en veldig gunstig beliggenhet i forhold til at vi ligger nederst i Valdres, Og så langs E16, så alle hytteturister og alle kjører forbi her. Så har vi fått et godt otf på rakfisk som gjør at vi har et veldig ... mange trofaste kunder som kommer hit. Ehm ... Ja, så vi får vann rett fra rørgata

	oppå fjellet, med veldig god vannkvalitet og jeg sier det viktigste for å få en god rakfisk, er jo å ha et godt råstoff. Så ja, vi har en veldig god vannkvalitet og bruker i tillegg trykkvannet fra rørgata for å få god fart i dammen. Så fisken må stå å svømme i strømmen hele tiden og bli sprek. Fisken trenger mosjon sånn som oss. Og det er jeg sikker på at vi har igjen for på kvaliteten på sluttproduktet.
5	Det er kvaliteten, det er ikke noe annet. Så lenge den er i fokus så er det den vi leverer på. Ordentlig håndtverk og godt råstoff. Og det å ta tiden til hjelp. Selv om det er dyrt og tungvint å drive en slik lang prosess så får du igjen via smaksopplevelsen. Og det blir prissatt.
6	Det datt bort veldig mange konkurrenter da det var nedtur. Det er ikke igjen så veldig mange konkurrenter som driver med det samme, tilsvarende som oss. Vi scorer jo høyt på kvalitet. Det er nok mange som verdsetter, og gjerne betaler mer for vår vare. Det er nok vårt største konkurransefortrinn.
7	Nei, konkurransefordelen vår er jo at vi kan grave grunne grøfter. Det er jo en veldig konkurransefordel. Og f.eks ved kysten så trenger man bare å gjemme rør litt under mosen og i bergsprekker og slike ting da. Så man slipper å sprengte fjell og slik da. Man kan bare kaste oppå noe mose og bark og noen greier så er det ingen som ser det. Så det er jo en veldig fordel for oss da. Så vi driver jo mye på hytteanlegg i fjell og slike ting da, og ved kysten.
8	Fleksibilitet og kvalitet.
9	I europa så er vi alene, men vi, det vi gjør der er litt spesielt. For vi bruker eksplosiver når dette monteres, og det er veldig spesielt, og det er vi alene om i europa. Og så er det er firma i Canada som gjør tilsvarende, men de holder seg primært i amerika da. Men vi selger disse produktene primært i Norge og Sverige og Finland
10	A: Ja Veldig mye erfaring, veldig flinke folk, veldig stabilt. De fleste som jobber her, jobber til de er pensjonister. Det er ikke så mange som slutter. Så det, jeg vil si det er høy kompetanse og stort utvalg. Stor katalog og veldig mange produkter å velge i. Men vi har et bra, hvertfall et bra konkurransefortrinn med at vi har alle kundene samlet i en database. Vi har vel 150 000 kunder som ligger i databasen vår, som vi kan sende ut tilbudsskriv og sånt til.

Bedrift	Hvilke konkurransefortrinn har dine største konkurrenter?
1	altså det er klart litt på henger siden så er det jo, det har jo kommet en del, vært en del utenlandske henger merker inne i Norge ikke sant, men mange av de er jo inne ett år eller to og så forsvinner de igjen. Så det er veldig slik ustabil da. De hadde jo en stor fordel en stund da vi hadde sterk krone ikke sant, men nå har de jo blitt borte flere av de igjen da.
2	Nei ... Jeg tror ikke det har noen
3	
4	Ehm ... Du kan jo si at Wangensten som driver størst, han har jo store volum , så og så har han da produksjon i Sverige, Han har produksjon i merder og ikke på land. vi mener jo at det er en stor fordel og ha det på land. At man får mye bedre rensing i vannet, Og vi ja, utslipp. Klart han har jo rimeligere produksjon

	på måten han driver. Både med større kvantum og at det er mye mindre investeringskostnader.
5	Altså jeg vil ikke si at vi ikke har konkurranse, men vi blir ikkepåvirket av den iallefall. Det er klart der er jo konkurranse men slik som de som driver av noe av det samme som oss i valdres så ser vi jo mer på dem som, vi har jo en god dialog i den bransjen oppi her, så vi bruker heller å si at vi er samarbeidspartnerer contra konkurrenter. Ringer det en og mangler noe så kan vi hjelpe hverandre isteden for å tenke at dæven det var bra at han var tom nå for da kan jeg utnytte det liksom, det er ikke slik. Og det er bærekraftig for begge firmaene rett og slett istedet.
6	hvis du ser på IKEA da, kan jo ikke kalle det konkurrent. Men det er jo ofte det som skjer at man enten skal ha dyrt eller billig. men IKEA sin fordel er nok at de leverer billig. Men så har de ganske mange bakdeler også.
7	Nei, men jeg tror ikke det, det er sikkert derfor vi har hatt det samme produktet i 40 år. Det er jo ikke så mange som klarer det.
8	Nei, pris hos svenskene. Så svenskene kan tilby lavest pris? a, på en del prosjekter. Det kommer litt an på hvilken miks det er av produkter. Men på helt brødvareprodukt, så kan de være billigere enn oss ofte. Vet du hvorfor? det er noe med kronekurs tidligere. Den er jo borte nå. Men det er klart at lønnskostnader i Sverige er lavere enn i Norge. Det er det. Og så er det gjerne det at konkurrentene er mye større, og har et litt annet konsept. Det er et litt annet volumfokus. Og det er klart det presser prisen ned.
9	Har ikke lagt merke til noe konkret. Og så er det er firma i Canada som gjør tilsvarende, men de holder seg primært i amerika da. Men vi selger disse produktene primært i Norge og Sverige og Finland. Og så har vi ikke greid å overbevise disse andre nasjonene
10	Nei ikke noe sånn fortrinn mer enn oss. Vi konkurrerer jo med 3, det er jo 4 store av oss i , som er ganske like store. Kjells, Fasadeprodukter og Markisemannen og oss. Så jeg ser ikke at de har noe mer konkurransefortrinn enn oss

Bedrift	Oppfatter du at det er etterspørsel i markedet etter produkter som er bærekraftig tilvirket?
1	Nei, det er ingen som stiller spm om det, ikke som jeg, nei, det er ingen av de kundene som, verken privatkunder eller bedriftskunder. Det kan, nei. Det er kanskje noe innenfor det offentlige forsvaret litt at dem skal ha litt om hvordan vi har avfallshåndtering og slike ting da.
2	Nei, alstå egentlig ikke. Det er ikke så mange som spør etter vårt AAA sertifikat for å si det sånn. Vi gjør heller ikke det når vi kjøper inn varer.
3	Ja ja, masse kunder gjør det. De kommer og sjekket kjemikalier og at du har datablader. Du må signere på at du ikke importerer fra andre land og diverse.
4	
5	Ordentlig håndverk og godt råstoff. Og det å ta tiden til hjelp. Selv om det er dyrt og tungvint å drive en slik lang prosess så får du igjenn via smaksopplevelsen. Og det blir prissatt.
6	Det tror jeg nesten ikke vi har hatt noe spørsmål om. faktisk. Det har vi ikke.

7	Nei, det har vi aldri blitt spurt om. Det å lage rør det er det ikke så mange måter å gjøre på så det er vel likt for alle. Så, nei det har jeg aldri blitt spurt om.
8	Vi har noe som heter Bream, det er en standard eller en Det er en sånn slags deklarasjon på at bygget skal være miljøsertifisert i henhold til Bream da. Og da får vi ofte at vi må sende inn at lakken våres ikke inneholder sånn og sånne type komponenter, og at produktet er sånn og sånn. Så det er et krav av og til. C: Har dere merket noen økning der de siste årene? JI: det kommer litt i perioder. Det kan være et halvt år uten, så kommer det et par prosjekt så .Det er litt forskjellig. C: Det er litt til og fra? JI: Virker som det er en sånn greie. C: Og så går det over litt? JI: Ja, det spørres litt hvor mye det koster på byggene.
9	De er jo mest, i ærlighetens navn opptatt av om produktet fyller den funksjonen som det skal ha. Nei, men i det kravet til produktet, så ligger det jo noen forutsetninger da, for å få det til. Men vi må jo innrømme at de stoler ganske mye på oss da, at vi behersker det. For det er jo en teknologi da som vi behersker, og bare vi. Så de er jo litt avhengige av at vi gjør det vi skal.
10	Nei, vi gjør vel egentlig ... Ja, det går vel litt på dette med duken. Markiseduken, ja. Den er jo lik for alle i bransjen. Den blir produsert på samme sted. Det er jo dukleverandørene som har sone sertifiseringer på det, både når det gjelder utslipp og brannsikring og i det hele tatt.

Bedrift	Hvilke endringer ser bedriften for seg kan skje/ vil være behov for i fremtiden?
1	Ja altå vi skulle jo selvfølgelig gjort litt, det er jo mye gamle bygg da så.. så der er jo for å få litt mer energisparing på bygget. Det er jo ikke, vinduer og isolasjon og slik er jo ikke av den standarden som er i dag. Så det er jo det og så er det evt, vi har jo investert i 50 mål med tomt på andre siden av elva her da, så vi har muligheten til å bygge nytt.
2	Nei, altså jeg ser jo det at vi kanskje ... selger mere ferdigvarer fra utlandet som produseres i utlandet. Som vi tar inn og selger videre. At vi driver litt med trading. Den biten tror jeg vil vokse fremover.Men noen endring på kort sikt nå, nei det tror jeg ikke.
3	Nei, vi har ikke tenkt å gjøre noe spesielt. Vi er liksom på et nivå som vi føler er bra. Og så kunne vi jo ha serfifisert etter 1401 da, altså ISO miljøsertifikatet da, men det har vi ikke tenkt å gjøre.
4	C: Nå har du pratet på at det kanskje blir litt endringer i forhold tll at dere kan få mer fisk her. Men er det noen endringer ellers i fremtiden som du ser kan komme? N: Ehm Ikke umiddelbart som jeg kan tenke på. Nei
5	Ikke noen sånne store endringer, nå har det jo vært en jevn utvikling sideb vi bygde det bygget her i 99, så har det jo vært en utvikling hele tiden. Vi har jo bygget på to ganger, en gan i hver ende. Og volum og produktspekter er jo utvidet. Samme med maskin investeringene, vi må jo ha det beste utstyret og vi har jo brukt ca 3 mill bare på maskiner de siste seks årene. Så det trenger vi jo ikke å gjøre noe mer med på mange år. Så det blir bare å prøve å få mer effektivitet og volum uten at det går på bekostning av kvalitet. Så lenge den ligger i bunn, man skal ikke gjøre slike grep at man blir så effektiv at man glemmer det. Skal man har ordentlig karbonader så blir dem stekt i to runde panner for hånd og det skal dem gjøre, skal man kunne selge de til sen prisen så skal det være slik. Selv om det vil være mye mer lønnsomt å steke de på en

	annen måte, så vil det gå utover kvaliteten.
6	<p>Egentlig ikke. For nå har vi endret en del gjennom noen år. I forhold til det med overflatebehandling. Der har det jo skjedd en del ting. Så nå er liksom alt det vi bruker på overflatebehandling vannbaserte produkter. Slik at det ikke er noen kjemikalier er løsemidler, annet enn litt sprit til dyserengjøring slik at de ikke skal tette seg. Ellers så bruker vi ingenting farlig lenger. Så jeg vet liksom ikke helt hva vi skal endre på for noe mer, for å kunne bli enda mer miljøvennlig. Det er liksom ikke igjen så mye. Kan være det med strøm da. Vi bruker mye strøm her. Men vi sjekket jo opp kostnaden på et nytt fyringsanlegg som kan kunne fyre med flis. Men det var såpass dyrt. Men kom vi til å bruke minst 10 år, før vi kom til å tjene igjen det. Så som liten produksjonsbedrift i Norge, har du ikke råd til det. Den kostanden har vi bare måtte legge på is. Så må vi fyre med strøm. Så med den biten burde vi kanskje, så hvis det skal gjøres noe så er det der. Men vi har liksom tenkt litt det siste halve året på at vi bør utnytte situasjonen som er nå om at folk er litt opptatt av bærekraft. Vi har jo alltid vært det, men vi har aldri hatt det i vår markedsføring. Det er liksom litt slik nærliggende. Folk vet jo at det er heltre, og da er det litt slik naturlig bærekraftig. Men ... så vi vurderer, for nå er det så veldig fokus på. Så vi vurderer å benytte oss av det. C: Ville du ha gjort den endringen fordi det var miljøvennlig, eller fordi du kunne spart utgifter i forhold til fyring?</p> <p>T: Det ville ha blitt mye dyrere. Fordi vi måtte ha gjort, og hatt så mye kostnader for å få det til. Men det blir jo for å spare miljøet.</p>
7	Ja, vi må endre på noe. Maskiner og utstyr, kjøleanlegg og slike ting som vi må etterhvert bytte ut da.
8	Ja, de produktene vi har er jo regulert i en standard i forhold til brannsikring. Den standarden blir revidert nå. Og da har vi en overgangsperiode på tre år, som vi må teste og godkjenne alle våre produkter på nytt. Så det er en omfattende endring av produktene våres de tre nærmeste årene?
9	Ingen endringer i nær fremtid. Har akkurat byttet ut en maskin, som har forventet levetid på 30 år.
10	Det blir ikke så mye endringer i markedet. Det blir .. hele etasjen her blir utstilling. det er gamle, dårlige kontorer, med for dårlig utstilling. Så vi satser mer på å få kunden inn i lokalene her, når vi får bygd. Likeså forhandlere og franchisetakere. At de kommer oftere hit, og får ta og føle på produktene. Og lært om produkter. Men for kunden så er vel endringen kanskje det at man får mer tilleggsprodukter, som pergolarsystemer. Det er ikke med her i det nye, jo her. Litt sånne typer produkter. Dette er fra Nederland blant annet. Vindskjerming og. Det er tilleggsprodukter som kommer

Bedrift	Arbeider dere aktivt for å finne fram til bærekraftige innovasjoner?
1	Ja, altså det er klart at vi prøver å gjøre produktene, slik som hengerene da feks, prøver å gjøre dem så lette som mulig og bruke stål og for å få ned egenvekt og slik ikke sant, for det sparer jo, for det første så får vi opp nyttelasten på hengeren da slik at de kan ha med mer på hengeren, samtidig som de får en lettere henger som gjør at bilen og vil bruke mindre drivstoff da. Men det er vel, at det er bærekraftig er vel egentlig en del av det, det er vel ikke det som er satt i hovedfokus egentlig.

2	Det er litt på gang der. Vi har hatt et møte med SINTEF nå, og skal ha et møte med Innovasjon Norge i slutten av måneden. Vi driver å utvikler en ny sak til som gjelder ... Det er ikke så mye jeg kan si om det akkurat. Men det gjelder litt sånn deling og merking av midtrekkverk og sånne ting i Norge.
3	Ikke konkret svar på dette, men de arbeider med damp og finne nye måter å bruke damp på. Istedenfor miljøskadelige stoffer.
4	
5	En ting er jo effektiviteten på maskinene, men så går det på str på maskinene og så går det på altså, rett og slett HMS da.Ja, det er jo det, ift løfting feks. Og på de maskinene som var for en del år siden var det ingen heiser, man måtte løfte alt fra maskin til maskin, men på de tre viktigste maskinene nå så er det jo heis på alle sammen. Så har du en vogn med kjøtt så kjører du den inn på en heis jo tipper det oppi selv. Så man sparer jo tonnevis med løfting hver dag da egentlig. Men det er jo en naturlig ting, for skal man ha noe nytt så er det jo slik. Men ift sikkerheten på maskinene så må man bryte en forskrift hvis det skal skje noe galt, for det gjør ikke det hvis man bruker de som man skal. Man kan jo skru ut en nødbryter feks så er det jo mulig det skjer en ulykke. Men hvis man forholder seg til det man skal gjøre så er det safe.
6	Bare måten vi produserer møblene våre på. Vi produserer jo møbler som kan brukes i generasjoner. Så nå er liksom alt det vi bruker på overflatebehandling vannbaserte produkter. Slik at det ikke er noen kjemikalier er løsemidler, annet enn litt sprit til dyserengjøring slik at de ikke skal tette seg. Ellers så bruker vi ingenting farlig lenger.
7	Ja, altså vi jobber jo aktivt med å forbedre produktene og produksjonsprosessene våre, og det må vi jo gjøre med å bytte ut gammelt utstyr, så vi har ikke så mye annet vi kan gjøre. Det er det her med strøm og strømforbruk som kommer i tillegg da. Ja, både der og ute i grøftene da, for de vannslangene våre blir jo tint med strøm, eller holdt ved like så de ikke fryser da , så der driver vi å utvikler forskjellige systemer som skal være strømbesparende da. Og det er jo bra for miljøet det og vil jeg tro. Og platen vår og alt det her kan man jo bruke opp igjen, og vi har jo systemer her som gjør at alt går med i selve produksjonen da. Og den platen vi bruker her er jo miljøvennelig, det er jo ikke stort mer enn å tenne på et stearinlys vil jeg tro.
8	C: Tenker dere på å skape noen nye produkter? JI: Ja, det jobber vi mye med i forhold til branntestinga. Så nye produkter som kommer, så blir det mye utvikling her. C: Ja, tenker dere på at de skal være bærekraftige? ja, det vi har gjort er jo at vi har fjernet. På alle nye produkter, så fjerner vi stort sett all mulig sveis. Så operatørene ikke skal sveise, da er det mindre røyk. Og alt mulig er positivt i forhold til det. Når vi finner lim, så er vi opptatt av at det skal være miljømessig bra. Så de nye produktene vil være mye mer miljøvennlig enn de gamle.
9	
10	Vi ... produserer jo stort sett nærmest på lisens. Hvis du skjønner. Så det er produkter som er utviklet i Italia, i Østerrike eller ... eller Nederland, som vi produserer, stort sett. Vi kjøper komponenter derfra, og de har da godkjente produkter og beskrevet hvordan det skal være. Så det ligger egentlig på de to leverandørene, faktisk

Bedrift	Hva legger du i ordet bærekraftsrapportering?
1	Nei, det driver ikke vi med. Jeg har hørt om det og vet at det vil nok komme, det er jo en del iallefall større bedrifter som lager et sånn et, nærmest et slags regnskap på det da, men det er ikke noe vi har satt opp.
2	Altså, hvis du mener med det kalkyler og sånne ting på det vi driver med, så har vi hele tiden en gjennomgang av vår økonomiske situasjon. Fra dag til dag og uke til uke det. C: Men har dere noe rapportering på miljø og utslipp? Ø: På slike ting har vi månedlige rapporter fra ØG på avfall hvertfall, men ikke på noe annet enn det.
3	
4	jo, det er jo bra. Hva skal man si Det er jo bra å få minst mulig utslipp. Bare det ikke blir for byråkratisk, tenker jeg. Det er jo så mye man skal rapportere, det er jo ... poenget er at det fører til at det blir noe bedre da. Men ehm ehm Ja. Så jeg vet ikke om det nødvendigvis blir så mye bedre. Ehm ... jeg tror det er veldig viktig å ha en god oppfølging på hva man gjør med avfall og at man har .. heller kanskje setter fokus på hva ... at ting heller blir gjort riktig. At ting blir ja, ehm sortert så bra som mulig og at man gjør det man kan. Det tror jeg er veldig viktig. Men jeg vet ikke om det nødvendigvis kommer så mye lenger med rapportering. Men det er forskjell på hva slags type bedrift man, med hva slags type avfall man har. Vi har jo ikke noe utslipp av miljøutgifter for å si det på den måten. Vi har jo ... Det er jo forskjell på det.
5	
6	Ehm, hva skal det brukes til, hvor mye jobb skal det bli ut av det?
7	
8	
9	Har du hørt om bærekraftsrapportering? Nei, ikke rapporteringa i den forstand. Men jeg jobbet litt med, bare med aluminium før og det var da jeg lærte litt om dette med bærekraftighet og livsløpsanalyse og, så det var derfor jeg sa at dette er egentlig litt komplisert.
10	

Bedrift	Hvordan stiller du deg til bærekraftsrapportering?
1	Nei, altså jeg er ikke noen motstander til å gjøre det, men da må det iallefall kunne gjøres på en enkel måte. For den tiden man har den rekker liksom ikke mere til enn at man klarer å skaffe inn det man trenger av arbeid da. Og det er klart at det, det er liksom ikke rom til å ha egne folk ansatt for å drive med noe slikt. men det er klart at det kommer jo helt an på hva slags rutiner man klarer å få inn ikke sant, for mye av detta kan jo sikkert, vil jo komme inn mye av seg selv ikke sant i måten man jobber på så blir det letterer å dokumentere å den måten man setter det opp jobbene på da, så det er ikke sikkert det er så mye arbeid sliksett på å få ut et bærekraftig regnskap som viser bærekraftigheten da...
2	Nå er det jo så såpass tøffe tak i industrien nå for tiden. Så gjøre ting som egentlig ikke er lovpålagt, det er ressursbruk som man kan bruke på noe annet. Så ser ikke noe i nær fremtid. vi har ikke noe rapporter som er frivillig nei
3	

4	<p>Det er kanskje fordelder og ulemper med alt. Man gjør jo ting for at det skal bli bedre hele tiden. Nå må i tilfelle være at man føler at det blir bedre, og ikke for rapporten sin skyld.</p> <p>Hvis det skal være noe vits i å rapportere. Og at det ikke blir for omfattende. Det er jo bra og ha fokus på alle de områdene. Det er klart at det ikke er negativt i seg selv, men jeg er redd for at det blir for mye rapporter og dokumentasjon. Det er greit for de som driver stort. For de som driver lite, kan det fort drepe initiativlysten til de som har lyst til å starte er jeg redd for.</p> <p>En ting er liksom når man har drevet lenge og begynner å få oppe og gå alle forskjellige systemer. Men når man skal starte fra bunn av, så er det ganske krevende når det blir for mye krav til oppfølging på alle områder. Så jeg er litt redd for å lage det for komplisert og. For man må ha systemer som fungerer for de små.</p> <p>Ser jo på større firmaer, så er det jo mange som kun har det som arbeid og driver med det. Men for oss så blir dette, for oss så er jo det viktigste produksjonen. Så ... Må man ta det andre i litt roligere perioder. Og ... Ha fokus på det, sånn at det fungerer når man kommer i sesong</p>
5	<p>Mange av de listeføringene vi har er jo frivillige, men når man gjør det frivillig og setter de i system så må de inn i det interne systemet. Og når man først har satt de inn der så må de jo følges. Så man har frivillig begynt med det, men hvis man først har satt dem inn i systemet så må man gjennomføre dem.</p>
6	<p>Sikkert bra, og kan sikkert være lurt. Men det er liksom det at, føler på det at den som ikke har så mye å bidra med der da. Så blir det bare nok et pålegg man skal svare på. Og så skjer det ikke noe mer. Men ... vi gjør jo det vi blir pålagt, noe annet valg har man jo ikke så. I: Det er ikke noe dere tar i bruk på frivillig basis?</p> <p>T: Nei, det gjør vi nok ikke. Vi er mest opptatt av hvordan vi har det, selv om vi er opptatt av samfunnet og kommunen også. Men vi er mest opptatt av vårt eget, og hvordan vi skal få det til å fungere. Jo bedre det fungerer, jo mere kan det bidra til på andre områder.</p>
7	<p>Usikker</p>
8	<p>det er jo positivt. Vi er jo et konsern, så vi er veldig vant med rapportering. Så det .. Vi rapportere jo hver måned til konsernet og har styremøte hvertfall seks ganger i året. Så det er mye rapportering.</p>
9	<p>Ja, er har jo egentlig et spm om hva du skal ha med i den rapporten da. I: Ja, altså bærekraftsrapportering det går jo på både miljø, sosialt og økonomi, at man setter dette i kr og øre da. Det er et jo et frivillig system i dag, noen større bedrifter har jo tatt dette i bruk, men jeg tror ikke det er så mange små som har begynt med det enda. J: Nei, for når du spør så må jeg jo innrømme at jeg ser ikke helt bilde at hva det innebærer. Så det er derfor jeg spør egentlig. I: Nei, det blir på en måte hva dere føler dere tjener av å være bærekraftige da. Det å sette opp et budsjett og et regnskap på det. For det er klart spm mitt da blir jo whats in it, altså hva er det som, hva ønsker man å synliggjøre da i et slik regnskap kan man si, og hva vil det potensielt bety for oss. Det vil jeg jo helst vite litt mer om da før jeg sier ja eller nei på en måte, hvis du skjønner. For det er klart at er det en masse data og tall og statistikker man skal sette opp som nesten ikke gir oss så mye, eller ikke har noen stor verdi for oss, så er jeg sikkert ikke så veldig ivrig</p>

	på å bruke tid på det. a, for da må man kanskje tenke seg noen scenarier da om det vil ha en negativ kosekvens kontra en positiv konsekvens, som det sikkert går an å sette en slags vеди på. Men jeg ser ikke helt for meg hvordan det skal defineres da i utgangspunktet. Så det måtte jeg vel kanskje ha skjønt litt bedre da før jeg liksom kan si ja eller nei isåfall
10	Ja, hvis det blir pålegg om det, så gjør vi jo det selvsagt. I: Det er ikke noe du kommer til å ta i bruk frivillig ellers? A: Nei, ser liksom ikke nå nødvendigheten. Men det er mulig at vi går inn for å bli miljøfyrtårn etterhvert. Men ikke akkurat nå, må få det bygget på plass og ryddet opp litt. Men vi har jo interesse av å bli sertifisert som miljøfyrtårn, det har vi. Det tror jeg nok vi skal legge opp til.

Bedrift	Hvordan velger dere leverandører?
1	Nei, altså de største leverandørene våre er de som leverer stålplater ikke sant. Det er jo der hoveddelen er, og der i Norge nå så er det jo ikke mange å velge mellom. Du har tib nor og du har norsk stål og ja det er vel en tre fire stk å velge mellom.
2	Vi velger leverandørene stort sett ut fra to kriterier, pris og kvalitet. Og stort sett så er det spesielle varer som vi må ha som vi bare må betale for det det koster. Det er forskjellige leverandører rundt omkring, så vi er ut å fisker litt, for å sjekke markedet hele tiden. Både i Spania, Tyskland, Sverige og sånne ting hele tiden. det er mange små leverandører i Norge. Det er kun på produksjonstekniske ting, ikke på råvarer.
3	Tja det er pris det da, neida, vi velger etter både pris og kvalitet, og for det første så må de jo tilfredsstillende de kravene du har da. materialleverandørene er jo internasjonalt da
4	Det er krav om at vi må kjøpe fra samme vassdrag. Så det er to stykker i Valdres som har settefiskanlegg. Så vi har to stykker vi kan kjøpe fra. Ehm, og vi har seks oppdrettsanlegg. Så stort kjøper tre av oss fra den ene og tre fra den andre. Så vi har kjøpt fra den samme i mange år.
5	I: Nei, men kjøper dere kun fra norske produsenter? O: Norsk kjøtt ja. I: Så dere tar ikke inn noe utenlandsk? O: Da er det isåfall bare hvis det er noen som spør. Hvis vi har lisensproduksjon på ei hjortepølse for eksempel og det er tomt for hjortekjøtt i markedet så kan kunden få bestemme, for vi har jo muligheten til det. Men vi selger ikke noe direkte selv til forbruker som det er importert kjøtt i. Men hvis kunden sier at i mitt salgssegment f.ekspå vestlandet så spiller ikke det noen rolle, så kan vi gjøre det, men det er sjeden aktuelt, men vi har gjort det. Og det samme er f.eks på ribbe til jul, for den skjærer vi jo, vi skjærer en del gris og sider til jul. og det har jo hendt i mange år at det er tomt og da er det jo åpne tollkvoter på import men da må jo kunden hvis det er storhusholdning da velge om de vil ha norsk frossen ribbe eller feks dansk fersk ribbe. For da kan de få den fersk. Vi tar ikke inn for å selge det, men vi kan ta det inn for kunden. Men hvis du skal kjøpe ribbe i butikken her så er den jo norsk.
6	Kvalitet. Kvaliteten er første bud for oss. Kvalitet og leveringsdyktighet. Vi er avhengig av å ha vare hele tiden. jevnt. Nei nå kan dere ikke få noe før enn om tre måneder. Nei, det går ikke. Vi må ha noen som vi kan stole på at leverer når vi trenger det. Det er først kvalitet, så leveringsdyktighet. Og så pris kommer

	<p>ganske langt ned. Så vi ønsker egentlig å bare bruke norske ting, og jo mere lokalt jo bedre. Men det stopper opp litt i noen ledd. Og når det gjelder hengsler og slik, så er det både i fra Kina, og Japan og Tyskland, Mye sånne skinner til kjøkkeninnredning. Det går det mye av her. det blir produsert i Tyskland. Det er mye i fra Tyskland, heldigvis. Ja heldigvis, jeg synes det er bedre at det kommer derfra enn Kina . I: Det er nok et mer likestilt land det, med arbeidsforhold enn det er i Kina tror jeg. T: Ja, det føler jeg og. Jeg føler det er mye tryggere</p>
7	<p>Men det er jo slik erfaringsmessig over mange år, så bruker vi jo dem vi syntes er best da. Kabel kjøper vi av firma i Norge og maskiner og utstyr så er det tyske leverandører og på råstoff sida så er det noe som heter boralis som var staoil tidligere, der har vi to leverandører da, så noe er produsert i finnland, noe i sverige, noe i belgia, noe i saudi arabia. Mer og mer fra saudi arabia.</p>
8	<p>C: Bruker dere leverandører i fra Norge, eller må dere utenlands? I: det er stort sett leverandører fra Norge faktisk. C: Har dere sjekket hvordan arbeidsforholdene der er, på produktene som dere tar inn? Jl: ikke direkte. Vi driver ikke å shopper. Vi kjøper fra en aktør, som har det på stell ja.C: Så dere kan stille krav til leverandøren om at de skal handle i fra fabrikker hvor det er greie?Jl: Ja, det står i våre kontrakter når vi inngår avtaler.C: Synes du det er viktig?Jl: Ja, det er viktig. Det er en policy i konsernet vårt.</p>
9	<p>Nei, vi velger ut ifra, veldig mye utifra at vi er fortrolige med at de leverer den kvaliteten til riktig tid, som vi trenger.</p>
10	<p>I: er det veldig få leverandører å velge mellom når det gjelder disse dukene? A: Det er tre i Europa som er store og profesjonelle. Så alle i vår bransje bruker de, hvertfall to av dem .vi bruker nok to av dem for det meste. En i Østerrike, en i Frankrike og en i Italia. Vi bruker den italienske og den østerrikske. Og det gjør de fleste i vår bransje.</p>

Bedrift	Hva er det viktigste dere ser etter i valg av leverandør?
1	<p>Nei det går jo mye på pris da selvsagt. For vi er jo avhengige av.. vi leverer jo anbud til.. er jo med i en anbudsprosess sammen med mange andre ikke sant og kunden den går mye på pris, eller det går mest på pris for å si det slik. det er jo ingen av de platene som er produsert i Norge, for det er ikke noe stålverk som lager plater i Norge. platene kommer jo hovedsakelig fra Sverige og England da</p>
2	<p>vi må levere kvalitet på det vi bruker, På grunn av at det mye, mange forskjellige gummityper. Bare på lageret her nå har vi sikkert 40 forskjellige rågummityper, som vi kan bruke, Og kvaliteten må være i forhold til det kundens produkt krever, eller hva produktet skal tåle. Så det nytter ikke å putte på en billig gummi på en sak som skal. Da er vi litt tilbake til det med dokumentasjon da. Både på strekkfasthet, sammentrykning, hardhet og forskjellige ting. Så det må vi velge nøye ut fra hva vi bruker. Vi har jo utviklet dette opp gjennom mange år. Så vi bruker en del faste. I: Tenker dere, har dere vært opptatt hvordan den leverandøren dere kjøper fra, Hvordan de lager sine produkter? Har dere vært opptatt av å sette dere inn i det? Ø: Nei, vi har ikke anledning til det</p>

3	<p>Så det er jo egentlig bare dette med å tilfredsstille kravene da, og det går jo mye på kvalitet da. I: Er dere opptatt av hvordan varene blir produsert der? R: Det har ikke vi sjans til å følge med på, vi skal jo bare ha tak i en liten stålbit. Vi kjøper jo ikke noe store ting slik at det burde være noe å ha fokus på. Mener heller ikke at de har noen påvirkning fordi de kjøper så lite</p>
4	
5	<p>I: Fokuserer dere på å kjøpe kjøtt fra lokalområdet eller bestiller dere kun fra Nortura uten å være så opptatt av hvor i landet det kommer fra? O: Vi har hatt en del avtaler med lokale bønder, blandt annet fra Torpa. Men i valdres så er det ikke så mye, ofte ikke nok å få da, for de har allerede avtaler og vil ikke kjøpe noe retursalg da, de leverer alt til Nortura eller Fatland. Men man kan spørre om å få tilbake returen da fra et bestemt kundenr på en bonde, og det får vi ofte. Men gris er jo nesten håpløst for det er det lite av oppi her. Men da kommer det fra hedemark og oppland stort sett og noe fra nordnorge. Men når det gjelder råstoffet til spekepølsene, flesek og slik så er vi jo for store til at det finnes nok i området her, så da må vi jo kjøpe fra andre steder. Men for blandt annet elgbiff og mer slike konkretet ting så er det jo enklere å holde det til området. Samme med reinsdyr, for det er eget slakteri i Jotunheimen, så når det er slaktning der i Oktober så får vi rett ned hit da. Så det er liksom den nærmeste reinen vi kan få. Og spesielt hyttefolket etterspør jo lokal produksjon, og de ønsker en historie bak det med forankring i det lokale og derfor er de og så gode kunder</p>
6	<p>Kvalitet. Kvaliteten er første bud for oss. Kvalitet og leveringsdyktighet. Vi er avhengig av å ha vare hele tiden. jevnt</p>
7	<p>I: Er dere da opptatt av hvilke arbeidsforhold de som produserer det der da har? Er det noe dere undersøker eller er det pris og kvalitet det ført og fremst går på? B: Det går på kvalitet og pris. Vi har ikke akkurat undersøkt så mye. Det her går jo gjennom agenter i Norge. Men i Saudi Arabia er det vel stort sett fillipinere som er inne å jobber i tre mnd og så blir de vel kastet ut igjen. Det pleier jo å være litt slik der nede, men det vet jeg egentlig ingenting om.</p>
8	<p>Pris vil alltid være der. Ser du bort i fra det, så er det hvordan de klarer å samarbeide med oss for å finne gode løsninger. Med gode løsninger, så kan det være at de utfordrer oss på ny teknologi, eller ting som er der. Eller, at de også kan være en leverandør som ser vårt behov. I forhold til lagerhold og samarbeider godt i markedet.</p>
9	<p>Nei, men egentlig så er vel vi både en trofast og lojal kunde for mange av de leverandørene vi har så lenge de skikker seg og leverer kvaliteten til de tidene vi ber om, så er vi forholdsvis lojale. Fordi vi vektlegger det at leverandørene kjenner oss og de kravene vi har, så vi er ikke veldig mye ute å søker nye leverandører og sammenligner priser og dette, det gjør vi ikke veldig mye. Men det er nå slik vi har valgt å gjøre det da.</p>
10	<p>I: Skjønner. Dere bestilte noe komponenter som aluminium og slike ting. Blir det tilvirket i Europa det å, eller? A: Ja, alt. Det er europeisk alt. Ikke noe "chinchong". I: Så dere vet på en måte at det er greie arbeidsforhold der det? jaja. Det er Østerrike og Nederland, er jo bra i så måte. Helt klart. Og litt i Sverige. Og en del i Norge. Aluminiumen kjøper vi i Norge blant annet.</p>

Bedrift	Hvordan transporteres varer inn og ut fra bedriften?
1	<p>Det er på lastebil, det er leverandørene som kjører. Når det gjelder ferdige varer der kjører vi jo, vi har en sånn egen varebil da som vi bruker i nærområde. For små ting, men er det større ting så leier vi transport</p> <p>Så der er det jo Toten Transport og de her litt store ekspeditørene da. Eller ofte er det kunden selv som ordner med transport på egne varer da</p>
2	<p>Den er litt todelt. Vi har, når det gjelder rågummi, som vi stort sett får fra Sverige nå. Kommer den med deres transportfirma. For det er billigere enn å bruke vårt. I Norge her så har vi avtale med Bring, som vi bruker stort sett på varer inn og ut. C: Hvis det kommer feks fra Spania, er det også lastebil?</p> <p>Ø: Ja, da går det direktebil hit.</p>
3	<p>vi bruker de aktørene som er. ofte så er det kundene som har sine egne transportavtaler. Så det som går ut leveres ofte på kundens avtaleverk. Og det vi kjøper inn er jo, vi leier inn noen da, men det blir de som er billigst det. Vi er jo små veit du, vi har ikke noen påvirkning, men vi bruker jo ikke de useriøse aktørene. De som kjører svart og slik, de bruker vi ikke. Vi bruker kun de seriøse, ja vi ønsker å bruke seriøse arbeidsfolk for vi er seriøse tvert igjennom, vi har ikke en fasade og en ting bak og det tror jeg er helt klart for oss at vi jukser ikke. Kunden kan hele tiden ha tillit til oss, vi trikser ikke, altså vi bruker ikke fagfolk uten riktige sertifikater eller utdannelse. Det er jo fristene å ta inn en person til lav lønn, ansette noen polakker til luselønn og slik, det er jo noen som gjør det, men det gjør ikke vi.</p>
4	<p>Jeg har noen butikker vi lever til. Da leverer jeg kun direkte til butikker, ikke gjennom kjeder. Da bruker jeg stort sett et lokalt transportfirma oppi her som sender direkte til butikker. Det gjelder butikker på Østlandsområdet så bruker jeg stort sett Tine som transportør. De har et veldig bra logistikkapparat. De er ikke de raskeste. Men de har kjøletransport og det fungerer. Ja.</p>
5	<p>Kjører dere ut varene selv? O: Alt. I: Alt selv ja. Så dere har egen varebil. O: Egne biler ja. I: Er det de som driver i produksjonen som kjører i tillegg eller har dere egen sjåfør? O: Ja altså alle kan egentlig kjøre, og i løpet av et år så er vel alle ute å kjører og. i har jo et par da som kanskje hovedsakelig kjører, men det er klart at det er ikke kjøring hver dag og da er de jo i produksjon resten av uka. Vi kjører jo også ut til grossistene da som kjører det videre igjenn. Det er ingen andre som kommer å henter varer her. I: Men kjøttet derer får inn blir kjørt av leverandøren eller? Det blir kjørt av leverandøren ja. Vi har jo mange leverandører i løpet av et år da, så det er jo klart det er jo noen som bruker eksterne leverandører der da, men vi har ikke noe med det å gjøre. Alle priser er ferdig levert på rampe, vi henter ingenting selv.</p>
6	<p>Har ingen kjøretøy selv, det har vi ikke. Jo, vi har en truck. Men den bruker vi kun på huset. Så vi bruker transportører, Det blir fraktet sammen med varer fra andre. Så vi bruker en, den vi bruker mest er en lokal transportør. Som kjører mye til Oslo og litt større hyttestedestinasjoner. Så bruker vi noe som heter Schenker. De bruker vi mye når det er litt lengre etapper, og hvis det skal til litt større byer så bruker vi dem. Og så har vi en lokal varetaxi som vi bruker når det skal på hytteområder, eller til kun en plass. Når vi er ute, vi tar jo på oss litt montering av kjøkkeninnredninger, da bruker vi alltid montørentil å frakte. For å spare, kan jo si at det er for å spare miljøet. Men det for at det er billigst og</p>

	mest mulig praktisk for alle. Så da tar de med seg varen når de reiser ut. Der tror jeg ikke at det er så mye å hente på transportbiten. Hadde vi hatt jernbane, kunne vi kanskje ha brukt det. Men det har vi ikke.
7	Nei, det er med bring og et par private firmaer. Råvarer og slik er leverandørene, vi prøver å få alt fritt levert da, så vi har ikke helt kontroll på hva de bruker alle.
8	Vi har samarbeidspartnere og den største er Toten transport. Og så har vi en egen en, en lokal en, som kjører litt sånn stykkgodskjøring på Toten og opp til transportsentralen.
9	Ja det er jo lastebil. Så der er vi jo heldig i parken her, for her har vi jo Toten Transport og så er det Multisped og LRN, og vi bruker Multisped da.
10	Vi har egen distribusjon med to lastebiler. Og vi har ei grønn rute som går over Østlandet, som går ned til Moss og oppatt om Oslo. Den går på tirsdager. Så har vi ei lenger rute som tar med seg alt sørover, Kristiansand, Stavanger, Haugesund, Bergen, Årdal og hjem. Men hvordan transporterer deres ellers i Norge? Det er transportfirmaer. - Ja, Tollpost, Toten transport og andre selskaper. a, vi har alt ferdig, fritt levert her. Det kommer da på trailere fra forskjellige plasser. Mest i fra Østerrike og Holland, noe fra Sverige.

Bedrift	Hva gjør dere for å være en attraktiv arbeidsplass?
1	Nei, vi prøver jo, nå har jo vi en forholdsvis høy gjennomsnittsalder her da, for det er lite gjennomtrekk av ansatte for å si det slik. Ja, men vi prøver jo å følge med på teknologien da ikke sant, for det ser vi jo på de yngre som kommer og at det er helst datastyrt maskiner som er interessante. vi har jo bra arbeidsmiljø her og. Gode pensjonsavtaler og mye slik da.
2	
3	Prøver å tjene penger. Det tror jeg er mye med miljøet vi skaper.
4	ja, jeg har stort sett faste som er med hvert år. Gjennom året er vi 5 stk som arbeider fast gjennom hele året. Med litt forskjellige stillingsstørrelser. De som er med ellers er stort sett folk som bor i bygda som ... som synes det er greit å jobbe i sesong. Har kanskje en annen jobb også, så de har to jobber. Her er det mye arbeid gjennom høst og vinter, Og i skoleferier. Det gjør at det kanskje er litt attraktiv av den grunn også.
5	Da er vi litt tilbake til der vi ligger, det er ikke så veldig mye vi får gjort, men når vi har søkt etter folk så har det aldri vært noe problem å fått folk. Det har jo alltid vært mye søkere, det har det jo både lokalt og regionalt og delvis nasjonalt og. Man må være litt fleksibel, men det er jo en fordel, vi ser iallfall på det som er stor fordel. Og det er jo en av de tingene som folk har, gjort at de har fattet veldig interesse da når de har vært her på et intervju for eksempel, at det man ikke blir lei. Er man interessert i faget så er det variert og man kan få stor frihet, for det har vi mulighet til, hvis det gjør jobben sånn som dem skal, så er det ingen som går å passer på. I: Har dere noen sosiale arrangementer for de ansatte? O: Vi har mye i løpet av et år, vi har jo både jul og sommer og høst og vår tur på ett eller annet, da er det jo ofte urbane totninger eller ett eller annet sånn, og så har vi jo grillfest om sommeren. Og så har vi jo julebord selvsagt, og da har vi ofte gjort litt mer ut av det ved at vi drar på en tur med overnatting eller ett

	<p>eller annet sånn. Og så er det jo litt slik ekstra til jul her da, vi har ofte julebord etter jul, for de siste mnd før jul er det ingen som har tid til å reise bort. Så vi tar det ofte i slutten av januar. Og dette er jo frivillig, men det er stort sett bare bryllup, begravelse og dåp som gjør at folk ikke kommer iallefall, og det er jo bra. Og så har vi jo også noe bonusgreier til jul ift kroner i tillegg, så de får ekstra på desemberlønna hvis jeg vet at det er rom for det</p>
6	<p>Vi prøver å ha et veldig godt arbeidsmiljø, og ha utfordrende nok jobber, slik at folk trives. vi prøver å legge det opp slik at alle får tillit og tar ansvar. At alle har et ord med i laget, og at alle føler at de er like viktige. Det har vi jobbet en del med når, for det har vært andre ledere her tidligere som ikke har fokusert så mye på det. Og da gjør folk en litt dårligere jobb. Så vi har hatt en del fokus på det, og det fungerer veldig bra. C: Var det dårligere for 2-3 år tilbake i tid? Det har blitt mye bedre i løpet av det siste året. Det har vært en stigning, og det ser vi gjør utslag på tallene - resultatmessig. C: Har du konkrete eksempler hva som har vært gjort? Sosiale sammenkomster feks? T: Ja, det har det vært. Også at de blir sett, medarbeidersamtaler, at de blir tatt med i diskusjoner. Samarbeidsmøter en gang i måneden - veldig viktig. Der alle får lov til å komme med alle innspill. De blir tatt med på råd, når vi skal foreta oss noe. Vi kan jo ikke jo ikke høre på alt på en måte, men at alle ... eller vi får ikke gjort noe med alt. Men at alle blir vist at de blir hørt, og vi tar hensyn til de de synes og mener. Så hjelper det på. De har forståelse for at noen endringer ikke kan gjøres, så lenge de har vært med å burdert selv. Så at de blir sett og hørt, det er den beste medisinen. Altså det sosiale. vi har jo sosiale sammenkomster. For de som jobber her har vi alltid sommerfest, tradisjon og hatt i alle år. Og så har vi en juleavslutning. Eller det vil si at vi har to. Vi har et julebord, og da har det variert litt. I noen år har de ansatte måtte vært med å betalt litt selv. Men vi har alltid arrangert det for det er litt viktig å ha sosial omgang utenom jobb. I tillegg har vi noe som kaller for julegrøt. Som vi avslutter alltid med til jul, hvor vi serverer grøt og deler ut julegaver og. Det setter de ansatte alltid stor pris på</p>
7	<p>Nei, vi legger jo til rette godt her og vi har mye tilstelninger og vi har trim og vi prøver å gjøre det så hyggelig som mulig for alle tror jeg. Så er vi sånn IA bedrift da, og der har vi en del aktiviteter blandt annet, og samme i bedriftshelsetjenesten. Så vi prøver nå så godt vi kan iallefall og gjøre det så hyggelig som mulig for alle.</p>
8	<p>Vi har godt humør, Har det gøy på jobb. Vi har en stor grad av fleksibilitet, gir frihet under ansvar. Stor involvering hos de ansatte, der selv med å bestemmer hvordan dagen skal være - som passer best i forhold til seg selv. Gratis trening på treningssenter, gratis behandling hos fysioterapeut, kiropraktor. g så har vi julebord, sommeravslutning, bowling sånne type ting. Vi har fleksibilitet i arbeidstiden. Vi har mulighet til å jobbe inn tid på fleksikonto, sånn at du kan ta deg fri med lønn. ehm, ja vi har to betalte kaffepauser om dagen. Som er i tillegg til matpause, da er det også møter da i forhold til å diskutere fremtdrift</p>
9	<p>Vi mener da, det blir jo litt sånn kanskje subjektivt da, jeg sitter jo som leder for dette. Men vi prøver iallefall å engasjere medarbeidere til å være involvert i det vi driver med. Vi prøver å legge opp til sosiale tilstelninger i ny og ne, der man kan treffes i litt uformelle omgivelser. Vi prøver å gi de ansatte en forholdsvis</p>

	<p>stor frihet i hverdagen, ift arbeidstid og litt hvordan de jobber og hva der gjør og ikke gjør.</p> <p>i mener da, det blir jo litt sånn kanskje subjektivt da, jeg sitter jo som leder for dette. Men vi prøver iallefall å engasjere medarbeidere til å være involvert i det vi driver med. Vi prøver å legge opp til sosiale tilstelninger i ny og ne, der man kan treffes i litt uformelle omgivelser. Vi prøver å gi de ansatte en forholdsvis stor frihet i hverdagen, ift arbeidstid og litt hvordan de jobber og hva der gjør og ikke gjør.</p>
10	Godt arbeidsmiljø, humor på arbeidsplassen .. og ja trygge arbeidsplasser.

Bedrift	Hvordan vil du beskrive kulturen i bedriften?
1	
2	Det er ... Jeg synes det er bra jeg. Litt vanskelig for meg å si det. Det tror jeg er bra, Vi har en fast arbeidsstokk her, som vi har hatt i Det er ingen som har sluttet frivillig. Lite gjennomtrekk.
3	I: Dere har et godt arbeidsmiljø her eller? R: Ja jeg tror du vil få det som svar hvis du spør ute her. Og det tror jeg er litt viktig, det kan du være med å skape som leder. Du har iallefall påvirkningsmulighet da. Å tolerere enkeltmennesket og dens evner, klart man må jo alltid prøve å utfordre. Men da ved å se enkeltmennesket. Før så hadde jeg en del arbeidere som ikke var motivert, men det har jeg ikke lenger. For vi der andeledes på det. Eller du kan si at før så hadde jeg en del mennesker som ikke ville, og i dag så har jeg kanskje noen få som sliter litt med motivasjonen til tider da, og det er klart hvis man kan hjelpe de å finne løsninger så kommer vi oss videre. Jeg har ikke lenger noen som ikke vil, og det er noe med at jeg ser anderledes på mennesker da, det er det jeg prøver å si. Mennesker liker å bli sett og respektert, gjør vi det så blir vi trivelige og tenker jeg. Så prøver vi å lage et miljø rundt oss som er okay da, selv om vi er industri så har vi nettopp pusset opp alle disse kontorene og kantina og, prøve å få til matordning for de ansatte og.
4	Jo det er tror det er vi bruker jo bedriftshelsetjeneste. Hadde en undersøkelse anonymt her i fjor ... så det virker som alle er fornøyde med miljøet. Så ja, det synes vi har det ... vi er opptatt av å ha det trivelig på jobb. De som jobber her har stort sett vært med i mange år. Det tyder jo bra for miljøet.
5	I: Hvordan vil du si arbeidsmiljøet her er? O: Bra I: Ja, de ansatte trives med å være på jobb? O: Der og har vi brukt blandt annet bedriftshelsetjenesten ift akkurat det med at vi blir så smått, lite lukket så har vi en eller to ganger i året et slik smiley kurs eller kommunikasjonskurs eller lignende. Da har vi en halv dag med noe slikt da, ikke fordi at det trenger å være noe galt men for å unngå at det blir noe.
6	så det vil si at arbeidsmiljøet her er veldig godt i dag? så det vil si at arbeidsmiljøet her er veldig godt i dag? T: Ja, det vil jeg påstå at det er.
7	Det er veldig bra, det er jo folk her som har vært her i 42 år og mange 27-30. Men vi har jo nå begynt å tenke på at disse blir jo gamle en dag, så i har jo begynt å ansette yngre folk da, så det har vi gjort nå en del. Hvis ikke så blir de jo pensjonister hele gjengen til samme tid.

8	Vil du si at det er et godt arbeidsmiljø her? JI: Mmm, det er det
9	Godt miljø. Lojale medarbeidere.
10	A: Ja, det er tror jeg er veldig bra. Vi har veldig mange sosiale samlinger. vi spiser sammen i spisepausen om du jobber i produksjonen eller er daglig leder, eller salgssjef. Vi har et veldig åpent miljø. Vi har en del firmaturer. Hvor de ansatte er med å bidrar litt, eller motsatt. Vi har vært i Budapest. Har vært i Kroatia og besøkt de som jobber hos oss, sett hvordan de har det der. Så vi har og juleavslutninger, og vinlotteri på fredager. Scandics venner har vi, hvor vi tar vare på pensjonistene som har sluttet. De blir alltid bedt inn. Så vi har veldig mye sammenkomster. Veldig mye Scandics venner med ansatte og venner. Vi fylte jo Fjellhallen nå på lørdag, sammen med et band. Det var Scandics venner, mange av dem.

Bedrift	Hvordan gir dere de ansatte mulighet til å utvikle/videreutdanne seg?
1	Ja, altså vi følger jo opp med alt det som de trenger da ikke sant med kursing og der er intern kursing og disse leverandørene av maskiner og utstyr, der kjører de opplæring og slike ting da, så... Og de som ønsker å ta fagbrev og slike ting har jo gjort det. Nå har jo de fleste tatt det, men vi har jo hatt intern opplæring og kveldsskole liksom. Og ja, vi hadde jo de tre lakkererne de tok jo fagbrev nå da, så de gikk jo på skole en dag i uka i et halvt år. På kvelden da, så de sluttet litt før, arbeidet bare halve dagen og på skole da den andre halvdelen pluss utover kvelden da. Bedriften dekker skolegang og at de har lønn i den perioden de går på skole. det skjer jo ganske mye, da spesielt med programmerings delen og slik da vet du så det er oppgradering på datasystemene der og, så da er de jo på kursing og slike ting da
2	Nei, vi har ikke noe kursing på det som gjelder gummiteknisk. Produksjonsteknisk der har vi dyktige folk som tar seg av det. Så har vi Når det gjelder produksjon og det tekniske og sånne ting, så har vi ikke noe kursing. Der er det kun intern opplæring og erfaring som vi bruker der. Når det gjelder andre ting så kjører vi folk på kursing hele tiden. Det kan være dette med verneombud, HMS, sånne ting. Som noe på lønn, regnskap. Sånn som vi må oppdaterer oss på. På gummi er det ikke noe vi får oppdatert oss på. Så lenge vi ikke har noe blanderi eller lab selv, for å utvikle gummiblandinger - så er vi helt avhengig av andre. Der får ikke vi gjort så mye mer nei. I produksjon så er det er det ingen utviklingsmuligheter annet enn hvis det er noen som slutter, eller finner seg andre jobber.
3	Nei, altså problemet er jo ofte det motsatte. Folk har kommet i taket av det de vil. Så vi har ingen evne til å drive med det, men vi ønsker jo alltid at folk skal ta nye oppgaver, så vi prøver hele tiden å utfordre mennesker da. Vi kjører jo en del kurs da men. det er eksterne det da. Så vi prøver å utvikle mennesker her, vi gjør det, prøver hele tiden og utvikle hver enkelt. Det henger sammen med trivselen og, hvis du har noen områder du blir utfordret på så trives du bedre at. Men vi er jo en liten bedrift, det er ikke mange ansatte, og hverdagen fanger en da.
4	Ja, vi har gitt kursing.
5	Ja der har vi jo samarbeid med bedrifthelsetjenesten f.eks på det de er gode til.

	<p>Det kan være kommunikasjonskurs, førstehjelp, mye forskjellig som vi har gjennom året. Og på den rene produksjonsbiten så er det jo det jo ikke noen egne kurs, for enten så er de jo faglært og da kan de de, og så har vi noen som er ufaglært, men de blir jo bare drillet inn i systemet til de kan det egentlig. Det er jo ikke slik at alle kan alt, men alle kan noe, og da kan de bli med og lære iallefall de ufaglærte, de faglærte kan jo stort sett alt. Ja, de som ønsker kan jo få det de ønsker, og det er jo mye kursing gjennom opplæringskontoret på lillehammer, og hvis man har lærling da så har jo de mye kursing som de tilbyr i løpet av lærling tiden. Vi har ingen lærling akkurat nå, men vi har en søknad ute da, så vi håper å få inn igjenn en snart. Når vi er en såpas liten bedrift sm det vi er da så kan jo det å reise på en annen bedrift eller ei messe eller slike ting ofte gi like mye motivasjon som å stå å høre på et kurs i tre timer. Så det er mange måter å gjøre det på , vi har f.eks stengt produksjon og butikken og dratt til lillestrøm på messe. Så når man er så få, så kan man gjøre mye sånn</p>
6	<p>Vet du, det finnes nesten ikke noe kursing som er egnet for oss. Så det vi må utvikle oss selv. Og det har vi gjort i alle år, på en måte. Det fungerer helt greit. Så det er liksom det eneste. Intern opplæring.</p>
7	<p>a, når vi aventerer etter folk til en ny stilling, så får jo de som jobber her sjansen først. Ellers så har vi jo mye kusing da. I: Eksterne kurs eller? B: Ja, og så har vi noe internt og, men mest eksterne kurs. Så det må vi jo ha.</p>
8	<p>Ja, det er veldig variert hvor mye opplæring. Enkelte arbeidsoppgaver kan man klare på en dag, andre ting tar flere år. Så det er klart at hvis du er ny her kan du fåt lette ting, litt avhengig av type. Så kan du få muligheten til å utvikle deg og prøve mer kompliserte ting. C: Ja, hvordan er det i forhold til kursing og videreutdanning? JI: Det er ikke noe spesielt opplegg for det. Men det har blitt gjennomført i bedriften. Undertegnende har jo fått tilbud om det, og har tatt etterutdanning mens jeg har jobbet her. Og ja, folk har fått tilbud om kursing og sånne ting. Det blir lagt opp til det, og kurs når det er behov. Så hvis man begynner her, har den rette innstillingen og ønske rå komme seg videre, så legges det til rette for det.</p>
9	<p>Det gis opplæring ved start. Ellers tilbys det kursing utover opplæring, for de som har behov for det. VP har tett samarbeid med TAF (teknisk allmennfag) ved Raufoss videregående skole. Her får elever mulighet til å komme å jobbe hod bedriften i løpet av årene de går på skolen.</p>
10	<p>Altså, vi føler at vi ikke trenger noen ekstern videreutdanning. Det går på produktkunnskap, det gjør jo det. I dag, nei i går hadde vi kurs for montører på Gjøvik. I morgen har vi kurs i Oslo. Uka etterpå, etter påske, har vi kurs her. Uka etter reiser vi til Kristiansang og har kurs der. Høyne kompetansen på mannskapet som skal drive med, så de kan det de driver med.</p>

Bedrift	Hvilke samfunnsansvar mener du bedriften har?
1	<p>Ja, det, jo vi er jo en støttespiller i lokalsamfunnet og ikke sant, både for å opprette og holde arbeidsplasser men vi er jo og med og støtter opp i, ja, blant frivillige klubber og foreninger og vi bruker jo ganske mye midler i året på sponing av idrettslag og kultur aktiviteter og mye slike ting da. Så vi føler jo det at vi har et ansvar for at vi skal ha et aktivt lokalsamfunn da</p>
2	<p>Generellt ja. Miljøansvar, altså samfunnsansvaret. Vi er jo med å bidrar til</p>

	<p>samfunnet gjennom skatter og avgifter. Både ansatte og bedriften. Klarer vi å tjene noen penger her så betaler vi jo skatter av det og. Noe utbytte i tilfellet. Så vi er jo med å bidrar i kommunekassa i Ringsaker. Vi har jo et samfunnsansvar i forhold til å leve opp til det som er å drive fornuftig. Som miljø som du var inne på. Vi har jo ansatte som har arbeidskontrakter som er fra lokalmiljøet. Så hvis jeg er med å bidrar med litt samfunnsansvar der. Så er vel det bra.</p>
3	<p>Samfunnsansvar.... Tja, jeg vet ikke riktig, hva skal jeg si der da, det er ikke noe jeg reflekterer så mye over da. Vi prøver jo å ta rollen med samfunnsansvar, vi vet jo at det er interesser i likalsamfunnet rundt oss som vi prøver å ta hensyn til, det slik stakeholders fokus hvis man tenker på det, altså hvem er det egentlig som sitter med konsekvensen, det være seg kommuner og, vi snakker jo med det offentlige. Vi har ryddet mye rundt oss her, slik at det skal se litt ordentlig ut, vi ligger jo litt inne i et boligfelt, så vi ønsker å fremstå pent. Men om det er så mye ansvar det vet jeg ikke. Vi ønsker iallefall ikke å være et slik roteselskap, altså skrotnissen i bygda ønsker jeg ikke å være.</p>
4	<p>Jeg synes man har et ansvar for å drive ... ja du har jo et ansvar for de du har med deg. De skal ha en trygg og sikker jobb, som de kan gå å være fornøyd med. Glede seg til jobb hver dag. Og du har jo ... jeg synes jo alle næringer har et ansvar over miljøet. Skal drive noe som er bærekraftig, som man kan drive med i alle år fremover. Ehm og ja Og så er det jo ålreit å skape noe som er verdifullt i bygda også, som det er litt stolthet over å rive med. Ja ... Samfunnsansvar ja, det er hverfallet viktig at man Jeg tror at når man skal ha det som jobb, er det viktig at man driver det med stolthet.</p>
5	<p>Her oppi bygda så er det jo sårbart ift at vi må ta vare på de arbeidsplassene som er, for der er ikke noe mål å gjøre noe som gjør at vi går ned på arbeidsplasser. For selv om vi ikke er store, så er vi store i etnedal. Og da både iform av inntekter til kommunen og da i form av arbeidsplasser, for det er jo klart at det er mange som bor i kommunen her som jobber her. Så de skatter jo og bedriften må jo betale sin skatt. Så vi er jo en betydelig aktør i bygda. Og i en liten bygd som det her så er det jo veldig sårbart hvis man skulle miste jobben, det er jo ikke veldig mange jobber tilgjengelig, og det er nok noe folk tenker litt på og ift at de vil beholde den jobben det har.</p>
6	<p>Nei, vet ikke helt jeg hva jeg skal svare på det. Er vel ansvarlig for det produktet vi leverer. Vet ikke helt hva du mener jeg. Samfunnsansvar. Det har vi hele tiden vært opptatt av her, at vi innlemmer ungdommen på en måte. Altså, på godt og vondt. Og vi har mye slike folk på tiltak, som ikke har vært egnet til noe på en måte. Ikke har de lyst til noe, eller. Har prøvd å bistå og hjelpe til.</p>
7	<p>Nei, vi er nå vel egentlig en slik hjørnesteinsbedrift her da, og det prøver vi nå å være, og det er jo mange som lever at dette. Så vi prøver nå så godt vi kan og opprettholde drifta og tjene godt med penger, så vi kan bli her i fremtiden og. Så det er vel stort sett det tror jeg.</p>
8	<p>nei altså, jeg tenker at vi har et ansvar i å være en samarbeidspartner blant annet i det miljøet vi kommer i fra, når det er behov for det</p>
9	<p>De ansatte skal ha en verdifull arbeidsplass. VP må sørge for at gode valg tas. VP støtter lag og foreninger.</p>
10	<p>Nei det er jo trygge arbeidsplasser. Det er jo et samfunnsansvar. Det er jo det og innrette seg etter miljøkrav og det som er, så man ikke ødelegger den jorden vi</p>

	bor på, selvsagt. Det er jo det.
--	----------------------------------

Bedrift	På hvilken måte gir bedriften tilbake til samfunnet i form av samfunnsnyttige formål?
1	Ja, det, jo vi er jo en støttespiller i lokalsamfunnet og ikke sant, både for å opprette og holde arbeidsplasser men vi er jo og med og støtter opp i, ja, blant frivillige klubber og foreninger og vi bruker jo ganske mye midler i året på sponing av idrettslag og kultur aktiviteter og mye slike ting da
2	
3	Nja det å være med å støtte idrettslag som de ansatte er i er jo ikke dumt da, det kan være hyggelig og nyttig. Men at vi er noen aktør det blir jo ikke helt, vi er så biske at vi, og vi har jo ikke noe overskud. Vi kan jo ikke ha noen store roller der. Det er ikke som Eidsiva feks, som kan sitte å si at vi vil være med å endre samfunnet. Vi har eiere som heller vi sitte igjen men pengene og heller legge det ansvaret over på andre....
4	jeg prøver å støtte opp om det som er helt lokalt i form av sponing og reklamering. Og da prøver jeg å ta det som er her i kommunen, i Aurdal og Leira. Om det er noe bidrag de trenger til nye benker, eller velforeninger ja, lokale fotballgrupper eller hva det er. Men jeg synes det er ålreit å støtte opp om det som er lokalt. Ja litt forskjellig, men jeg prøver å prioritere det som er lokalt. Jeg synes det er mer ålreit, enn å støtte opp om ... Barnidrett synes jeg er ålreit å støtte opp om.
5	Masse i bygda her. Da er det jo både ren økonomisk feks etnedalshallen, der har vi jo skilt og slik og så er det jo mye premier til diverse lotterier og basarer. Så de blir veldig mye på et år, men det er aldri noen som får nei. De som får nei er der som ringer utenbygds fra. For vi har det så enkelt som at vi støtter gjerne, men det skal være i form av lokale lag og foreninger. Og vi skal vite at det går direkte til bygda her da. For det er ikke så mange plasser her i bygda som kan gi noe og da må vi stille opp.
6	Ja, i den grad vi har råd til det. Bedriften har gått dårlig de siste 8 årene,så da må man stramme inn på slike ting. Men når det er rom for det, bidrar vi selvfølgelig til lokale ting. Da blir det stort sett annonser eller bidra med et produkt til en basar eller. Men det er ikke så enkelt når man lager kjøkkeninnredning. Kan liksom ikke gi bort det. Vi prøver så godt vi kan å være med på litt slike ting da. Det har vi gjort hele tiden, selv om vi har gått med litt underskudd, så har vi alltid hatt en pott som vi har brukt i det lokale. For å støtte opp og vise at vi bryr oss. Russ feks, hvis det er noen som jobber her som har russ, da pleier vi alltid å støtte litt på russebilen .. og ja ... Det blir småsummer, men la oss si at vi i snitt bruker 30000 - 40000, på lokale ting som vi bare gir bort, uten at de gir noen tilbake. Det gjør vi. Så hvis det er å ta sin del så gjør vi det.
7	Ja, det kan være fra russebiler og idrett og rockekonsserter og hva som helst. Gågata i ringebu hender det har noen slike Ringebudager og, og vi støtter jo opp om det vi kan sånn.
8	Vi budsjetterer og støtter lokal idrettslag. De får et reklameskilt, men det selger jo ikke så mye branndører på Toten selv om man reklamerer sånn sett. Men det er en måte og vise seg frem og støtte idretten feks. Å tenker at det er viktig at bedriftene er med på det. Vi har fått noen spørsmål opp gjennom årene, og er

	positive til det. Og bidrar til at folk tar utdanning og utvikler seg.
9	Støtter opp om lokalsamfunnet i form av økonomisk støtte til lag og foreninger.
10	a, noe så gjør vi jo det. Vi støtter ofte idrett og hos de som har unger ... hvis det er en som jobber her som har unger sparker fotball, eller håndball så skal de ha sponsing av klær eller skiltreklame på en stadion. Så er vi med på det, lokalt. Men jeg har fryktelig mye spørsmål etter det, Ringer folk hele tiden, og skal ha solgt reklame. Så må bare sette foten ned. Derfor så har vi valgt ut nærområdet og de folka som jobber hos oss, med barn og barnebarn.

Bedrift	Hva har dere gjort/gjør dere for å minske avfall i produksjonen?
1	Ja altså vi prøver jo å, altså problemet her er at vi har så veldig kort tid fra vi får en jobb inn til vi skal levere den. Ikke sant, at hvis vi får en bestilling på at vi skal laser skjære nye deler i 10mm tykkelse da, så det mest ideele for oss ville være å kunne ha den liggende ikke sant, for de vi vet jo det at det stadig vil komme flere jobber i 10 mm da. Så vi prøver å trekke det så langt mot den første leveringstiden på det vi har ikke sant, for å kunne samkjøre så mye som mulig produkter på samme plate da, for å få ned svinnet. Så det er vi bevist på , både for å utnytte materialet bedre da og få mindre svinn da. Så det meste av det som er avfall er jo stål, men det blir jo gjenvunnet da.
2	Vi leverer vel ca 10 tonn hver 14. dag tenker jeg.
3	Vi har lite avfall, eller vi har jo litt avfall. Vi har stål, men stål er jo ikke noe farlig, det rustet bare bort igjenn, men vi kaster jo ikke det, vi leverer det og får betalt for det.
4	Noe blir det jo. men det er jo begrenset hvor mye det blir av avfall. Men eh .. jeg bruker jo Retura mye. De kommer jo å henter restavfall, også det som er av avfall ellers prøver vi å kildesortere så godt vi kan og leverer på miljøstasjonen selv. Så ... Vi ser jo ... sånn som det .. mye av det vi får som avfall. Når vi driver med slakting, så får mye mye vått papir, og kan det kan bli skitten plast og forskjellig ... men også blir det noe ren plast. Sånn som ren plast er greit å få levert. Men skitten plast, sier vi at det må gå i restavfallet, Det får vi ikke levert som plast, sånn som man gjør med husholdningsplast. Nå tok jo jeg over for 11 år siden, så det ble nok ikke like godt kildesortert før jeg tok over. Vi gjorde et grep da, fikk bedre kildesortering.
5	Det er ikke så mye å gå på, det er emballasje papp og plast og litt papir ift renhold og tomme vaskedunker, eller så er det jo egentlig ikke mer. Det er klart det blir jo noen sekker i uka, men ift str på bedriften så er det lite da. Jeg kan ikke skjønne hvordan vi kan få endret noe på det. Det er klart det blir mye papp, men det er jo emballasje som kommer inn, så det får vi ikke gjort så mye med, så der er vi ganske flinke føler vi selv iallfall.
6	Det er egentlig ganske stabilt. Det er det. Vi får liksom ikke når vi bestiller treplater må vi kutte av dem for å få dem slik vi skal ha dem. Vi får liksom ikke gjort noe med det
7	
8	a, spesielt på det med miljø har vi gjort veldig mye. Så vi har Når vi bruker lakk nå, så reduserte vi til ... forbruket med 75-80% tenker jeg. Vi har noen nye

	metoder å lakkere på.
9	Det er ikke så mye å få redusert
10	det er ikke så godt å få gjort. For profilene kommer i halvmeters lengder. Vi bestiller opp de i i halv emetere. Og et produkt produseres alt etter mål. Så det betyr at vi aldri har mer en 49 cm med kapp, i og med at vi har halvmeters lengder. Fra 0 - 49 cm blir det i kapp, det er ikke til å unngå.

Bedrift	Har dere interne systemer for håndtering og gjenvinning av avfall, eller transporteres dette ut av fabrikk før det gjenvinnes?
1	ellers så er det jo alt av innpakning, plast, papp, det er jo mest det da, og slike ting blir jo levert på, til gjenvinning da. vi sorterer ikke men vi har, det er det firma vi lever til, det er de som sorterer da. de sorter for oss ja, så der har vi egne containere som de kommer å henter. Så, men der er jo bare plast og papir og treverk, ja treverket blir jo levert for seg selv da. Så det er jo det som heter Renas da
2	Vi sorterer avfallet, en avtale med ØG?. Der vi sorterer treverk, plast, ja metall, spraybokser. Alt som kan sorteres. resten som ikke kan sorteres går inn til Eidsiva på Nydalen til forbrenning. Gummi blant annet som er brukt, som vi fjerner fra andre produkter før vi legger på ny gummi.
3	Så har vi jo selvsagt en bra søppelsortering og skrotsortering, vi skiller jo forskjellige materialer. vi har masser containere på utsiden her, så vi deler jo opp i papp, trevirke og forskjellige stålsorter da, men det er egen interesse da fordi skrot av rustfitt får man 6-7 kroner, skrot av stål får man 50 øre kg for. Og skrot av messing så får man 25 kg kiloen. ellers så har vi ikke noe farlig avfall, jo det er litt, men der er bitte lite. Så det har vi orden på.
4	mesteparten av det vi får av avfall kildesorteres i restavfallet for å si det på den måten da. Ja, men vi kildesorterer ut det lille som er av glass, metall, papp og batterier og slik. Men det blir veldig lite av det i volum i forhold til restavfall da. i sesongen leverer vi en kubikk i uka. Og resten av året så er det en, ja, ja en en kubikk hver tredje uke eller noe sånt noe. Hvis det er noe død fisk, blir den kvernet opp også tilsetter vi maursyre, så blir den levert til Hamar pelsdyrkjøkken. Så den går til pelsdyrfor, rev og mink. MM, samme med innmat av fisk går dit. Ehm, mens så har vi jo på oppdrettet så har vi renseanlegg etter dammene. Så hjulfilter med spyling med filter. Avløpsvannet går i en egen kom, også har vi vakumvann som går, som suger opp det jevnlig. Og kjører det utpå jordet i skogen og bruker det som gjødsel. Så det blir jo som en husdyrproduksjon
5	Ja, vi kjører søppel to ganger i uka. Og det kjører vi selv. Vi har sortering ja, på papp og plast og det som er. Vi slipper jo mye bein og slik da med tanke på at vi ikke skjærer selv, men det er klart det blir noe på høsten når vi skjærer lam, men da er vi for små til å få en egen container på plassen slik som de store får. Vi har det jo i egne sekker her, men jeg vet at det blir ikke sortert der oppe på søppetomta. I: Så selv om dere sorterer her så blir det lagt i samme haugen der oppe? O: Ikke papp og plast og tre, men akkurat de få beina vi leverer har de ikke noe eget mottak på.
6	Ja det blir jo en del treavfall selvfølgelig. Det sender vi bort på en bedrift som er

	en fliskutter. Som kutter det opp og bruker det i sitt fyringsanlegg. Der er det gjenbruk på alt. å sorterer vi jo papir og plast. Vi må jo pakke inn, vi pakker inn godt siden vi skal sende det med lastebiler. Og da blir det jo brukt bobleplast. Når vi er ute og monterer, tar vi det alltid med oss tilbake igjen, Så sender vi det til gjenvinning herifra. Også har vi jo litt sånn malingsrester. Det blir levert på spesial-deponi. Vi har en stor tank som vi fyller opp, det blir jo tømt. Alt avfallet her blir håndtert på beste måte.
7	Ja altså vi har jo restavfall selvsagt men vi har et sorteringsopplegg som er bygd opp sammen med Glør da på Lillehammer, det renovasjonsselskapet. Vi sorterer her ja.
8	Ja-a. Vet ikke om det er .. relativt sett i forhold til andre. Men at, vi har jo noe avfall. C: Sorteres det? JI: ja
9	Det er en egen bedrift i industriparken som henter det farlige avfallet og håndterer det. Det øvrige avfallet sorteres og gjenvinnes. VP får tilbakebetalt penger ved levering av metall. Metallet sorteres etter kategori
10	Det blir en del. Det blir aluminium, stål, papp. Det blir jo da sortert. Og litt motorer som blir levert på depot, der det skal. Så ja det er klart at det blir litt avfall. Vi får betaling for stål og aluminium, så det blir gjenbrukt..sortere her ja, jaja. Vi har 5 forskjellige containere som vi sorterer i . papp blir jo mye brukt opp igjen. Det er ikke så veldig mye restavfall. Plast sorterer vi også.

Bedrift	Hvilke miljøutfordringer har bedriften, og hvilke kan de få?
1	Nei egentlig lite nå, det vi hadde var jo selvsagt oljefyringen ikke sant og olje tanker og slike ting, men det har vi jo, altså oljefyren står der, men det skal jo sanneres vekk. Så utover det så har ikke vi noe, så for i lakkinga der bruker vi nesten utelukkende bare pulverlakk og det er jo ikke noe, det pulveret der er jo ikke noe miljøskadelig i det hele tatt. Så vi har ikke noen ting på bedriften som kan lekke, liksom forurensede det ytre miljø da.
2	Nei. Sånn det er nå med forbrenningsanlegget som er i dag, vil de gjerne ha gummien vår pga at det er med å øke forbrenningsverdien på de andre varene dem har inne. Så det er, kan være matavfall og sånne ting også. Så det er med rett og slett forbrenner opp det bløte.
3	Jeg ser ikke så mange miljøutfordringer jeg. Vi har ingen utslipp som er skadelige. De få malingsrestene vi har, de leverer vi jo i et system. Neida, vi har ikke mye sånn, litt kjøleveske da, men det leverer vi på retur
4	Nei Jeg synes kanskje det eneste selv at ... det er sikkert sånn det må være. At det blir mye skitten plast. Som vi ikke har noen annen anledning til å levere enn i restavfall. Synes det burde vært en ordning som gjorde at det var muligheten til å resirkulere skitten plast også. Men det er det ikke per i dag. Da må det nesten bli sånn.
5	Nei, vi har ikke noe utslipp av noen ting da veit du. Det er det kommunale rensenanlegget på vann som egentlig er den store utfordringen, for det brukes jo utrolig mye vann. Så mye vasking som det er hver dag, og da er det jo mye salt og slike ting. Og da har vi jo byttet ut en slik slambeholder som filtrerer ut diverse som ligger nedgrav i bakken ute her. Den var jo for liten tidligere så den har vi fått byttet ut med en større en da. Og så går det jo inn på det kommunale rensenanlegget og der driver de å bygger nytt nå, men da har de jo tatt høyde for

	oss som en stor forbruker av vann. Så det er jo ikke noen forurensning i det hele tatt, absolutt ingen ting.
6	C: Har dere noen miljøutfordringer i dag? Du snakket på at dere har fjernet litt kjemikalier. T: Nei, det bruker vi jo ikke lenger. Så vi har egentlig ingenting. Det kan jo være den plastemballasjen. Men den leverer vi jo til gjenvinning. Så da vet jeg ikke helt hvordan det fungerer. I: Dere har ingen utslipp her? T: Nei, her har vi ingenting. Vi fyrer jo med strøm, og har et ventilasjonsanlegg som sirkulerer lufta, Så har vi jo befuktningssystem og, så det ingenting som avgir noen gasser. Vi har jo støymålinger, støvmålinger og kjemikaliemålinger tester. Det gjør vi gjerne for å sjekke om det er noe vi kan gjøre noe med. Nå hadde vi akkurat, slike målinger i januar. Og da ligger vi under normen på alt. Så da er det ikke så mye mer vi får gjort egentlig.
7	Ja, gjør jo det. Det her med strømforbruk, og det er jo noe vi jobber med for å forbedre systemene til å bruke mindre strøm da. Kommer man med 30 000 m inn på et stort hytteområde så blir det en del strøm. Før så ville det ta ca 8 watt pr meter, og vi prøver å komme ned på ca 3 - 4 watt pr meter da. Så det jobber vi med hver dag for å få til det. Og styringssystemer til det i tillegg da. Så det er liksom det, og så har vi jo det her med å grave grunne grøfter og slik i tillegg da, men det må jo være nok strøm til å holde det åpent da. Og vi må ha muskler til å ta det opp hvis det fryser da, så det er jo litt av utfordringen her... Vi bruker jo luft da som isolasjon, og man får ikke noe bedre enn det, er det veldig kaldt så vil det jo fryse uansett. Så vi har funnet ut at luft er veldig bra, da slipper vi å bruke noe styggedom for å isolere og slike ting så.
8	Nei, egentlig ikke. Kun det som vi egentlig driver med av løsemidler ja. C: er det noe som kan oppstå i fremtiden? JI: Det er lakk da. Hvis det kommer noen nye myndighetskrav om at det ikke er lov til å bruke løsemiddelbasert lakk, at den må være vannbasert - det kan jo skje. Fyringsanlegget, det er jo dieselbasert. Det kommer det vel noen regler på, at den må fjernes etterhvert. da er jo det en ting. Nei. Er ikke så mye kjemikalieting vi driver med.
9	VP har lite miljøutfordringer. De sveiser i produksjon, men her benytter de seg av rensutstyr og ventilasjon
10	Nei, egentlig ikke. Nei .. ikke annet enn det som alle andre har med biler og . Vi må joi kjøre bil. Hvis du regner det som miljøutfordring, det er det jo. Men vi kan ikke begynne å gå og bære terrassemarkiser. I: nei, det sier seg selv. Jeg tenker sånn hovedsakelig i produksjon. Nei, det er ikke noe kjemikalier ... noe der som, nei det er bra ivarettatt.

Bedrift	Har bedriften noen form for sertifiseringsordninger?
1	ISO 9001. men vi driver jo å, vi skal jo sertifiseres i en ny sånn som heter EXC2 da, som er sånn sertifisering innenfor bygg. vi har valgt å ikke gå for altfor mange, fordi det krever mye jobb rundt det og, det skal resertifiseres, det skal vedlikeholdes, og når det er liksom bare 32 ansatte og man har mer enn nok med å få inn nok jobb til folk hver dag, så blir det mye.
2	Vi har ikke noe, vi er ikke sertifisert gjennom noe ISO standard i det hele tatt nei. Men vi har et egenprodusert kvalitetssystem som vi jobber etter. Slik at vi kan dokumenterer alt fra batchnummer og sånn på gummien på det vi bruker, til hva som er gjort batchnummer på limprodukter. Alt blir dokumentert på en

	vare. Når en vare går gjennom her, så står alt hva som er på den varen, fra batchnummer til datoer.
3	Vi har ISO 9001 og så har vi sveisenorm på 30 34
4	Nei, det har vi ikke. C: Er det noe du ser for deg at kan komme i fremtiden? N: det kan godt hende at det kan være aktuelt. Jeg har ikke vurdert det så mye/nøye enda. men kan godt hende at det kan være aktuelt.
5	Ikke noen egne, det er jo bare at vi følger standard normer og der og slipper man mye med tanke på at man ikke skjærer og den biten selv, for da er det jo på en måte allerede gjort. Så eneste sertifisering vi har, det er jo for såvidt den viktigste og det er jo at vi er EFTA godkjent. Altså EU godkjent kan du si, slik at vi kan jo eksportere hvis vi vil. Og på kjøtt standarden då så betyr jo det at, det er jo et ovalt stempel som følger produktet. Og når man bruker det ovale stemplet så kan man ikke bruke råvarer som er dårligere stemplet for å si det slik. Så jeg kan ikke kjøpe elg fra deg og bruke i produksjonen her, for du har ikke godkjent stempel på den. For det er jo en det jaktlag som spør om vi vil kjøpe noe elg feks. Så har de ikke da godkjent slakteri og mottak, så kan ikke vi kjøpe den. Så det er jo den viktigste sertifisering for vår del da, at kjøttet er godkjent på forhånd, og det betyr jo da at da er mattilsynet inne bilde
6	Nei, det er ingen krav til det.
7	Det er alle trykkklassifiseringer og slik em godkjenninger. Så det er slike statlige godkjenninger for å kjøre selv da. Det har med omkrets og tykkelse og trykk å gjøre da. Ja, vi har jo sertifiserte rør da, så vi er underlagt et slik statlig organ da som kommer hit og kontrollerer rørene våre en gang pr mnd. Og så må vi skrive rapporter ift det hver eneste dag da her nede i laboratoriet. I: Har dere noen ISO sertifiseringer eller? B: Vi driver på nå, skal opp i.. var det 1401 den het? Men vi har ikke det nå nei, vi er på god vei.
8	Ja, det har vi mye av. Når vi har et sertifikat så blir vi, så får vi tilsendt det. Og da får vi revisjon på det året, eller vi får kontroll og de sjekker at systemet vårt er i orden. I tillegg skal vi ISO sertifisere oss i år. ISO 9001. Ikke på miljø, det er ikke et krav. Men i forhold til offshore er 9001 et krav.
9	Vi har det der miljøsertifikatet som heter for 1401, så når jeg sa at alt ligger under 9001 så var jo det delvis feil da, for alt med avfall og de miljøtingene og den biten hører jo like mye under det miljøsertifikatet. Det blir jo sertifisert samtidig da, altså det er jo to forskjellige betegnelser da, men vi har en sånn felles sertifisering på det
10	Nei egentlig ikke. Annet enn at vi nærmest har det internt. Vi forlanger kurs fra som skal drive, på kunnskap om produkter. Vi er ikke med i noen sertifiseringer nei. Bransjen våres er utenfor det. men produktene er TY godkjent. Det betyr ei sertifisering på kvaliteten. Sånn at det vi produseres er TY godkjent fra Østerrike. men produktene er TY godkjent. Det betyr ei sertifisering på kvaliteten. Sånn at det vi produseres er TY godkjent fra Østerrike.

Bedrift	I denne oppgaven arbeider vi med den tredelte bunnlinjen: Økonomi, Sosialt og miljø. Hva er dine tanker om den tredelte bunnlinjen?
1	altså vi må jo prøve å ha et overkudd slik at vi kan reinvestere og fornye oss sant i bedriften, så vi er jo helt avhengige av at vi går i pluss da. Men samtidig så

	har vi jo og behov for at det, vi har jo liksom på det sosiale så tar vi, vi har jo slike turer som vi pleier å ta hver år da, med alle de ansatte
2	Her så tror jeg balansen er veldig god. Men er det dårlig økonomi vil du få, et snøskred nedover i forhold til det sosiale og miljøet. Og Ja.. Det vil ... Men jeg tror at så lenge vi bruker penger på de ansatte og de har en god lønn, og dem får fordeler eller lønn i forhold til jobben dem gjør - Utenom lønn. Altså at dem De er på tur annenhvert år i utlandet, og har julebord. Så jeg tror at så lenge det er økonomi til det. Klart kutter du ut sånne ting, så vil det bli litt sånn. De vil heller dra på enn tur enn å få 5000 kr i økt årsinntekt. Så jeg tror det er økonomi ... Er ikke økonomien på plass så tror jeg du sliter med det andre.
3	Nei, jeg har vel ikke så mye tanker. Du har jo økonomi da, som er viktig for å ta vare på verdiene og utvikle oss, eller så kan vi ikke være her. Så det er vel kanskje det som er den største utfordringen for tiden da, det å klare å tjene penger. Det viktigste er jo å få hjula til å gå rundt da, klart det er en utfordring det å klare å tjene penger.
4	Jeg kan ikke begynne å rangere de, De er viktige alle sammen. Man må ha med seg det i alt man gjør. Så det er ... alle tingene er jo avhengig for å få det til å gå rundt, og drive langsiktig. Så jeg synes ... Det er ja ... Like viktige alle sammen.
5	Økonomien blir jo det viktigste, for hvis man ikke har den på riktig side så har man ikke de ta andre uansett. Så jeg føler ialfall at man kan ikke sidestille dem, for hvis ikke økonomien er på riktig side, så hjelper det ikke hvor bra de andre to er. Men så lenge man holder den på riktig side som vi har klart i alle år, da blir jo de to andre mer viktig og. Men så kan man jo også si at hvis man får de to andre bedre så vil man kanskje få den økonomiske bunnlinja på rett side og. For det er jo klart at motiverte medarbeidere er jo viktig. For det henger jo sammen. Og detter er jo slik som vi snakker om på personalmøte her og, at det hjelper ikke om jeg skaffer kunder og klarer å selge varene hvis vi ikke produserer bra nok. Og hvis hver enkelt ikke har rett guts så vil jo det påvirke flere, og det kan og gå utover det økonomiske til slutt. For det er ikke vanskelig å tape penger, og det har man ofte ikke råd til når man er så liten fra før.
6	De er jo viktige alle sammen. Det ene drar med seg det andre. Har du det ene så har du det andre. Så det er veldig viktig. Har du ikke økonomi får du ikke gjort noenting. Så den rangerer jeg øverst. Har du ikke økonomi, så hjelper det ikke om du ikke har sykefravær.
7	Nei, si det du. Vi prøver så godt vi kan på alle disse områdene, det gjør vi. Men dette med miljø blir jo mer og mer viktig så klart, og prøve å ta vare på folka våre så godt vi kan. Vi bruker så miljøvennelige produkter som vi kan, men det på jo være brukbart da. Så ført og fremst så er det jo kvaliteten vi tenker på, men kan liksom ikke begynne å surre med den, for da lever vi ikke lenger. Men det er vel en slags sammenblanding av det her.
8	Nei det er, hva skal en si om det da ... Du er nødt til å for å skape gode resultater, er man nødt for å ha et godt arbeidsmiljø. Og ha en arbeidsstokk som trives på jobb og har det bra. Uten det, tror jeg ikke at du lykkes. Særlig ikke når man driver med produksjon. Mår vi driver med produksjon, så er det veldig mange prosesser. Og de prosessene må hele tiden bli bedre. Og du må ha en organisasjon, som hele tiden jobber med kontinuerlig forbedring. Og da er det viktig at man finner på sosiale ting. At man har en, et arbeidsmiljø som tillater at

	<p>folk er seg selv, og har det bra på jobb. Det er kjempeviktig. Det er helt avgjørende for å drive produksjonsbedrift etter min mening. Det er vanskelig det. Det henger veldig sammen. Man må jo ha en økonomi for å gjøre noe som helst. Men for å få økonomi, så må du ha de tingene der på plass.</p> <p>Og jeg tenker at hvordan det ser ut hos oss og sånne ting, det er jo viktig. Men det er ikke nødvendigvis det som skaper et godt arbeidsmiljø. Det blir fint hos oss, fordi vi har et godt arbeidsmiljø og tar tak i det. Men Jeg vil si at økonomi, arbeidsmiljø og miljø, i den rekken</p>
<p>9</p>	<p>Ja, altså jeg tror jo det at, hvis jeg skulle tenke for vår del da, så tror jeg at man kunne på en måte sette dette med økonomi og den sosiale biten litt i sammenheng iallfall. For det er klart at jeg tror jo at hvis man har et velfungerende sosialt miljø, så vil jo det gagne bedriften. Og som igjen på en måte har en økonomisk positiv effekt da, men selvsagt vil jeg si at økonomien er viktigst. Men hvis det i neste omgang er slik at den sosiale biten, hvis den er helt ute, så kan jo den, kan jo den være like viktig som økonomien hvis det sosiale slår veldig negativt ut, så får man jo på en måte en økonomisk effekt da. Negativt i værste fall. Og det er jo veldig viktig for oss at folk trives, få til et godt arbeidsmiljø som gjør at folk trives, det er veldig viktig for at vi skal leve videre på en god måte. For det er klart at det er aldri gunstig hvis man får en situasjon der folk stadig slutter og begynner. Hvis man bare ser på det enkle forholdet, så er det selvsagt negativt for en bedrift. Å drive å bytte folk. Selv om man i neste omgang kan tenke at det er sunt å bytte arbeidsplass da, ut fra en arbeidstakers ståsted kanskje, så tror jeg det at det for bedriften er positivt å ha litt sån kontinuitet i arbeidsstokken. På et viss nivå så er det dumt å bytte for mye iallefall, det er jeg ganske sikker på. For det går jo både på kompetanse, arbeidsforståelse og kjenne bedriften og alt det her. Tar man inn nye folk så bruker man kanskje et år eller to før de er godt integrerte og fungerer godt og alt det der. For det ser vi nede i KP som er en forholdsvis nystartet bedrift hos oss, så har vi mer utfordringer enn vi har her, for vi er en eldre bedrift og tjener bra med penger og har på en måte en større handlefrihet og en større mulighet enn vi har greid å opparbeide i den andre bedriften. Og da ser vi jo det at den personalbiten blir vanskeligere, når man liksom har mindre spillerom og muligheter da til å gjøre det du ønsker på en måte. Og der kommer jo den, du kan jo si vi har hatt noe mer utskifting av folk enn her da. Så det er jo i mitt hode da kanskje en kombinasjon av at måten vi driver på griper inn i den sosiale biten som gjør at det er litt tøffere egentlig, enn hvordan vi har det her da. Så det har vi jo sånn sett litt erfaring med og tenker jeg da. For når det gjelder den miljøbiten. Jeg tillater meg å tenke at vi ikke har noen store utfordringer rundt den, så kan du jo si at der er jo bra i seg selv, men samtidig så har vi jo ikke så mye fokus, eller jobber så mye med det da, fordi vi tenker og tror og mener at der er det ikke så mye å hente. Så jeg vil vel kanskje si at den ikke vektlegges så mye da, i hvertfall i mitt hode da. Fordi vi er litt heldige da og driver med det vi driver med</p>
<p>10</p>	<p>jaja, det er svært lite vi forsøpler. Tror ikke det er så mye å gjøre på bunnlinjen økonomisk i forhold til det. Som sagt har vi en veldig bra sortering, har mange containere og sorterer der. I: det sosiale blir litt arbeidsmiljø her da. A: Ja, det er tror jeg er veldig bra. Vi har veldig mange sosiale samlinger. vi spiser sammen i</p>

	<p>spisepausen om du jobber i produksjonen eller er daglig leder, eller salgssjef. Vi har et veldig åpent miljø. Vi har en del firmaturer. Hvor de ansatte er med å bidrar litt, eller motsatt. Vi har vært i Budapest. Har vært i Kroatia og besøkt de som jobber hos oss, sett hvordan de har det der. Så vi har og juleavslutninger, og vinlotteri på fredager. Scandics venner har vi, hvor vi tar vare på pensjonistene som har sluttet. De blir alltid bedt inn. Så vi har veldig mye sammenkomster. Veldig mye Scandics venner med ansatte og venner. Vi fylte jo Fjellhallen nå på lørdag, sammen med et band. Det var Scandics venner, mange av dem</p>
--	--

Bedrift	Hva vil være den største motivasjonsfaktoren for å arbeide med bærekraftig utvikling i din bedrift?
1	<p>Ja altså det er jo, miljøet er jo en ting, men det er klart at det er jo det økonomiske som ligger i bunnen uansett, uansett hvordan man snur og vender på det så er det jo det som, for altså vi gjør jo ting for at vi skal bli mere konkurransedyktige ikke sant, for det er det det går på hele tiden. For vi får ikke ned kostnadsnivået i Norge, det går bare oppover. Så derfor så må jo vi gjøre ting på en smartere måte, så vi får ned våre egne kostnader. I: Ja; så du ser det nyttig å investere i bærekraftige maskiner på en måte da, ift elektiske meskiner G: Ja, ja da. For det er klart at med den nyeste stanse maskina her nå, den bruker jo 70% mindre støm enn den vi hadde før</p>
2	<p>Største motivasjonsfaktoren min, det er faktisk å gjøre ... At man kan levere en vare til kunden, så dem er fornøyd. Det tror jeg er den største motivasjonsfaktoren. Og det er klart økonomien kommer oppunder der. Du hadde ikke orket å drive med dette hvis du ikke hadde inntekt,. Da kunne man ha jobbet nattevakt på Statoil ikke sant. Du kan faktisk få bra årsinntekt der, hvis du jobber mye.</p>
3	<p>For meg så er det motiverende å være med å skape noe og utvikle da, det er klart det er det som er morsomt å utvikle. Det er det som gjør at det er gøy da. Økonomi er jo bare en tyngdelov, man må tjene mer penger enn man bruker. Og det er klart det er bærekraftig, du må få opp den. Og så er det å utvikle kunnskap med mennesket tenker jeg, det er det som jeg er motivert for, det syntes jeg er drivende, altså det å han en aktivitet som er meningsfull. Hva som gjør det kan jo være så mye forskjellig da. Som leder da så skal man sørge for at det er litt energi i organisasjonen da, det er jo det som er gøy å kunne ha det litt artig på jobb er det ikke det. Ja, og så må man ha en ok lønn da, og så må eierne ha igjenn litt ift at vi driver her da, slik at de er interesserte å ha pengene sine inne her.. Så sitter jeg å eier halvparten selv da, så da er jeg litt opptatt av det. Og så ønsker jeg selvsagt å pertentlig med å ikke ødelegge naturen rundt meg. Jeg er pragmatisk der da, så man ønsker jo ikke å grise det til. Du ønsker jo ikke det. Jeg har ingen motivasjon for å være best i klassen, men jeg ønsker bare ikke å ødelegge rundt meg. Og så er jeg litt slik at det å skape noe, endre og komme videre, det er det som er drivkraften da, det er morsomt. Jeg er nok også litt pragmatisk, altså jeg ønsker å produsere og ønsker ikke å bli stoppet på alt mulig, altså ift bærekraftighet så hvis man står helt stille så forurenses man heller ikke, men det blir jo en håpløs situasjon</p>

<p>4</p>	<p>Nei det viktigste er jo ... ikke minst til sjuende og sist så går det jo på ... Der har du et samfunnsansvar. Det går jo på ... Det man legger i seg selv. ja Så det er klart at det ... Jeg tror holdningene har endret seg mye fra forrige generasjon, til min generasjon på hva som er greit å gjøre. Vi skal ikke langt tilbake før det var vanlig å tippe all søpla i røysa. Så ... Eller om man brant det opp alt sammen selv, eller. Så det ja, jeg vil tro ... jeg tror det har blitt en veldig holdningsendring blant folk flest. Så Men jeg tror ikke man kan fjern et sånn problem med rapportering nødvendigvis. Hvis folk gjør det på gamlemåten, så tror jeg ikke at det er så lett p fange opp sånn i rapporteringer. Jeg tror det går på holdninger, Så ehm ... Så er det jo, man må gjøre ting som man kan stå for, og det er klart at skulleman ha gjort ting som ikke tåler dagens lys, er det dårlig reklamemessig. Og det koster så lite å gjøre ting som det skal. Det koster så lite å ha opplegg for kildesortering og gjøre det man skal. Så det går mest på holdninger, tror jeg. Og det er jo ... ja Ehm ... Det er jo egentlig, en ting er jo lokalt. Men det er jo en skremmende utvikling globalt, det man ser. Ikke minst oppvarming av jordkloden. Så man må gjøre det lille man kan lokalt da. Føler jo at det er det er jo en skremmende utvikling verden går i. Skulle jo gjerne ha gjort mer enn det man kan (latter) ja, mer enn det man kan. Det blir jo sånne småting som man kan gjøre selv</p>
<p>5</p>	<p>Det blir jo alt dette her satt i system vil jeg si. Motivasjonen er jo å utvikle bedriften videre gjennom lønnsomhet, effektivitet og da beholde de ansatte. Det har vi jo vært heldig med lite utskiftninger, for det er veldig tungt å få nye folk inn og lære dem opp i alt. Så derfor er det viktig å bevare dem man har. Og vi har folk her som har vært i mange mange år, og at det er lite utskiftninger ser vi jo på som veldig positivt. Og så tror jeg nå iallefall ut fra det som blir sagt og det som blir gjort at de ansatte er fornøyd og da har du motiverte medarbeidere og da så lenge vi klarer og pushe dem til å levere dem til den kvaliteten som vi skal ha, så kommer og det siste aspektet som gjør at du går rundt i pluss og kan drifte til neste år</p>
<p>6</p>	<p>Ja, hva skal vi si. Det er ganske omfattende det,. Hvis man skal begynne å gå i dybden på det. Så er jo den vanskelig å svare på helt slik Det som på en måte er viktig for meg, for oss. Det er at vi opprettholder et godt land, som Norge er. At vi tar vare på de ressursene vi har og tar vare på dem på best mulig måte. Og at vi sparer, forurensar minst mulig. Og utnytter det vi har. Så vi må trække noen strikk tilbake på noen områder, tror jeg er til det beste for alle. Nå har jeg levd litt lenger enn det dere har, og det har skjedd utrolig mye på de, snart 50 årene som jeg har levd. Og skal det fortsette slik, så tror jeg vi blir snurre ta. Det går fort, det skjer for mye. Vi blir kastet av. Så jeg tror man må bremse litt på det, og sette foten litt ned i jorden. Og ta litt vare på naturen og dens ressurser. Og være litt ... kanskje dyrke litt selv, sette litt pris på håndverk og kunst på en måte. Ikke bare teknologi og data. Ikke bare at hjulet skal spinne og alle skal kaste seg på. Det begynner vi å merke. Det blir mindre og mindre håndverkere, og det synes jeg er litt skummelt. Vi trenger det.</p>
<p>7</p>	<p>Nei altså, vi... jeg kan ikke si noe annet enn det jeg har sagt jeg altså, at vi, vi.. Prøver å få ned det her strømforbruket, det er veldig viktig da. Det er vel det viktigste syntes jeg. Du veit, det er jo, ja... nå har jo vi ren strøm i norge kanskje,</p>

	men vi kjøper jo en del slik kullkraft og det vi og sikkert, så det er veldig viktig for oss å få ned strømforbruket når det gjelder det her med miljø. Og selvsagt materialer og slik da, men det er ikke så mye å velge i egentlig når det gjelder det. Så det er miljøvennelig, men det er jo plast da selvsagt
8	Nei, det er å skape. ja, at vi skaper arbeidsplasser.
9	Sånn i prinsippet så er det vel egentlig ingen som har lyst til å drive med som som i en eller annen form måtte skade naturen, eller være en risiko for folk som jobber osv. Så altså overordnet så er det ingen som har lyst til å stå for noe som er en risiko da. Ehh.. Og slik tenker jo jeg og, og så er vi kanskje litt i den heldige situasjonen som har, mener jeg da, som har små utfordringer med det. Men det hadde kanskje vært noe annet da hvis vi hadde drevet med noe slik kjemisk, overflatebehandling eller ett eller annet. Så da måtte man kanskje ha reflektert mer over det enn hva jeg i ærlighetens navn gjør kanskje da. Men sånn i utgangspunktet så går det vel delvis på dette med miljø og at ingen ønsker vel å forurense sånn i utgangspunktet. Ikke jeg heller, og jeg ønsker heller ikke at folk skal få noe negative skader av å jobbe her, iform av gifter eller miljømessige påvirkninger da. Men det er det jo sikkert ingen som ønsker, og så er det noen som har større utfordringer med det ift det man driver med på en måte da.
10	Ja det er jo å involvere alle ansatte, slik at de har et forhold til det.